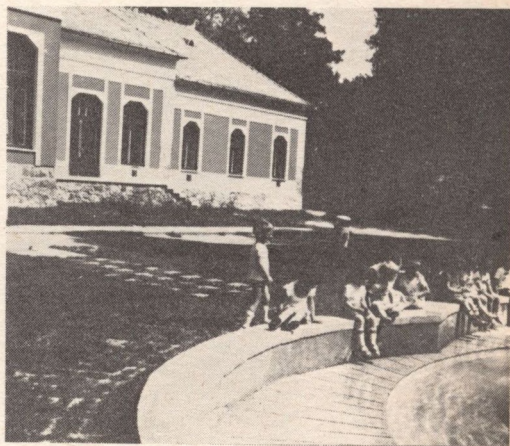

Könnyvtáros





**Képek
a múlt év végén felavatott
Bonyhádi Városi Könyvtárról
(Martin Andrea felvételei)**



36. évfolyam, 9. szám
1986. szeptember



Könyvtáros

TARTALOM

	Így állt össze a szeptemberi szám B.L.	507
Emlékezés a szocialista	magyar könyvtárügy kiemelkedő képviselőiről	508
Bereczky László	Sallai István és Sebestyén Géza – a felszabadulás utáni magyar könyvtárügy meghatározó képviselői	509
Somkuti Gabriella	Sebestyén Géza és a nemzeti könyvtári koncepció	512
Szente Ferenc	Sallai István és a KMK – „Sallaiádák”	517
Fügedi Péterné	Sebestyén Géza és a nemzeti könyvtári szolgáltatások	519
Takács Miklós	Sallai István és a közművelődési könyvtárak	523
Kartal Zsuzsa	Két nehéz sorsú egyházi könyvtárról	527
Dr. Tóth Dezső	Eljött a tettek ideje az audiovizuális dokumentumok könyvtári befogadásában? (<i>Fórum</i>)	531
Nagy Attila	„A Németh László-i tanítás idősebb, mint bármikor valaha!” Tanácskozás az iskolai könyv- és könyvtárhasználatra nevelésről	534
	Kérdezz – felelek	536, 568
Batári Gyula	„Az olvasók megbecsülése a közönségkapcsolat alapja”. Beszélgetés Pelejtei Tiborral , az OSZK KMK ny. osztályvezetőjével (<i>Sorsok és pályák</i>)	537
	Kitüntetések	540
VISSZHANG		
Nyllas Márta	Érvek és ellenérvek az állományapasztás ügyében	541
Remete László	Épületbővítés, nem állományapasztás kell!	542
Pataki Ferenc	Vaskalaposan az állományapasztásról?	546
	Lapozgató	549
Arató Antal	Együttműködés a közhasznú információs szolgáltatások felhasználásában (<i>Könyvtári élet</i>)	550
		554
HOLMI LÁTÓKÖR		
	Hallottuk	555
Tüskés Tibor	Weöres Sándor könyvtárai. Interjú, kommentárokkal (<i>Vallomások a könyvtárról</i>)	556
Vajda Kornél	Sárkány Győző (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	562
Futala Tibor	Szaggatott megjegyzések Tardy Lajos Szaggatott krónikájához (<i>Könyvekről</i>)	563
A lapunk e számában közölt grafikák Sárkány Győző alkotásai		505

Ин содержания

Памятное заседание о бывших выдающихся деятелях социалистического библиотечного дела в Венгрии: Иштван Шаллаи и Гэза Шебештен (доклады *Ласло Берецки, Габриеллы Шомкути, Ференца Сенте, Петернэ Фюгеди и Миклоша Такач*) (508); *Жуэжа Картал*: Две церковных библиотеки: Государственная библиотека венгерских евреев и Библиотека будапештского унитарского прихода (527); *Дежсэ Тот*: Библиотечное принятие аудиовизуальных документов (531).

From the contents

Memorial session on two late outstanding representatives of Hungarian socialist librarianship: Géza Sebestyén and István Sallai (Lectures held by *László Bereczky, Gabriella Somkuti, Ferenc Szente, Mrs. Péter Fügedi and Miklós Takács*) (508); *Zsuzsa Kartal*: Two ecclesiastical libraries: National Library of Hungarian Israelites and the library of the Budapest Unitarian Parish (527); *Dezső Tóth*: Library reception of audiovisual documents (531).

Aus dem Inhalt

Gedenksitzung über zwei hervorragende Stellvertreter des ungarischen Bibliothekswesens, István Sallai und Géza Sebestyén (Vorträge von *László Bereczky, Gabriella Somkuti, Ferenc Szente, Frau P. Fügedi und Miklós Takács*) (508); *Zsuzsa Kartal*: Zwei kirchliche Bibliotheken: die Landesbibliothek der Ungarischen Israeliten und die Bibliothek der Budapester Gemeinde der Unitarier (527); *Dezső Tóth*: Das Aufnehmen der audiovisuellen Dokumente in der Bibliothek (531).

Cikkeink szerzői

Batári Gyula, az OSZK munkatársa; *Bereczky László*, a Könyvtáros főszerkesztője; *Futala Tibor*, az OMIKK igazgatója; *Fügedi Péterné*, az OSZK nyugalmazott fősztályvezetője; *Kartal Zsuzsa*, a Könyvtáros munkatársa; *Nagy Attila*, az OSZK KMK munkatársa; *Somkuti Gabriella*, az OSZK nyugalmazott osztályvezetője; *Szente Ferenc*, az OSZK főigazgató-helyettese; *Takács Miklós*, a szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár igazgatója; *dr. Tóth Dezső*, az Országos Oktatástechnikai Központ osztályvezetője; *Tűskés Tibor*, író, a Baranya Megyei Könyvtár munkatársa; *Vajda Kornél*, a Könyvtáros munkatársa.

Főszerkesztő: **Bereczky László**

A szerkesztőség címe: 1051 Budapest, Alpári Gyula u. 2. IV. em. 31.

Telefon: 189-895

Kiadja: a **Lapkiadó Vállalat**

1073 Budapest, Lenin krt. 9-11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert** vezérigazgató

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (868010/09)

Petőfi Nyomda - 86/60033 Kecskemét, 1986

Felelős vezető: **Birkás Béla** igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzletében és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest V., József nádor tér 1. - 1900 -, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/4 évre 78 forint. Egy szám ára 13 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H-1389 Budapest, Postafiók 149.

KÖNYVTÁROS
A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

Igy állt össze a szeptemberi szám

A lap élén a Sallai–Sebestyén emlékülés anyagát közöljük, az előadások elhangzásának sorrendjében.

A *Könyvtáros* hetedik számában sorozatot indítottunk nagy egyházi könyvtárainkról. A sorozatnak természetesen vannak belső, autonóm követelményei is: nem hagyhatunk ki olyan könyvtárakat, amelyek vagy gyűjteményük értéke, vagy a mögöttük álló egyház fontossága miatt akkor is helyet követelnek, ha pillanatnyi állapotuk nem teszi lehetővé a többiekéhez hasonló részletes, elmélyült tárgyalást. Ha az azonos színvonalú és részletességű cikkekhez ragaszkodnánk, sokkal nagyobb hibát követnénk el, mint ha vállaljuk a – látszólagos – következetlenséget, vagyis azt, hogy fontos, ismert, kiemelkedő jelentőségű könyvtárakról röviden, részint másoktól szerzett információk alapján szólunk. A Magyar Izraeliták Országos Könyvtára jelenleg és még egy ideig hozzáférhetetlen. Munkatársunk sokszori kísérletezés után sem juthatott érdemi információkhoz, így cikke a szakirodalomra és a mégiscsak megszerzett sporadikus jelzésekre (első sorban, néha szolgailag, *Scheiber Sándor* alapvető cikkére támaszkodott (*Könyvtári Figyelő*, 1973. 170–175. l.). A gyűjtemény kicsinysége és szinte lehetetlenül rossz állapota kérdésessé tehetné volna az unitáriusok gyűjteményéről szóló beszámoló megszületését is. Így azonban nemcsak a hazai egyházak körképe vált volna csonkává, de arról is le kellett volna mondanunk, hogy a szélesebb közvéleményt tájékoztassuk: ebben az esetben valaminő tette, valaminő segítségre lenne szükség.

Batári Gyula a public relations (közönségkapcsolatok) hazai meghirdetőjének, *Pelejtei Tibornak* könyvtárosi pályáját mutatja be.

A következő, három hozzászólásból álló tömb a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár berkeiben dúló állományapasztási vitához kapcsolódik. A vita írásos része nem a könyvtári sajtó hasábjain indult, és menet közben sajnálatosan elfajult. Annak idején mégis helyet adtunk

Sz. Kiss Csaba védekező-támadó cikkének, mert reméltük, hogy az ad hominem érvelések ezzel kimerülnek, és kezdetét veszi az érdemi, elvi vita az állományapasztás oly fontos kérdéseiről. Sajnos nem egészen így történt! *Nyilas Márta* higgadtan mérlegelő rövid írásán kívül két „militáns”, sokszor önismétlő és vádaskodó *Visszhang*-cikket kaptunk, amelyet kötelességünknek tartunk közölni, hiszen audiatur et altera pars, ha már az egyik sarkított véleménynek teret biztosítottunk. Ezzel a három hozzászólással azonban végleg lezártnak tekintjük az ominózus vitát (nem így a témát!), annál is inkább, mivel *Pataki Ferenc* cikke végén igen „sportszerűen” idézi a *Könyvtári Híradó* közleményét, amely véget vet az FSZEK állományapasztási gyakorlata körül dúló „háborúskodásnak”. Itt hívom fel a figyelmet *Takács Miklós* e számban közölt, *Sallai István és a közművelődési könyvtárak* című előadás-szövegének vonatkozó részére, amely bemutatja Sallai Istvánnak az állományapasztás tárgyában vallott meghökkentő vélekedéseit.

A *Könyvekről* rovatban találjuk *Futala Tibor* vitázó ismertetését *Tardy Lajos* nagy sikerű memoárjának az Országos Széchényi Könyvtárra vonatkozó fejezeteiről. A recenziens nem a mundér becsületét védendő ragadott tollat: úgy érzi, hogy az emlékező a könyvtár némely volt vezetőjét méltánytalanul negatívan ábrázolja. Az objektivitásra, az árnyalt igazság kifejezésére törekszik, mikor rámutat, hogy Tardyt a sértődöttségből fakadó elfogultság vezette az említett könyvtári szakemberek hamis megítélésében.

Az előző számban jeleztük, hogy szeptemberben hozzuk *Gerő Gyula* összeállításában az 1985-ös esztendő könyvtári eseményeinek krónikáját. Sajnos, a Sallai–Sebestyén emlékülés anyagának terjedelmessége miatt erre csak a következő számban kerülhet sor. Mea culpa!

B. L.

Emlékezés a szocialista magyar könyvtárügy kiemelkedő képviselőiről

Sallai István és Sebestyén Géza a felszabadulás utáni magyar könyvtárügy meghatározó egyéniségei, kiemelkedő képviselői voltak. Életművük, amely alapvető jelentőségű, megkerülhetetlen fontosságú könyveken, szakcikkekben és tanulmányokon túl gyakorlati intézkedésekben, könyvtárszervezésben, a magyar könyvtárügy kialakításában testesült meg, élő, kutatásra, állandó tanulmányozásra, alkotó értelmezésre kötelező örökség. Annak a meg gondolásnak értelmében, hogy ezeket az életműveket folyamatosan vizsgálni, a bennük rejlő „üzeneteket” pedig a legszélesebb értelemben vett szakma számára továbbítani kell, rendezte meg a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Sallai István születésének 75., Sebestyén Géza halálának pedig 10. évfordulója alkalmával emlékülését. Az ülésen, amelyre a Széchényi Könyvtár nagy előadótermében került sor, mai könyvtári életünk kiváló képviselői szóltak a „két nagy” művéről, munkásságáról. Az egyesület az emlékülés teljes anyagát könyv formában is megjelentetni kívánja, indíttatást adva mintegy a Sallai- és Sebes-

tyén-filológia, -kutatás megkezdéséhez. Tekintettel azonban arra, hogy a könyv feltehetőleg csak sokára jelenhet meg, valamint arra, hogy az ülésen – bár a nagy előadó zsúfolásig megtelt – korántsem minden érdeklődő vehetett részt, a Könyvtáros az alábbiakban közli az előadásokat, annál is nagyobb örömmel, mivel azok egyike sem csupán megemlékező jellegű, megállapításai, például Somkuti Gabriella gondolatai az OSZK szervezetéről, vagy Takács Miklósei az állományapasztás kérdéseiről, hogy csak ezeket említsük, égetően időszerű kérdésfelvetéseinkhez kapcsolódnak, gondjainkhoz szólnak hozzá – felvonultatva persze álláspontjuk igazolására a mestereket is.

Az emlékülést – az egyesület nevében – annak elnöke, dr. Billédi Ferencné nyitotta meg, méltatván nemcsak Sallai István és Sebestyén Géza életművét, de arról is szólt, hogy velük foglalkozva magunkat, szakmánkat becsüljük meg. A megnyitó után abban a sorrendben következtek az előadások, ahogy mi is közöljük őket, az előadóktól megkapott szövegek alapján.



Sallai István és Sebestyén Géza – a felszabadulás utáni magyar könyvtárügy meghatározó képviselői

Előadásom címe azt sugallja, hogy ez a két ember amolyan ikercsillagként vezette, irányította azt a folyamatot, amelynek eredményeként, szinte a semmiből, a mai jó középmezőnybe jutottak el honi könyvtáraink.

De milyen ikrek voltak ők? Nagyon is különböző habitusú, mentalitású embereket tituláltak a későbbiekben nemegyszer a magyar nyelvben járatlan, de írásaikat mélységesen tisztelő külföldiek Sallai Sebestyénnek, vagy az ő névadási logikájuk szerint Sebestyén Sallainak. Nagyon is távoli csillagképekben bukkantak ők fel, de mikor pályájuk végül mégis közel hozta őket, attól kezdve egymást erősítve ragyogott fényük.

Hogy mindkettlen fénytettek, sugároztak, azt minden olyan szerencsés ember tanúsíthatja, akiknek megadatott, hogy közelükben éljenek, közösen dolgozzanak velük. Nekem nagy szerencsém volt: mindkettejükkel évek hosszú során át szoros munkakapcsolatban álltam, hallgathattam tanításaikat, részt vehettem vitáikban, kiszállások alkalmával vagy fehér asztalnál is sokszor csodálhattam briliáns egyéniségüket. Elmondhatom, hogy sokat kaptam tőlük: „emberségből példát, vitézségről formát.”

Távol legyen azonban tőlem a nagy, „magyari” emlékülések szokott „öblögetése”. Ez nem is illene a két megidézetthez, hiszen tudásuknál, ügyszeretetüknél csak a szerénységük volt nagyobb. Munkáik és eredményeik felsorolása is órákat venne igénybe. Pedig sem Sallai, sem Sebestyén nem voltak a könyvtártudomány kandidátusai (egyébként ilyen tudomány még a legújabb akadémiai almanachban sem található). Talán ez magyarázza, hogy egyikük sem szólt hozzá a könyvtárosság tudományos voltáról szóló oly „termékeny” vitához. Egyszerűen nem is tudhatták, mi az a tudomány, hiszen ilyesminek még „jelöltjei”

(kandidátusai) sem lehettek. Mert Sallai – halála előtt mindössze pár héttel – colstokkal kezében, guggolva, néha lehasalva, a Fehérhajú utcai Szabó Ervin könyvtárfiók polcait méregette; Sebestyén Géza szűken mért idejének tekintélyes részét olyanféle problémák megoldásai kötötték le, hogy – a sor hosszan folytatható – X. Y. vajon fiatalnak tekinthető-e (KISZ-szempontról), ergo őt kell-e beiskoláztatni marxizmus-leninizmus esti egyetemre, vagy esetleg Z. Q.-t; hogy valóban kell-e tükör a férfivécébe is, avagy ilyesmire csupán a hölgyeknek van szükségük.

Munkásságuk – tényleges teljesítményük – tudományos feldolgozása még mindig várat magára. Így csupán azt tehettem, hogy a magyar könyvtárügyben betöltött megkülönböztetett szerepük néhány epizódját láttassam vilámlámpánál, miközben vonzó egyéniségüket is igyekszem felidézni.

Születésüket alig egy esztendő választotta el: *Sallai István* volt az „elsőszülött” (1911), de *Sebestyén Géza* (1912) volt „öregebb”.

Sebestyén Géza útja – ha segítették is véletlenek – egyenesen, kiköveztetven vezetett a könyvtárba. Tizennyolc éves korában, az érettségivel egy időben megnyerte magyar irodalomból az országos középiskolai tanulmányi versenyt, s a Pázmány Péter Tudományegyetemen 1936-ban szerzett magyar-német szakos tanári oklevelet. A nyelvésznek készülő ifjú ösztöndíjasként bő évet töltött a bécsi Collegium Hungaricumban, majd 1939-ben doktorált.

1937-ben ÁDOB-osként – míg valami tudományos kutatói állás nem kerül – az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központban (OKBK) helyezkedett el, de esze ágában sem volt könyvtáróssá lenni, az egészet csupán átmenetnek tekintette. A rövidre tervezett intermezzóból azonban egy életre szóló hivatás lett.

Első perctől kezdve nem tekintette színekurának a gyakornoki állást, hanem bújta a külföldi szakkönyveket, folyóiratokat, s tanulmányozta a századelő magyar könyvtárosainak (pl. Szabó Ervin) elgondolásait is. Összevetve ezeket a lehangoló magyar könyvtári helyzettel, feltámadt benne a dacos elhatározás, hogy ezt a szegényletes állapotot meg kell változtatni. Amit lehetett, már akkor megtett, de igazi reménységét a sorsdöntő politikai-társadalmi fordulatba vetette, amikor már nemcsak a tudományos könyvtárak ügyét lehet előmozdítani, hanem olvasási lehetőséget lehet teremteni a tömegek számára is. 1944. december elején átszökött a fronton (lenyűgözően tudta elmesélni olykor hajmeresztő, máskor megkacagató kalandjait a letiport fél országon át). A debreceni kormány kulturális minisztériumának első és egy ideig egyetlen tisztviselője lett. Majd már Budapesten a könyvtári osztály vezetőjeként megkezdte egy új, korszerű könyvtári rendszer tervezését, amelynek lényege, hogy az elszigetelten tevékenykedő könyvtárak helyett hálózati együttműködésre van szükség. A tudományos könyvtárügyben is vezérelv volt a kooperáció. 1947-ben elkészült a könyvtári törvény tervezete, de elfogadására, megvalósítására akkor nem kerülhetett sor, és Sebestyén Géza is kikerült a könyvtárügy irányításából. (Finoman fejezem ki magam!)

Sallai István éppen egy tucat esztendővel később, mint Sebestyén Géza, 1949-ben kezdte könyvtárosi pályáját, tizenhét évi tanyasi tanítóskodás után. Méghozzá egyenesen az akkori – Révai József vezette – Népművelési Minisztérium könyvtári osztályának előadójaként, majd rövidesen az általa megszervezett Népkönyvtári Központ vezetőjeként. Sose volt gyakorló könyvtáros, mégis többet tudott a mindennapi könyvtári munka csínja-bínjáról, mint akárhány, a napi robotba befáradt szakmabéli... Hogyan lehetséges ez? Nem találok rá más magyarázatot: egyszerűen zseni volt! Méghozzá univerzális zseni, aki minden szakmában képes lett volna a csúcsra jutni. Akiknek szerencséjük volt és a közelében élhettek, dolgozhattak, emlékezhetnek, hogy a matematikától kezdve a nyelvészetten és az irodalmon át, egészen a zenéig, az építészetig mindenhez magas fokon, profi módra értett. És hányan emlegetik máig bonmot-jait, heurisztikus megállapításait. Egy-egy Sallai-féle „passzent anekdota” heves vitákat képes eldönteni máig hatóan.

Zseni volt, a szerencsések fajtájából. Ezért

épp azt a fiókot húzta ki az Országos Könyvtári Központ akkoriban megszüntetett népkönyvtári alosztályának egyik íróasztalából, amelyben megtalálta Sebestyén Gézának a körzeti könyvtárak szervezésével kapcsolatos kinyomtatott füzetét. S a „prepa” (miként ő magát „tisztelte”) rögtön felfogta, hogy a magyar közművelődési könyvtárügy megszervezésének ezt a nagyvonalú, világszintű elgondolását neki kell megvalósítania.

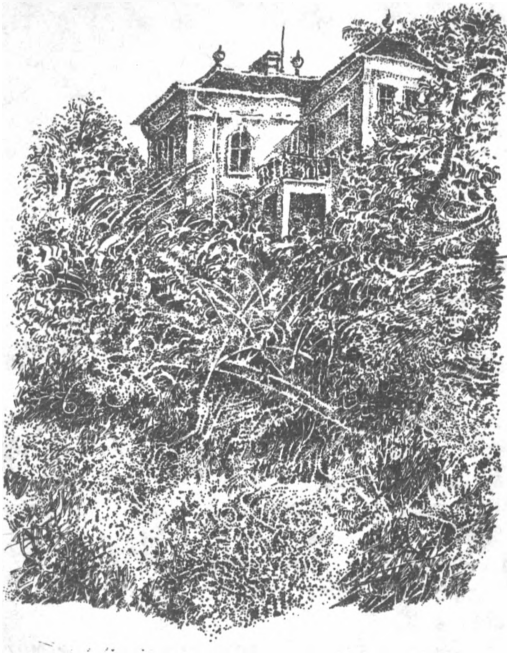
Itt valami misztikus stafétabot átadásáról van szó. Nem kell félnünk a misztikumtól, hiszen minden nagy tett mögött meghúzódik valami természetfölötti predestináció, amely a legracionálisabb tettek szülője.

Mert mi lett volna, ha nem Sallai István találja meg a félreállított Sebestyén Géza terveit, s ha azokat a viszonyokhoz okosan alkalmazva nem kezd hozzá megvalósításukhoz?... Bizonyára csak annyi, hogy a világ könyvtárügyének fősodrába mintegy évtizedes késéssel kerültünk volna be. (Ezt csak félre mondom: ennyivel előzzük a hozzánk hasonló adottságú országokat.) Az akkori könyvtári potentátokat ismerve – akikkel annyit, s oly taktikusan küzdött Sallai – ez a késés akár nagyobb is lehetett volna.

Ettől kezdve ez a két ember csakugyan vállelve dolgozott. Sallai István kinn a placcon vitézkedett, hiszen ő szervezte – a kezdetektől – azokat a könyvtárakat, amelyeket most tanácsi közművelődési könyvtáraknak hívunk. Eközben Sebestyén Géza a Műegyetemi Könyvtárba „számúzve” a tudományos könyvtárak problematikája felé fordult, és egyre jobban elmélyítette elméleti tudását. Mindennek szinte csak mellékterméke, hogy az egyetemi könyvtári oktatásba bekapcsolódva „fontos” egyetemi évfolyamok hallgatóiba csöpögtette bele széles körű tudását, s ami ennél is fontosabb: ügyszertetét, hitét. Létrehozta – Kondor Imrével és kitűnő munkatársaival együtt (pl. Horváth Magda) – a műegyetemi tanszéki könyvtárak hálózatát, központi ellátással.

Sebestyén Géza szintézisteremtő akarata és Sallai István tanítói megszállottsága hozta létre 1956-ban *A könyvtáros kézikönyvét*, a szocialista világ könyvtárügyének első európai szintű könyvtártani monográfiáját. (Irigy, rossz szellemek, éket akarván verni a társszerzők közé, Sebestyén fejezeteit feldicsérték, Sallaiéit lecsepülték, de igaztalan próbálkozásuk hatástalanok maradtak.)

Aztán 1959-ben új, közös vállalkozásba fog-



tak: szellemi vezérletükkel alakult meg a Könyvtártudományi és Módszertani Központ. A munkamegosztásuk világos volt.

Sallai a korszerű közművelődési könyvtár-sezmléletet igyekezett a fejekbe verni, s a könyvtárpéletek modern térkiképzését elfogadtatni. A régi, a népkönyvtári felfogás hívei bőszen csaptak le „téveszméire”, amelyek meghökkenően rövid időn belül mégis „normatívakká” magasztosultak.

Sebestyén Géza az általa „vezényelt” szege-di egyetemi könyvtári konferencián, az országos könyvtártudományi anketon és a gödöllői bibliográfiai tanácskozáson konzervatív meg-rögződéseket oldott fel, és máig érvényes programot hirdetett meg. Arra a sziszifuszi munkára vállalkozott, s biztatta munkatársait, hogy az elefántcsonttornyukba vonult, sokszor a pökhendiségig öntelt tudományos és szak-könyvtárakból együttműködő, élő szervezetet alakítson ki. Gyűjtött is elég parazsat a fejére, de tudva és látva a célt, derűs nyugalommal fogadta. Nem restellte újra és újra kezdeni az érvelést. És lám, lett foganatja: a kooperáció gondolatát ma már nem ildomos nyilvánosan elvetni.

Még valamit a KMK első időszakának lég-köréről. Sallai és Sebestyén olyan szituációt

teremtett, amelyben mindenki belső készletét érzett arra, hogy a megbeszéléseken, gyakori továbbképzéseken kitegyen magáért. Olyanok voltak ezek az összejövetelek, mint az elit egye-temi szemináriumok, amelyeken nem illik kés-zületlenül megjelenni.

Aztán a hatvanas években Sebestyén Géza a nemzeti könyvtár újjászervezéséért, majd a hetvenes években új épületéért, a könyvtárgé-pesítés megvalósításáért, Sallai István pedig a könyvtárügy társadalmi elismertetéséért szállt síkra.

Miben állt ennek a két embernek a legfőbb érdeme? Külön-külön és együttesen az egyete-messég érdekében hirdettek harcot a széthú-zás, az elaprózottság, a partikularizmus ellen.

Sebestyén Géza szisztematikusan felépített gondolatsorok kikezdetlenül logikájával, Sal-lai István pedig végtelen kedvességével, rop-pant gyakorlatias módszereivel, sosem öncélú hasonlatai, adomái megvilágosító csattanóival toborozta a legmodernebb könyvtári elvek, a jövőre koncentráló gondolkodásmód elkötele-zett híveit. S mindegyik garancia volt mintául szolgáló emberségük, kollegialitásuk aranyfe-dezete.

(Az emlékülésen itt két olyan magnó-beját-zás következett, amely Sallai István és Sebes-tyén Géza elképzeléseit, ha nagyon töredéke-sen is, de rájuk nagyon jellemzően tükröz-te. Sallai István előadásrészlete 1973-74-ben hangzott el Tatabányán, a Sebestyén Gézával készült interjú részlet röviddel halála előtt ké-szült.)

Két reménykedő, a jövő eredményeiben váltig bízó – hiszen azért naponta cselekvő – ember megnyilatkozásait hallottuk. Elgondo-lásaikat, reményeiket összevetve mai állapota-inkkal, bizony el kell ismernünk, hogy nem minden tekintetben profétáltak jól... De gon-doljuk meg, hogy ezt az utolsó tíz, illetve hét esztendő már nélkülük csinálták végig a ma-gyar könyvtárosok. S potenciális utódaik közül már többen – így vagy úgy – az út szélére kerültek.

Ez az emlékülés alkalom a számvetésre és meditációra: vajon jól sáfarkodtunk-e Sallai István és Sebestyén Géza gazdag szellemi ha-gyatékával, vajon megtettünk-e minden lehet-séget a továbbfejlődésért? Ezt ki-ki döntse el magában, de úgy vélem, hogy nekünk, akik itt most – szóban és gondolatban – emléküket idézzük, csak az lehet a vágyunk, hogy az ő szellemük vigyázza tetteinket.

Bereczky László

Sebestyén Géza és a nemzeti könyvtári koncepció

A világ könyvtárügyi szakemberei 1958-ban látták elérkezettnek az időt arra, hogy a nemzeti könyvtárak sajátos gondjait egy nemzetközi konferencia keretében megvitassák. Ekkor már világos volt, hogy a nemzeti könyvtárakkal kapcsolatos kérdések túlnőttek a nemzeti kereteken, s éppen a nemzetközi tudományos és kulturális kapcsolatok kifejlesztése és elmélyítése szempontjából a téma egyetemes érdekűvé vált. A társadalmi igények és a könyvtárak fejlettsége egyaránt szükségessé tette közös alapelvek megfogalmazását és a megoldási módzatok összehangolását.

Az UNESCO szervezésében került sor 1958 szeptemberében Bécsben az európai nemzeti könyvtárak tanácskozására, ahol megfigyelőként más földrészek is képviseltették magukat. A mai szemmel szokatlanul hosszú, háromhetes tanácskozás a nemzeti könyvtárak további fejlődése szempontjából nagy fontosságúnak bizonyult, és sok tekintetben máig érvényes alapelveket fektetett le. De már ezen a konferencián is megnyilvánult a nemzeti könyvtáraknak a nemzeti sajátosságokból és a történeti fejlődésből eredő különbözősége és sokfélesége. Teljes egyetértés tulajdonképpen csak a legfontosabb funkció, a nemzeti irodalmi termes teljes igényű gyűjtése és megőrzése, valamint az illető országra vonatkozó külföldi irodalom beszerzése tekintetében alakult ki. Nagy jelentőségű volt azonban, hogy a konferencia ezen kívül még számos olyan feladatot jelölt meg, amelyek teljesítésére leginkább a nemzeti könyvtárak hivatottak. Első helyre sorolták ezek közül a nemzeti bibliográfiát, a továbbiakban pedig azokat a központi könyvtárügyi feladatokat, amelyeket a mai hazai szóhasználat központi szolgáltatásoknak nevez.

Talán jelképes értelműnek is felfoghatjuk, hogy ugyanebben az évben, 1958 márciusában állt *Sebestyén Géza* a magyar nemzeti könyvtár, azaz az Országos Széchényi Könyvtár

szolgálatába, mint az intézet főigazgató-helyettese. Pályája során nem először találkozott a Széchényi Könyvtár gondjaival: 1952-ben már tagja volt a könyvtárat felülvizsgáló bizottságnak s részt vett az 1957-es felülvizsgálatban is. Ez utóbbinak 170 oldalas jelentése mélyreható elemzést nyújtott, s így ma is képet ad nekünk arról, milyen volt az a Széchényi Könyvtár, amellyel Sebestyén Géza 1958-ban szembesült.

Az 1957-es vizsgálat súlyos hiányosságokat tárt fel. Ingadozó gyűjtési gyakorlat, a külföldi hungarika-beszerzés terén óriási hiányok, a nemzeti bibliográfiai rendszerben fehér foltok, a katalógusok sokfélesége és rendszertelensége, elhanyagolt állományvédelem, vezetési és szervezési anarchia, csökkenő olvasótábor. A vizsgálati jelentés a bajok egyik fő forrásaként jelölte meg, hogy az 1952-ben – az Országos Könyvtári Központ megszüntetése után – a könyvtárhoz utalt központi könyvtárügyi feladatok nem épültek be szervesen a könyvtár egészébe, de nem volt szerves kapcsolat a könyvtár egyéb részei között sem. „A megsokasodott feladatok csak azt eredményezték – írja a jelentés –, hogy a könyvtár elfulladt a teendők tengerében. A feladatok kényszerű vállalását nem követte belső differenciálódás, s ezért a sok különféle, harmonikusan össze nem fogott munkacsoport párhuzamosan élt egymás mellett belső összetartozás, értelmes kapcsolat, hivatástudatból fakadó szolidaritás nélkül.” Még súlyosabb az ebből következő megállapítás: „az Országos Széchényi Könyvtárnak... belső organizációs anarchiája... a könyvtárközi funkciók révén kivetült az egész magyar könyvtárügyre.”

A teljesség kedvéért itt meg kell jegyeznünk, hogy a vizsgálatot végzőktől távol állt, hogy mindezért egyedül a könyvtárat tegyék felelősé. Rámutattak arra, hogy a tárgyi feltételek hiánya, több alapvető kérdés elvi tisztázatlan-

sága, valamint egy időben a minisztérium dogmatikus művelődéspolitikai elképzelései erősen hozzájárultak a fent vázolt helyzet kialakulásához.

Sebestyén Géza személyében a legfelkészültebb magyar könyvtáros látott hozzá, hogy a széteső intézményből korszerűen működő könyvtári nagyüzemet hozzon létre, tisztázza egyidejűleg a szocialista viszonyok között tevékenykedő nemzeti könyvtár korszerű működésének alapelveit. Mögötte állt tíz sikeres év a műegyetemi könyvtár újjászervezésének idejéből. Elméleti felkészültségét illetően pedig elegendő emlékeztetnünk problémagyűjteményére, amely éppen ezekben az években készült, 1960-ban nyilvánosságot is kapott, könyvalakban 1962-ben jelent meg: *A könyvtári kutatások mai problematikája – a külföldi szakirodalom tükrében* (1962, Az Országos Könyvtárügyi Tanács Kiadványai 15.) című mű mindennél jobban tanúsítja nyitottságát, problémaérzékenységét – ugyanakkor egészséges türelmetlenségét is. A hazai könyvtári közletről például ezt állapítja meg: „az elméleti munka nálunk még elégtelen, némely vonatkozásban egyenesen kezdetleges”. Azzal, hogy művében a külföldet foglalkoztató távlatokat

vázolta fel, elsősorban a hazai fejlődést kívánta előmozdítani.

Az első Széchenyi könyvtári évek lázas tevékenységben telnek el. Már 1958-ban megvalósul az új szervezeti struktúra, mely a maihoz erősen közelít. Logikus rendbe fűzi az egyes szervezeti egységeket, megvalósítja a kétszintes vezetést. Ugyanettől az évtől kezdve működik a főigazgató mellett a vezetői kollégium, amely sorra veszi a legégetőbb szakmai feladatokat, s hozzá is lát megvalósításukhoz. Megindul a könyvtárban egy olyan folyamat, amelynek még nagyobb lendületet ad az 1959-es döntés a könyvtár új elhelyezéséről. Sebestyén Gézára további feladat hárul: megtervezni az új nemzeti könyvtárat, amely majd hasonlíthatatlanul kedvezőbb körülmények között működik. Ezt a korszakos változást Sebestyén Géza sokszor és joggal nevezte szóban és írásban „második könyvtáralapításnak”, mivel úgy tartotta: a nemzeti könyvtár egész eddigi története során csak most kerül olyan működési feltételek közé, amelyben tevékenységét szabadon kibontakoztathatja, s teljesítheti végre mindazon feladatokat, amelyeket egy nemzeti könyvtártól joggal elvár az őt eltartó társadalom. Kit ne ragadott volna magával a lelkesedés? Sebestyén Gézát és közvetlen munkatársait mindenestre magával ragadta – és a hatvanas évek Széchenyi könyvtári légkörére visszaemlékezve, ez a perspektíva akkor még mindannyiunk számára reálisnak tűnt. Joggal írhatta Sebestyén Géza 1961-ben: „Ami eddig irreális volt nyomorúságos elhelyezésünk miatt, egyszerre reálissá válik: a korszerű, nagy hatósugarú, szocialista nemzeti könyvtár... Életének különleges szakaszába lépett könyvtárunk – folytatja –, lényegileg lezárult régi korszaka, de még nem kezdődött meg az új, s most egy sajátos, átmeneti periódusban élünk, a régi és az új között. A készülődés és a tervezés periódusában.”

Az új épület tervezésének első szakaszát 1959 második felétől 1962 márciusáig, az építkezés megindulásáig számíthatjuk. A mi feladatunk most a könyvtári felkészülés terveivel foglalkozni, mivel elsősorban ennek kapcsán kellett újra átgondolni a nemzeti könyvtár funkciórendszerét és pontosan körülhatárolni a vállalt, illetve a jövőben vállalható feladatokat. 1962 szeptemberében a Művelődési Minisztériumban miniszterhelyettesi szinten tárgyalták meg a Széchenyi Könyvtár funkcióinak rendszerét és a továbbfejlesztés alapelveit. Az elvi jóváhagyás után, 1963-ban készült el a



minisztérium kívánságára egy részletes program, „Az új Nemzeti Könyvtár működése” címmel. A munka – bár nincs névvel jelezve – Sebestyén Géza intencióit tartalmazza, s végső megfogalmazásában is az ő munkája.

Az 1963-as működési program

A dokumentum a könyvtár számára három fő feladatkört jelöl meg. Az első az *archivális feladatkör*, azaz nemzeti könyvarchívum létrehozása, amelyhez szorosan kapcsolódik a nemzeti bibliográfiák közreadása. Az elvégzendő feladatokat visszamenőleges hiánypótlás, fokozott állományvédelem, gyűjteményhatári rendezések és a nemzeti bibliográfia teljes rendszerének kiépítése (beleértve a külföldi hungarikumokat is) – címszavak, illetve megjelölések alatt foglalja össze. A második a *nyilvános könyvtári feladatkör*, amelyben a nemzeti könyvtár „elmaradása a követelményekkel szemben... a legfájdalmasabb”. Széles körű olvasóközönségre számít, a nyilvános szolgálat legfontosabb jellemzői: olvasóterem-re (általános, szakosított, különgyűjteményi és speciális olvasói terek), nagyméretű kézikönyvtárak szabadpolc-rendszere, a kutatók differenciált kiszolgálása (tudományos olvasóterem, kutatófülkék, gépelfülkék berendezése), gyorsmásoló szolgálat. A tájékoztatószolgálatot kétlépcsős rendszerben kívánta kiépíteni. A harmadik feladatkörbe az *országos könyvtárügyi feladatok* tartoznak, így a kötelempéldányok szétosztása, a nemzetközi csere, a központi katalógusok, a könyvtárközi kölcsönzés és a könyvelosztó, de ide sorolta a könyvtártudományi és módszertani feladatokat is. A központi szolgáltatások továbbfejlesztését csak 1970 utánra tervezte – ekkor még 1968-as költözéssel számoltunk.

Ebben az elgondolásban az a figyelemreméltó, hogy míg a későbbi megfogalmazásokban mindig kettős feladatkör szerepel – az egyik a gyűjteményhez kapcsolódó, a másik a kifelé forduló, a központi szolgáltatásoké –, itt a gyűjtemény archív és szolgáltató jellege külön-külön is hangsúlyt kap. Két tényező játszhatott ebben szerepet: 1. a program a vári felkészülés jegyében készült, s itt a nagyobb fejlesztés kétségkívül a nyilvános szolgálatot érintette; 2. Sebestyén Géza mindig különösen nagy hangsúlyt fektetett a nyilvános szolgálatra; mint minden igazi könyvtáros, a könyvtár végső értelmét az olvasóban látta. (Így természet-

es volt, hogy az olvasószolgálatról szóló tervtanulmányt ő maga dolgozta ki.)

A másik figyelemre méltó mozzanat, hogy a nemzeti bibliográfiát az archivális feladatkörhöz kapcsolja. Ez később minden további elgondolásában átkerült a központi szolgáltatók közé.

A továbbiakban a nemzeti könyvtár három új funkcióját fejt ki, mint olyan újonnan vállalt feladatokat, amelyeket a nemzeti könyvtári koncepcióba beilleszthetőnek, a vári perspektívában megvalósíthatónak tart. Ezek a következők:

1. *Szakkönyvtári funkció*. Tekintettel arra, hogy a dokumentumbázis adott, a Széchényi Könyvtár a magyar irodalom és a magyar történelem tekintetében vállalhatja az országos szakkönyvtári funkciót, és kiépítheti e két területen aktív dokumentációs szolgáltatásait is.

2. *Tároló könyvtár*. A ritkán használt irodalom központi begyűjtése, tárolása és szolgáltatása olyan könyvtári feladat, amely szervesen beleillik a már eddig is funkcionáló központi szolgáltatások közé.

3. *Kiállítási feladatok*. A könyvtár reprezentatív elhelyezéséből adódik, hogy szolgáltatásai nem korlátozódhatnak a szorosan vett könyvtári tevékenységre. Az épület idegenforgalmi látványosság lesz, írja, ahol alkalom nyílik arra, hogy a magyarországi írás- és könyvtörténet fejlődését egy közművelődési célú kiállítás keretében széles tömegek számára mutassa be a könyvtár.

Ma már megállapíthatjuk, hogy ezek az új funkciók sorra valóra váltak, még ha nem érték is el működésükben azt a fejlettségi szintet, amit a könyvtári rendszer iránti igények ma, 1986-ban megkívánnának.

A vári beköltözésig végrehajtandó könyvtári feladatok felsorolását most mellőzve, csak két további javaslatot szeretnék kiemelni. Az egyik a nemzeti könyvtárról szóló törvény előkészítése és kiadása. „A nemzeti könyvtárakról világszerte a legmagasabb szintű jogszabályok rendelkeznek – indokolja a javaslat –, ezek biztosítják számukra azt a közéleti súlyt, amely funkciójuk betöltéséhez szükséges... A törvény előkészítése jó alkalom lehet arra is, hogy a könyvtár ügye a következő években a legmagasabb vezető szerveknél a figyelem terébe kerüljön.” Mint tudjuk, ilyen törvény – sajnos – nem készült. Magyarországon a könyvtárügynek nem volt és ma sincs olyan súlya, hogy ezt el lehetett volna érni.

A másik javaslat a könyvtár elnevezésére

vonatkozott. Sebestyén Géza azt javasolta, hogy a Széchényi Könyvtár – *Széchényi Ferenc* emlékének méltó megörökítése mellett – vegye fel a Magyar Nemzeti Könyvtár nevet. Számára ez elvi kérdés volt: meggyőződése szerint a névnek fednie kell a lényegét, s a Nemzeti Könyvtárnak éppúgy fogalomná kell válnia a nemzet tudatában, amint fogalomná vált a Nemzeti Múzeum vagy a Nemzeti Színház. Ez a javaslat akkoriban nagy vihart kavart a könyvtáron belül: szóban és írásban folyt a vita, míg végül elérkezett az a vezetői tanácsülés, amelyen erről dönteni kellett. A döntés a többségi véleményt fejezte ki: a Széchényi Könyvtár nevet pártolók leszavazták Sebestyén Géza javaslatát. Később egyszer azt mondta nekem: meggyőződése, hogy a döntés hibás volt. Bár magam is az ellenszavazók közé tartoztam, most meg kell vallanom: a Széchényi Könyvtárnak valóban szüksége van a Magyar Nemzeti Könyvtár megjelölésre is. S a név ma már átment a köztudatba: sajtóban, rádióban, televízióban számtalanszor hangzik el a nemzeti könyvtár megjelölés, igazolva az egykori javaslattevőt.

A Széchényi Könyvtár funkciórendszerével való foglalkozás során egyre gyakrabban találkozunk Sebestyén Géza írásaiban a nemzeti könyvtári koncepció általános érvényű megfogalmazásával. Hozzájárultak ehhez külföldi tapasztalatai is: 1958 és 1969 között alkalma nyílt Európa számos nemzeti könyvtárát és nem egy nagy tudományos könyvtárát meglátogatnia. Két ízben szélesebb körű szakmai nyilvánosság előtt fejthette ki nézeteit: 1962-ben a lipcsei Deutsche Bücherei 50 éves jubileumán és 1969-ben, a brüsszeli Nemzeti Könyvtár új épületének felavatásán. Mindkét felszólalásában a központi könyvtárügyi szolgáltatásoknak a nemzeti könyvtárban való megszervezéséért emel szót. Különösen a belgiumi példa jelentett számára nagy élményt. A felavatást követő tudományos ülészak témája is a nagy általános tudományos könyvtárak – s velük együtt a nemzeti könyvtárak – helye, szerepe a 20. század utolsó harmadában. A brüsszeli személyes találkozások és tapasztalatok vissza-visszatérő motívumai voltak a még hátralévő éveinek.

Sebestyén Gézának a nemzeti könyvtárról kialakított koncepciója abból a közismert tényből indul ki, hogy a kiadványok mennyiségi növekedése, s ezzel együtt a tudomány és a könyvtermelés messzemenő specializálódása a könyvtárral szemben megnyilvánuló társadal-

mi igényeket is megváltoztatta, mégpedig a szakosodás irányába. „Korunk jellemző könyvtártípusa a szakkönyvtár – írja –, viszont a nemzeti könyvtár, mint könyvtártípus olyan korban alakult ki, amikor az univerzális könyvtár volt a tudományos könyvtár uralkodó – ha nem egyetlen – típusa.” A híres, klasszikus nemzeti könyvtárak (Párizs, London, Bécs) mind általános gyűjtőkörű tudományos könyvtárak voltak. A mindent gyűjtést, az egyetemességre való törekvést mára csak a legnagyobbak tűzhetik ki célul (London, Párizs, Moszkva). Mások a gyűjtőkör szűkítését választják: megosztják a feladatot más könyvtárakkal (Egyesült Államok), vagy visszavonulnak a nemzeti irodalom gyűjtésének szűkebb területére. Az utóbbi esetben az ország szakkönyvtárainak hálózata biztosítja a tudományos termék egyetemes begyűjtését, vagyis a szakkönyvtárak megosztva töltik be azt a szerepet, amit hajdan egyetlen könyvtár is magára tudott vállalni. A nemzeti könyvtár szerepe azonban ennél a pontnál nem ér véget. A könyvtárügy szakosodása a könyvtárügy atomizálódásának veszélyét rejt magában. „A szétaprózódó területen egyre nehezebb az áttekintés. Éppen ezért... a differenciálódás mellett igen erős... hangsúlyt kap az integráció, az összefoglalás igénye is... specializálódás és integrálódás ma együttes korparancs.” A kibontakozás útját a kooperációban kell keresni, vagyis a könyvtárakat – különállásukat nem érintve – egységes funkciórendszerbe kell összefoglalni. Az a cél, amit a régi klasszikus nemzeti könyvtár tűzött maga elé, ma „egyetlen könyvtár rendezett állománya helyett az ország számos könyvtárában levő, összehangolt s áttekinthetővé tett állomány által valósul meg. ... Ha áttételesen is, ha közvetve is, a lényeg ma is elérhető. A központi katalógus, a könyvtárközi kölcsönzés stb. által a régi egység modern formában helyreállítható.” Az egyetemességet, amit régen a nemzeti könyvtár gyűjteményével nyújtott, most szolgáltatásaival nyújtja. Így válik a modern integrálódási folyamat szervezőjévé és természetes központjává a nemzeti könyvtár, s ebből a szemszögből nézve a központi szolgáltatások többé már nem járulékos elemek, hanem olyan funkciók, amelyek továbbra is lehetővé tehetik a nemzeti könyvtár számára azt a szerepet, amit régen saját állománya révén játszott. A nemzeti könyvtár tehát kétarcú intézmény. Egyfelől a nemzeti gyűjtemény letéteményese, mert: „Nemzeti keretek közt az irodalom szerves

egész, amit össze kell foglalni; ugyanúgy egység, mint egy-egy szaktudomány irodalma az egész világról”, másfelől: a központi könyvtárügyi feladatok végrehajtó szerve, ellátva egy nyilvántartási-operatív feladatkört (központi katalógus, könyvtárközi kölcsönzés stb.) és egy tudományos-módszertani munkakört.

A tájékoztatás bázisintézményei

Ez az elgondolás már tulajdonképpen magában foglalja azt a világtendenciát, amely a hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején a nemzeti könyvtárak szerepét újraértékeli, és a világméretű tájékoztatási rendszerek nemzeti bázisintézményeivé fejleszti, pontosabban: elindítja a fejlődésnek ezen az útján. Sebestyén Géza szinkronban volt az eseményekkel: nálunk még éppen csak napirendre került az éves információs rendszer megteremtése, máris cikkben ismertette az idevonatkozó legfrissebb szovjet törekvéseket „Szakkönyvtár és általános könyvtár az információs rendszerben” címmel (*Könyvtáros*, 1968/5. sz.). Itt is elsősorban azokat a jellegzetességeket emelte ki, amelyek mint sajátosan nemzeti könyvtári feladatok jelentkeznek, például a tájékoztatás a tájékoztatásról feladatkört, amit nagyon szeretett volna a Széchenyi Könyvtárban is megvalósítani. Jelen lehetett 1971-ben azon a párizsi UNISIST-konferencián (az Egyesült Nemzetek Tudományos és Műszaki Tájékoztató Rendszere, *Könyvtáros*, 1972/5. sz.), amely elhatározó lépést tett a tájékoztatási világrendszer megvalósítása felé. Részt vett az 1973-as grenoble-i IFLA-konferencián is (*Könyvtáros*, 1973/11. sz.), ahol a fő téma már az Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel volt. Meg volt győződve arról, hogy a nemzeti könyvtár meghatározó szerepe azon múlik: milyen mértékben sikerül megtalálnia helyét az ország információs rendszerében és bekapcsolódnia a nemzetközi információs rendszerbe.

Közben idehaza már javában dolgozott a nemzeti bibliográfia gépesítésének programján, hogy a magyar nemzeti könyvtár mielőbb megfelelhessen annak a követelménynek, amit a nemzetközi szakmai fórumok így fogalmaztak meg: minden ország maga felelős saját dokumentumtermése bibliográfiai számbavételéért. E lázas tevékenységgel eltelt években Sebestyén Géza még részese volt annak a folyamatnak, amely a szocialista országok nemzeti

könyvtárainak szorosabb együttműködését munkálta ki. Az 1967-ben Varsóban megrendezett első igazgatói tanácskozáson kívül még számos értekezleten vett részt, aktívan támogatva az együttműködést. Egy lényeges ponton azonban nem sikerült előbbre lépnie: a vári építkezés végzetesen lefékeződött, s a hatvanas évek végére az új épület elfoglalása távolabbra került, mint valaha. Ugyanakkor az eredeti tervekben is komoly változtatásokat kellett végrehajtani: az a kormányzati intézkedés, amely egy tollvonással törölte a Szent György téri úgynevezett pótépület megépítését, lehetetlen helyzetbe hozva ezzel a könyvtárat, olyan következményekkel járt, amelyek súlyát igazán csak napjainkban érezzük. 1970 decemberében a III. országos könyvtárügyi konferencián tartott felszólalásában Sebestyén Géza annak a véleményének adott kifejezést, hogy a központi szolgáltatások továbbfejlesztése a következő 15 esztendő meghatározó és jellegzetes tényezője lesz. (A könyvtárügy kulcskérdése a nemzeti könyvtár mielőbbi elhelyezése. *Könyvtáros*, 1971/3. sz.) Ez nem képzelhető el az elektronikus számítógépek könyvtári alkalmazása nélkül, márpedig a Széchenyi Könyvtár régi helyén ez nem lehetséges. Így válik a Széchenyi Könyvtár mielőbbi vári elhelyezése a magyar könyvtárügy kulcskérdésévé; ameddig ez nem történik meg, a könyvtárügy sem léphet előre. Elgondolkoztató felidézni akkor szava-it: „Engem szorongás tölt el a következő tizenöt esztendővel szemben állva. Nem remény nélkül nézek a következő évek elé, de szorongva. Ennek az oka kettős. Egyrészt az, hogy a következő tizenöt esztendőnek a feladatai lényegesen nehezebbek lesznek, mint a mögötünk álló évtizedé... Az extenzív fejlesztés szakaszából át kell lépnünk... az intenzív fejlesztés szakaszába, vagyis a meglévő kereteket, melyeket az elmúlt évtizedek során országunk létrehozott, jelentősen színvonalasabb, erőteljesebb munkával kell kitölteni.

A másik oka a szorongásomnak az, hogy ezzel a várakozással, ezzel a feladattal szemben áll egy másik tény, hogy tudniillik – megítélésem szerint – a könyvtárügy... nem kapja meg azt az elismerést az irányító szervek részéről, sem központilag, sem helyileg, ami a munkája végzéséhez, sőt ebben az esetben továbbfejlesztéséhez elengedhetetlenül szükséges.”

Végezetül még egy, témánkhoz szorosan kapcsolódó írását ismertetem, amely a „Nemzeti könyvtárunk korszerű struktúrája” címet viseli, s 1973-ban belső használatra készült. Ez

a mű a könyvtár szervezeti felépítését már a vári perspektívában tárgyalta, és az intézménynek már több ízben említett kettős feladatrendszeréből, mint alpból indult ki. Az *Országos Széchényi Könyvtár Gyűjteménye* elnevezés alatt három nagyobb egységet tervezett: egy gyűjteményszervezési, egy információs és egy állományvédelmi-reprográfiai főosztályt. Az információs főosztályhoz az olvasószolgálatot, a tudományos tájékoztatást – kiépítendő szakreferenci rendszerrel – és a különgyűjteményeket sorolta. Az *Országos Könyvtári Szolgálat* gyűjtőfogalom alá a Magyar Bibliográfiai Intézet, a Külföldi Tájékoztatási és Könyvforgalmi Központ és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ tartoztak volna. Érdekes, hogy ugyanennek az írásnak fogalmazványában az elnevezéseket illetően szerepel egy alternatív javaslat is. Eszerint csak a gyűjteményt magába foglaló három főosztály viselné az Országos Széchényi Könyvtár nevet, a másik három intézet, illetve köz-

pont csak a sajátját, és az egészet egységbe foglalná a Magyar Nemzeti Könyvtár elnevezés.

*

A nemzeti könyvtár fogalmát Sebestyén Géza igen lényegesnek tartotta és életének 18 évét áldozta arra, hogy ezt a fogalmat tartalommal töltsen meg. A magyar nemzeti könyvtár nagyon sokat köszönhet neki, szinte nincs olyan munkaterület, amely ne viselné az ő keze nyomát. Elmondhatjuk: alig van olyan fontos eredménye a Széchényi Könyvtár elmúlt tizenöt évének, amely nem az ő kezdeményezésére vezethető vissza. Az általa „második könyvtáralapításnak” nevezett vári beköltözést ugyan már nem érthette meg, de az előkészítés nagy munkáját elvégezte. A következő nemzedékek feladata folytatni a munkát azzal az igényességgel, azon a színvonalon, ahogyan azt ő megszabta.

Somkuti Gabriella

Sallai István és a KMK – „Sallaiádák”

Hűvös, csöpörgős áprilisi vasárnap van. Szüntelenül együtt élve a hiányérzettel, amelyet fizikai nemlétezése most is okoz, Sallai István hagyatékával töltöttem az időt.

Telitalálatok a butaság közepébe

Negyedszázada noteszlapokra firkált, sárguló jegyzetblokkokban fakuló ceruzás szövegeket silabizálok. Különféle könyvtári összejöveteleken, országos és helyi megbeszéléseken gyártottam őket, akkor harmincévesen, hogy majd jelentést írhattak, jegyzőkönyvet, vagy emlékeztetőt. Már az írásom sem ugyanaz, a rövidítéseimet meg kell fejtenem. A szöveg zöme hordalék homok, melyet éveken át sörögget a szakma szele értekezletről értekezletre; közhellyé kopott megállapítások újra meg újra elmondva, sőt néha újdonságként fölmutatva

és földicsérve. Ám a hordalékban itt is, ott is megcsillan valami, nem okvetlenül arany, de legalább valami más, üvegcsillám, színes kavics és igen, arany is bőven. Sallaiádák, amelyek nélkül nem is lehet eleven figuráját föl-idézni. Mindig telibe találta az igazságot, vagy a butaságot pellengérezte ki. A butaságot nem szívelte, akárcsak a hivatalos nagyképűséget. Járási könyvtári értekezleten, Tatán. 1961 márciusában. Főelőadói harsogás: kooperáció, koordináció, ez kell most, ezt számon fogjuk kérni, egyre fokozottabban. A hallgatóság lapít, aztán jön néhány buzgancs hozzászólás. Aztán Sallai: „Meg kell tanulni dolgozni, együtt dolgozni, egymás munkáját becsülni, a szerepeket jól elosztani. Ha négy ember beül egy autóba, egy vezet, a többi megbízik benne. De ha beül négy majom, mindegyik vezetni akar. Az egyik a gázt nyomja, a másik kormányoz, a harmadik fékez, a negyedik a dudát kezeli!” Elképzeltük a jelenetet. A téma leszállt

a földre. Sallai képes volt szárnyalni, ha eszméről volt szó, de tévedhetetlenül tudta, hogy a gyakorlati megoldások dolgainkban csak a realitás talaján képzelhetők el. Ülünk a vonaton hazafelé. Az arcán aggodalom. Kisvártatva előrukkol: „Azt a dolgot a majmokkal nem kellett volna elmondani – ugye?” De el kellett mondani. Az ésszerű munkamegosztásra csak az ember képes – ezt Marx mondja, nem én. „Látod – ezt kellett volna mondanom, ez tompította volna az élet.” – Sallai aggodalmas volt. Tartott a vélt hatalmasságoktól, de félelmei olyanok voltak, amire a pszichológia azt mondja: spätreflex. Legjobb meggyőződése szerinti véleményét tétovázás nélkül kifejtette, érvelt, harcolt az ügy igazáért, aztán szorongott attól, hogy túlságosan nyers volt, erőszakos – noha ez az, ami teljességgel idegen volt tőle. Valahol itt érkezünk el a KMK-hoz. Az a könyvtárgyi műhely, amelynek szellemi atyja volt, nemcsak munkahely, hanem szellemi környezet is volt számára. Olyan légkört teremtett, amelyben véleményszabadság, szólásszabadság és gyülekezési szabadság volt. Mert gyülekeztünk is körülötte, amikor csak tehettük. Már főosztályvezetővé „méltóságosították” – ahogy ő mondta, de a munkaszobája egy deszkafallal leválasztott fülke volt a Múzeum utca 3. első emeletén. Kutricának hívtuk, alul-fölül nyitott volt a deszkafal, hogy cirkuláljon a cellában a levegő. Ha valaki megállt az ajtaja előtt és tétovázott, Sallai kikiáltott: látom a cipődet, gyere be! Idejének legnagyobb részét másokra áldozta. Azokat szerette, akik akartak valamit. Velük élénk volt, vitára, tette kész. Ha nem érezte az életségét, elveszítette az érdeklődését és becsukódott a szeme. Beszélj csak nyugodtan, hallgatlak, egy kicsit pihentetem a szememet. Egy jól felgőzölt értekezleti előadás ötödik mondatánál lecsukódott a szeme, de nem igaz, hogy aludt. Bármikor képes volt értelmesen rákapcsolódni az elhangzottakra. Szerette az ellentmondókat, ha érezte az egymás meggyőzhetőségének esélyét. A vita hevében gyereke-korú kollégáitól elfogadta, hogy hülyeségnek minősítik a véleményét. „Na akkor mondd el, hogyan van szerinted.” Ilyenkor nagyon éberén figyelt, s ha meggyőzték, azonnal föladta a vitát. „Igazad van, ezt ird meg, vagy csináld meg” volt a győztes jutalma. A doktrinér okoskodás méregbe hozta: „Tudod milyen vagy te? Mint aki német szakácskönyvből tanult főzni, és nem hiszi el, hogy van kolozsvári töltött káposzta. Ha megmutatják neki, azt mondja rá, prakti-

cista provinciális kreáció.” – Az ostobaság szert tudományosan megnyilatkozni.

Milyen legyen a KMK?

„Az ilyen kis szakma, mint a könyvtároság, csak testreszabott módszertani intézményt engedhet meg magának. Lehetünk itt olyan tudósok, hogy eldurran a fejünk a tudománytól, ha nem tudjuk megértetni magunkat a könyvtárosokkal. A KMK hasznosságát a könyvtárosok és a könyvtárfenntartók, -irányítók együtt bírálják el. A könyvtárvezetőkre kell odafigyelni a legjobban, mert ezek a maguk portáján kisurak, és ha nem vigyázunk rájuk, elbitangolnak. Állandóan rajtuk kell tartani a szemünket. Ha ez a pár száz könyvtáros főnök jó vagy elfogadható szakmailag, ügyes mint politikus, megtanul fogalmazni, akkor van jövője a könyvtáraknak.”

„A KMK nem tömegével, hanem minőségével töltheti be szellemi irányító funkcióját. Üldögelhetünk itt akár százan is, ha nem lehet észrevenni bennünket, mit érünk? Ha egy KMK munkatársat egy év után nem ismernek a városi könyvtárosok, akkor tévedés volt behozni!” „A minisztériumnál nem lehetünk okosabbak, de hogy a minisztérium sokkal okosabb lehessen, mint mi vagyunk, ahhoz nekünk nagyon okosoknak kell lennünk. Bolondság azt hinni, hogy nekünk lehet jó vagy rossz minisztériumunk. A hiba csak bennünk lehet, ha nem tudjuk magunkat elfogadtatni. A minisztérium is ember, azt is anya szülte, annak is van családja.” „A fenntartó előtt mindig dicsérni kell a könyvtárát, a könyvtárosnak meg keményen meg kell mondani a disznóságait.”

„A KMK ne csináljon látványos könyvtárpolitikát, mert megutáltatja magát. Mindig azt kell leírni és elmondani, hogyan van más országokban. A legfejlettebb ország is legyen egy kicsit fejlettebb nálunk. Mindig akad az OKDT-ben vagy más bizottságban valaki, aki egy jó előterjesztés alapján levonja a könyvtárpolitikai konzekvenciát.”

„Nekünk a legfontosabb, hogy jó szakkönyvtárunk legyen, olyan szolgáltatásokkal, hogy az ország minden könyvtárosát képes legyen tájékoztatni. A képzési munkának az a dolga, hogy ébren tartsa a szakma iránti igényeket. Mindenkinek tanulni és tanítani kell ebben a házban. A KMK-nak a tanítók tanítására mindig gondolnia kell, mert a vidéki inté-

zetekben csak főnek a saját levükben a könyvtáros-tanárok és elszürkülnek a mindennapi rutinban. Sok fiatal könyvtárosra lenne szükség, okosakra, lelkiismeretes gyerekekre. Ez a ti felelősetek.”

„A KMK akkor lesz jó, ha minél több vezető poszton olyan ember van, aki dolgozott nálunk; kellene ösztöndíjas állásainknak lenni, hogy egy-két évre meghívassunk fiatal szakembereket. Az élvonalos kinevelésére mindig legyen gondunk.”

„Maradjunk mindig az OSZK közelében, de ne testvéri, hanem baráti egységben. Ha kicsi a juss, ha nagy, a testvérek civakodnak, a barátok kiegyeznek. Az OSZK nagy hajója mögött, ha kell előtte, de mindig a közelében kell okosan navigálni. Ha teljesen elszakadunk, elkaphat egy kalózhajó és megintegrál bennünket.”

„Őrizkedjünk az integrálóktól, mert megfosztanak a mozgásszabadságunktól.”

„A könyvtárosoknak és a pedagógustársadalomnak föl kellene fedezniük egymást. A tanító a társadalom kulcsembere, az iskola a társada-

lom kulcsintézménye. Ennek a kulcsnak sokak számára kell kinyitni a könyvtár kapuját.”

„Ha valami létfontosságút akartok, mindig forduljatok a párthoz őszintén, mert minden más szervnek pártosnak kell lennie, egyedül a párt lehet pártatlan.”

„A könyvtárosok szakmai szolidaritásában nagy erő van. Aki vállalja ezt a pályát, megérdemli, hogy érezhesse a többiek szerető figyelmét. Nekünk nagyon kell ügyelnünk és vigyáznunk egymásra!”

Sebestyén Géza, aki az OSZK általános főigazgató-helyetteseként a KMK vezetője is volt, 1960 szeptemberében útrairdító beszélgetésen fogadott, mint a KMK újdonsült munkatársát. „Biztos vagyok, hogy beletanulsz a szerepedbe, Pécs jó előiskola volt. Azt tanácsolom, figyelj Sallai Pistára, tőle nemcsak a módszertani munka fogásait lesheted el, hanem bölcsességet, emberséget is tanulhatsz.” Azóta figyelek a mesterpáros intelmeire. Hangjuk egyre inkább belülről szól hozzám.

Szente Ferenc

Sebestyén Géza és a nemzeti könyvtári szolgáltatások

„Magyarországot századokon keresztül az jellemezte, hogy egyszerre élt Európában és Európán kívül... A magyar könyvtári élet fejlődése is kitűnő példát szolgáltat erre a kettőségre: európai igény és nyomasztó elmaradottság együtt, egyszerre jellemzik” – írta *Sebestyén Géza* a *Könyvtáros* 1965. évi 4. számában megjelent cikkében. Ahhoz a nagy könyvtáros-nemzedékhez tartozott, amely 1945 után a könyvtárügy területén megkezdte elmaradásunk felszámolását, és amely 1965-ben, a cikk írásakor, úgy készíthetett mérleget mind az eredményekről, mind a gondokról, hogy e számvetést egyben saját addigi tevékenységéről, életéről készített számadásnak is tekintette. Egyike volt az új magyar könyvtárpolitika kialakítóinak, a hazai könyvtárügy megújítóinak. Viszonylag későn, 46 éves korában lett a nemzeti könyvtár egyik vezetője. Nem a Szé-

chényi Könyvtár régi munkatársai közül emelkedett magas posztjára, hanem kívülről, más könyvtárból – igaz, az ország egyik legkorszerűbben szervezett tudományos könyvtárából – érkezett közénk. Kivételes intellektuális képességei, széles körű és ugyanakkor elmélyült ismeretei mellett, talán épp ez a kívülről érkezethez, ez a másság volt egyik legnagyobb erőssége. Bár a vállalt feladattal, a rábízott intézménnyel teljesen azonosult, mégis elfogultságoktól, érzelmi kötöttségektől mentesen tudta elemezni problémáinkat, nem a napi gondok gyakran arányt tévesztő látószögéből, hanem az egész intézményt, sőt az egész magyar könyvtárügyet átfogó perspektívából jelölte ki a megújulásra váró nemzeti könyvtár feladatait. Rendkívüli beleérző képességével felismerte, hogy az alapító „... Széchényi nagy gesztusa s az állandó nyomorúság: küzdelem a

helyhiánnyal, a létszámhiánnyal és a pénztelenséggel, együtt adják a nemzeti könyvtár történetét”. Tegyük hozzá, hogy az OSZK-nak az ötvenes évek végén már nem titkolható szervezetlensége, helyzetének kilátástalansága csak a válság szorításában volt kirívó. A második világháború után radikálisan megváltozott gazdasági-társadalmi viszonyok, az infrastruktúrában bekövetkezett erőteljes mozgások, mindenekelőtt az oktatási-művelődési igények és az ezeket kielégítő intézményrendszer átalakulása: így a könyvtárak számbeli növekedése és differenciálódása, a szakkönyvtári központok kialakulása, illetve megerősödése Európaszerte válaszut elé állította a nemzeti könyvtárakat. Ha a nemzeti könyvtár nem akart könyvmúzeummá válni, túl kellett lépnie megszokott keretein és alkalmazkodnia kellett megváltozott szakmai környezetéhez.

Az OSZK megújítása

Ez a kihívás készítette Sebestyén Gézát arra, hogy az OSZK megújítását ne egyszerűen a bajok tüneti orvoslásában, a restanciák felszámolásában, hanem a hagyományos nemzeti könyvtári feladatok korszerűbb ellátása mellett a központi szolgáltatások – pontosabban: az általános jellegű központi szolgáltatások – fővállalásában keresse. E központi szolgáltatások egy része – például a kötelezpéldányok begyűjtése, a nemzetközi csere, a nemzeti bibliográfia szerkesztése – szorosan kapcsolódott az OSZK tevékenységéhez, így a konzervatív könyvtári szemlélet számára is hagyományosan nemzeti könyvtári feladat volt. A központi szolgáltatások zöme azonban csak a Népkönyvtári Központ feloszlata után került a nemzeti könyvtár szervezetébe, általában a gondozásukhoz ténylegesen szükséges feltételek megteremtése nélkül. Az előbbi csoportba tartozó feladatok közül a kötelezpéldányok és a nemzetközi csere gondozása az OSZK garapítási munkájának csak egyik módját jelentette, a kurrens nemzeti bibliográfia közreadása pedig a rekatalogizálással túlterhelt katalogizáló osztály feldolgozó munkájának csupán mellékterméke volt, tehát központi szolgáltatás jellegük csak elmosódottan, az anyaintézmény közvetlen érdekeinek alárendelten érvényesült. A második csoportba sorolható, tehát a megszűnt országos könyvtárügyi intézményektől örökölt központi szolgáltatásokban a személyzeti, irányítási gondokkal, hely- és

pénzhiánnyal küszködő OSZK rendszerint csak újabb nyűgöt, terheinek növelőjét látta. Nem csoda, ha ezek az áttelepített részlegek az OSZK szervezetébe nem tudtak beépülni. Súlyosbította helyzetüket, hogy tapasztalt munkatársi gárdájuk javát fokozatosan a központi részlegekhez csábították az ottani – távolból kedvezőbbnek vélt – lehetőségek. Ilyen körülmények között az OSZK funkciórendszerének Sebestyén Géza-féle új megfogalmazása kifelé könyvtárpolitikai tett, befelé pedig a központi szolgáltatások OSZK-n belüli egyenjogúsítása volt. Életünk számos területén nyomós érvek győztek már meg bennünket arról, hogy az egyenjogúságtól az egyenértékűségig hosszú az út. Így ahhoz, hogy a gyűjtemény univerzalitását felváltsa a szolgáltatások egyetemessége, hogy a központi szolgáltatásoknak a könyvtárügyben valóban koordináló, a széttagolt intézmények között közvetítő, azokat új egységbe foglaló szerepe legyen, vagy még inkább, hogy a központi szolgáltatások legalább kezeltsenek ezekhez az igényekhez, a részfeladatok elméleti tisztázására, gyakorta jogi rendezésére, a szervezeti keretek megteremtésére és legalább a minimális munkafeltételek megteremtésére, végül, de nem utolsósorban, egy központi szervező erőre, a Sebestyén Géza által megtestesített vezetésre, az ő szellemi erőinket mozgósító irányítására volt szükség.

Az 1958-ban megkezdett reformok a gödöllői bibliográfiai munkaértekezlet, (*Országos Bibliográfiai Munkaértekezlet – Gödöllő 1961., OSZK-KMK 1961.*) az európai országok nemzetközi cseréjével foglalkozó szimpózium és más tanácskozások anyagából, valamint a szaksajtóban megjelent cikkekből ismert tények. Az eredményekről, az azokat megalapozó intézkedésekről és a kibontakozást késleltető akadályokról, megtorpanásokról az OSZK évkönyveiben közölt jelentések hű képet adnak. Végül a 3. országos könyvtárügyi konferencia központi szolgáltatásokkal foglalkozó szekcióülése (*Könyvtáros*, 1970. 12. szám) egyben az első évtized teljességre törekvő öszegezése és a 70-es évek programjának – például az ISBN és az ISSN bevezetésének, a tároló könyvtár létesítésének – megfogalmazása is volt.

Elsietett döntésekre hajlamos korunkban Sebestyén Géza szellemi arculatának egyik legszembetűnőbb vonása épp igényessége, az *elméleti kérdések*hez való vonzódása volt. Mint az országos könyvtártudományi ankéton, majd más alkalmakkor is kifejtette, és mindannyi-



unk számára kötelező gyakorlattá tette: az egyre összetettebbé, bonyolultabbá vált problémák megoldásához a pusztán józan ész már elégtelen. Az empirikus módszert mindig a konkrét feladat megvalósításához hasznosítható alkalmazott kutatásoknak kell kiegészíteniük. Meggyőződése volt, hogy akár nemzeti bibliográfiáról, akár központi katalógusról, vagy a tároló könyvtárról van szó, a gondozásukhoz szükséges katalógizálói, dokumentumtipológiai stb. alapismeretek mellett nem nélkülözhető a könyvtárak mai funkciórendszerére vonatkozó tájékozottság, az igények és ellátottság számbavétele sem. Az éves jelentéseket böngészve már az első években feltűnő a központi szolgáltatásokra vonatkozó vezetői tanácsi előterjesztések nagy száma, közülük nem egy Sebestyén Géza ösztönzésére érlelődött később tanulmányra (például a tároló könyvtár, a központi katalógusok kérdéseivel és a nemzeti bibliográfia rendszerével foglalkozók).

Már a könyvtártudományi ankéton az alkalmazott kutatások közé sorolta Sebestyén Géza a szabványok kidolgozását is. Úgy vélte, hogy a szabványok a könyvtáraknak nyújtandó módszertani segítség legfontosabb fajtái közé tartoznak és nélkülük nem jöhet létre az információs rendszerek közötti kommunikáció, és az esetek többségében – például a központi

katalógusok fejlesztésében, a központi cédula-ellátás helyi hasznosításában – nélkülük nem valósulhat meg a könyvtárak közötti kooperáció, illetve a központi szolgáltatások helyi fogadása sem. A könyvtári szabványosítási bizottság tagjaként, majd elnökeként részt vett szinte minden új magyar könyvtári szabvány kidolgozásában és munkatársait a hazai, illetve a nemzetközi szabványosításba való bekapcsolódásra sarkallta. Saját nemzetközi szabványosítási tevékenységéből az UNESCO megbízása alapján összeállított szemle-tanulmány szerkesztését, a FID (Nemzetközi Dokumentációs Szövetség) keretében az ETO fejlesztésével foglalkozó csúcspozícióban végzett aktív tevékenységét, az NTMIK (Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Központ) szabványosítási tanácskozásain kifejtett elvi állásfoglalásait kell kiemelnünk. (Egyik utolsó munkája épp a latin betűk cirill transzliterációjára vonatkozó tervezet véleményezése volt.)

A módszerek szabványosítása mellett – főképp a kooperációra alapozott könyvtári szolgáltatások esetében – nélkülözhetetlennek tartotta a jogi rendezést, a kölcsönös kötelezettségek jogszabályba foglalását. A hatvanas évek elején a különféle központi szolgáltatásokra vonatkozó minisztériumi utasítások egész sorának megjelenését szorgalmazta. Így került sor a külföldi folyóirat-állományok bejelentésére, a fölőspéldányok kivonására és újraelosztására, a nemzetközi cserére, majd a könyvtárközi kölcsönzésre vonatkozó jogszabályok megjelentetésére, illetve a kötelezőpéldányrendelet megújítására; s a nemzetközi megállapodások közül az úgynevezett Párizsi Egyezményekhez való csatlakozásunkra, majd a kétoldalú kulturális egyezmények esetében ugyancsak a nemzetközi cserére (elsősorban a patriotikumok és a saját kiadványok cseréjére) vonatkozó szakaszok beillesztésére.

A központi szolgáltatások

A hatvanas évek végétől, a hetvenes évek elejétől egyre erőteljesebben foglalkoztatták Sebestyén Gézát a központi szolgáltatások nemzetközi vonatkozásai. E problémakör kezdetben főképp a nemzetközi szabványok, szabályzatok honosítását jelentette. A bevezetendő módszerek közül a legfejlettebb országokban: az Egyesült Államokban, a Szovjetunióban, Nagy-Britanniában és Franciaországban

alkalmazott megoldásokat tekintette mérvadó-
nak. A szervezeti modellek tanulmányozása-
kor inkább a mi nagyságrendünkhöz hasonló,
de technikailag fejlettebb kis országok (például
Belgium, Dánia) könyvtári rendszerét tekin-
tette példának. Az UNISIST (Egyesült Nem-
zetek Tudományos és Műszaki Tájékoztató
Szervezete – *Könyvtáros* 1972/5. sz.) konfe-
rencián való részvétele pedig arról győzte meg,
hogy a kis országok számára különösen elő-
nyös bekapcsolódnia a kölcsönösségen alapuló
vállalkozásokba, a nemzeti hozzájárulás fejé-
ben a nemzetközi információs, illetve regisz-
trációs rendszer teljes anyagához hozzáférést
biztosító programokba. Ezért szorgalmazta az
időszaki kiadványok regisztrálására az
NTMIR (Nemzetközi Tudományos és Mű-
szaki Információs Rendszer) keretében létre-
hozott regionális rendszerben, illetve az UNI-
SIST keretében szervezett világrendszerben
való részvételünket. E tágabb összefüggésben
ezért tartotta döntőnek a viszonylag gyorsab-
ban kialakítható, helyi tapasztalatokra támasz-
kodó szabványok (végső soron a provinciális
megoldások) helyett a nemzetközi szabályza-
tok (pl. az ISBD-k), illetve a nemzetközi hatá-
sú előírások (pl. a MARC-II.) adaptálását.

E törekvések mellett szinte személyes ügy-
nek, küldetésnek tekintette a környező orszá-
gokkal – *Németh László* kifejezésével élve: a
tejestevéinkkel – való könyvtári kapcsolata-
ink kölcsönös bizalmon és jó szándékon ala-
puló rendezését. Az érdekek kölcsönös méltá-
nylása tette lehetővé a szlovákiai könyvtárak-
ban lappangó RMNY-kiadványok felderítését
és az első világháborút követő időszakot fel-
dolgozó bibliográfiáink anyagának a kritikus
évek kiadványaival való kiegészítését, az ezek
feltárásához nélkülözhetetlen helyi kutatáso-
kat.

Épp a nemzetközi kapcsolatok javítása érde-
kében kultúrpolitikai tett volt a cseranyag
minőségi javítása. A cseranyag forrását nem
redukálta a kötelepéldány-maradványra, ha-
nem a szükséges vásárlási keret biztosításával,
a tervszerű, célzott cseréhez nélkülözhetetlen
tartalékraktár kialakításával lehetővé tette,
hogy hazánk eredményeit reprezentáló, múlt-
tunkról és jelenünkről tárgyilagosan tájékozta-
tó műveket küldhessünk partnereinknek, sőt
kellő támogatást nyújthassunk a külföldi ma-
gyar érdekeltségű intézményeknek és a határa-
inkon túl élő magyarságnak is. Sebestyén Gé-
zának e közvetve megnyilvánuló nemzetközi
szerepe mellett nem hagyható szó nélkül nem-

zetközi kapcsolatainkat alakító közvetlen sze-
mélyes hatása sem. A különböző külföldi ese-
ményeken (például a brüsszeli nemzeti könyv-
tár megnyitásán, a Lenin Könyvtár jubileu-
mán) és nemzetközi tanácskozásokon (például
a FID/CCC ülésein, az IFLA konferenciáin,
a szocialista nemzeti könyvtárak igazgatóinak
tanácskozásain, az NTMIK szakértői értekez-
letein) való részvétele sohasem volt formális,
vagy csak új információk befogadására korlá-
tozódó; előadásai, hozzászólásai mindig szak-
mai események voltak, mindig könyvtárunk jó
hírét erősítették, könyvtárügyünk tekintélyét
növelték. A példák hosszú sorából most hadd
emeljek ki csak egyet: az UBC-prog-
ramot (Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel)
meghirdető IFLA-konferencián elhangzott ja-
vaslatát, hogy ti. a feldolgozandó dokumen-
tumfajták tekintetében meg kell határozni a
minden nemzeti bibliográfia számára kötelező
minimumot, az öt év múlva megrendezett
Nemzeti Bibliográfiai Világkongresszus egyik
legfontosabb ajánlásaként fogadták el.

Az elméleti eredmények megvalósításához
különösen három feltételt tartott fontosnak:
1. a feladatnak megfelelő szervezetet, 2. a kor-
szerű technikát és 3. a megfelelő képzettségű,
szívnvalas személyzetet. Az általa kezdemé-
nyezett reformokat mindig két szempontból
vizsgálta: egyrészt azt elemezte, hogy az új
feladat hogyan illeszkedik a már működő szol-
gáltatások rendszerébe, milyen funkcionális
kapcsolatok kiaknázására nyújt lehetőséget a
bővítés; és ugyanakkor az új feladat milyen
részfeladatokra tagolható, a fokozatos meg-
valósítás során mi a részfeladatok megoldásá-
nak helyes sorrendje.

A könyvtár éves jelentéseiben – különösen
az 50-es/60-as évek fordulóján – ismétlődő pan-
asz a kellő felkészültségű személyzet hiánya.
Nyilvánvaló, hogy ez a legjobb vezető is bé-
nitja, főképp ha a kulcspozíciókban sincsenek
partnerei. Sebestyén Géza korosztályában és
az azt közvetlenül követően széles rendet vá-
gott a háború. Mindig tragikus helyzetnek
éreztem, hogy érkezésekor az OSZK tapasztalt
rég vezető gárdája már nyugdíjas éveire ké-
szülődött; e nagy „öregek” és az akkor még
fiatal munkatársak közt nagy volt a vákuum.
A Sebestyén Gézához korban közel álló mun-
katársak száma – a feladatokhoz mérten – gyér
volt és még inkább ritka volt a felkészültség-
ben, képességeiben például *Gombocz István*-
hoz mérhető. Így a nagyon sürgető személyzeti
felfrissítés mellett szükségszerűen kényszerű

megoldás volt fontos szerepek akkor még tapasztalatlan, legfeljebb ígéretnek tekinthető fiatal munkatársakra – jószerivel a korosztályombeliekre – való osztása. Ehhez bizonyos nagy elszánás, talán a „csak azért is” daca kellett. Botladozásainkat nagy türelemmel igazította ki, irányította szakirodalmi tájékoztatóinkat, jó pedagógusként nyesegette túlzásainkat, a vele való feledhetetlen beszélgetések sora személyhez szóló, feladathoz szabott intenzív posztgraduális képzés volt. Gondolatainak gondolatokat gerjesztő ereje, máig tartó hatása – ma már tudjuk – számunkra kivételes ajándék volt, de közben bizonyos nemcsak a más munkáihoz, teendőihez szükséges órákat, hanem a későbbi, meg nem élt éveket is elraboltuk tőle.

A korszerű technika átvétele, az automatizálás megkezdése sok tekintetben hasonlított a könyvtár személyzeti helyzetére. Nem kisebb feladatot tűzött ki célul, mint a nemzeti bibliográfia gépesítését oly módon, hogy „az egyszeri feldolgozás – többszöri felhasználás” elvnek megfelelően a kurrens füzetek számára

készített mágnesszalagokból az éves (többéves) kumulációk és különböző származékjegyzékek, -szolgáltatások automatikusan előállíthatók legyenek. E nagy cél kontrasztjaként az első kísérletekhez 20 ezer forint volt az anyagi keret! Ha meggondolom: olyan szegényen kezdtük el a vállalkozást, hogy a pénzügyi korlátokat tényleg figyelmen kívül hagyhattuk. Így, jóllehet az első kísérletek egy kissé „megpatkolt” *Minszk-22*-esen futottak, Sebestyén Géza döntésére mégis a harmadik generációs számítógépekre tervezett MARC-II adaptálásának gyűrűkózhettünk neki. Álmodozó volt? Próféta volt? Meglehet. De azokhoz a álmodozókhöz tartozott, akik hosszú évekre kijelölik a teendőket, meghatározzák környezetük munkaprogramját, gondolkodásmódját. Ha e megemlékezést Sebestyén Géza 1965-ben írt cikkének kezdősoraival indítottam, most e cikk egyik zárómondatával fejezem be: „Menet közben vagyunk!”

Fügedi Péterné

Sallai István és a közművelődési könyvtárak

Személyes élményem felidézésével kezdem: közel harminc éve, hogy a szombathelyi könyvtárban némi átalakítással, de változatlan alapterülettel a szabadpolcos kölcsönzési rendszer bevezetését készítettük elő. Félig-meddig már lezajlottak az országos viták, de az újjal szembeni, mindig meglévő tartózkodás mellett volt bennünk még kétely és bizonytalanság is. *Sallai Istvánt* hívtuk, és ő megérkezett. A leendő kölcsönzési tér alaprajzát kérte. A rajzon – kezdetleges módon – a falak mentén állványokat jelöltünk be, és az ábrákra – hogy mások is tudják, mik azok – sorban ráírtuk: „válogatópolc”, „válogatópolc”, „válogatópolc”. Számuk talán 5–6 is lehetett. Sallai István egyre meredtebben nézte a rajzot és hirtelen rábökött az egyik „válogatópolc” elnevezésű rajzolatra: „Ez mi?” A kérdés félreérthetetlen volt, a szigorú tömörségben ott feszült az ágaskodó elégedetlenség. „Hát ez a szabadpolc” – nyögtük ki. „Nincs előtte üveg!” –

utaltunk progresszív hajlamainkra, és ezzel el is határoltuk magunkat a „szabad-zártpolc” híveitől. „Az az igazság – tettük hozzá –, hogy nem tudjuk eldönteni, mennyi könyvet rakjunk ki, mennyit és milyen könyvet adjunk közvetlenül az olvasó kezébe, meddig menjünk; mert az olvasók tudata a tulajdonról még nem eléggé fejlett; itt vannak az erotikus regények, meg a nevelés... és ebben az egészben egyáltalán hol a határ? Azt mondd meg – kérjük –, hogy hol a határ?” Akkor ránk nézett, szemöldökét magasra vonta, ajkát összecsupcsörítette és megfellebbezhetetlenül azt mondta: „A határ? A határ a csillagos ég!”

Ezután beszélni, majd ceruzájával sebesen dolgozni kezdett: az alaprajzon megváltozott a kályha helye, máshová került a kölcsönzőpult, nagy iramban gyarapodott a berajzolt könyvállványok száma, gyakorlatias és fényes értelmet kapott egy elv, mi kisinas-igyekezettel

csüggtünk ajkán és bizonyára hittük, hogy meg sem állunk a csillagos égig!

Harminc év persze hosszú idő; az időbeli távolság egyaránt képes arra, hogy megszépítse a múltat, de arra is alkalmat ad, hogy józabbul ítéljük meg azt.

Sallai István születésének kerek évfordulója a szakmai és kegyeletes megemlékezés mellett bizonyára új ösztönzést ad arra is, hogy ezt a könyvtári múltat még elmélyültebben tanulmányozzuk. Valószínű, nincs a magyar közművelődési könyvtárügynek olyan részletkérdése, amelyhez Sallai István ne szólt volna hozzá, amelyben – szóban vagy írásban – ne foglalt volna állást. Tisztelgésünk során a csapongó emlékezet csak önkényesen választhat ki egy-egy jellemzőnek tartott témát vagy esetet.

Számomra különösen maradandó élmény – a szabadpolc már említett bevezetésén kívül – az a hevület és szakmai előrelátás, amellyel a hatvanas évek elején a megyei és a városi könyvtárak gyűjteményeinek alakításáról, a megőrzés és apasztás helyes arányainak szükségességéről szólt. Pontosán látta, hogy a gyarapodó állományok kevésbé használt kötetei fölösleges teherként egyre jobban nyomasztják az egyazon hálózatban működő, azonos nagyságú könyvtárak sorát. Megfogalmazta, hogy szerinte – távlatban – a kivonás és a gyarapodás mértékének a közművelődési könyvtárak jelentős részében csaknem azonosnak kellene lennie, tehát amennyi könyvet egy évben az adott könyvtár vásárol, körülbelül ugyanannyit ki is kell vonnia. Volt olyan kollégám, aki hónapokig nem tudott napirendre térni a könyvek – úgymond – „irtását” legalizálni akáror elképzelés fölött. Valljuk be, nagyon nehezen értettük meg – van, aki még ma is nehezen érti –, amit *Szabó Ervinre* hivatkozva később Sallai István le is írt, hogy a radikális fordulat a modern könyvtári politikában éppen az, hogy a könyv megszűnt a könyvtár célja, a gyűjtés és a mindenáron megóvás pedig a könyvtár funkciója lenni, éppen megfordítva: „a könnyű hozzáférhetőség lett azzá, a könyv épségének, sőt létének árán is”.

A megismétlődő látogatások – akkor még az országos irányítás képviselői gyakran jártak vidékre – ebben a kérdéskörben is sorozatosan szenvedélyes vitába torkolltak. Ezek a viták egyébként látványos külsőségekben sem szükkölködtek, hiszen asztalcsapkodás éppúgy előfordult, mint a felek egyidejű kiabálása.

Ha hangsúlyozzuk az élettel való kapcsolat

szükségességét, azt, hogy a fentről jövő elvi irányítást az élet sűrűjéből eredő élményanyag egészítse ki, kiemelkedő jelentősége volt az ilyenkor elhangzott, esetleg épp ilyenkor születő sok-sok útbaigazításnak, bölcs adománának, biblikus jóvendölésnek.

Más kérdés, hogy a pontos helyzetelemzés és a helyesen megfogalmazott könyvtárszervezési elképzelések birtokában sem következett be a gyakorlatban az, amit Sallai István a gyűjtemények terén sürgetett. Számos könyvtár vonszolja ma is – párhuzamosan és gazdaságtalanul – egymás mellett ugyanazokat az állományrészeket (például tetemes mennyiségű folyóiratot), mivel az autarkiót fölöslegessé tevő rendszert nem tudtuk megvalósítani. Teljesen világos, hogy amikor kialakult az az egyszerű rend, miszerint az egymásra utalt könyvtárak között vannak, amelyek megőriznek, és vannak, amelyek nem kényszerülnek erre, de teljes jogú használói a rendszer tisztességes és bizalmat élvező, jól felszerelt őrzőhelyeinek, azonnal megszűnik az őrzést követelő szorongás, és az energiák a „könnyű hozzáférhetőség” érdekében egy irányban hatnak! Az utat Sallai István e részletben is biztosan látta, bár csak a mi járásunk lenne ezen az úton oly magabiztos, mint az övé volt!

Korszerű-e a sok kicsi könyvtár?

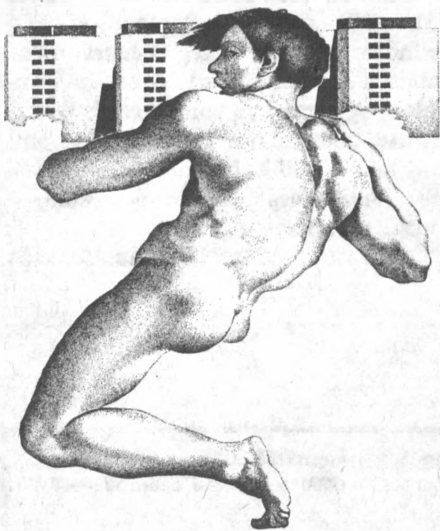
1968-ban Magyarországon már több mint tízezer közművelődési könyvtár működött. Többségüket – az ötvenes évek során – a kulturális forradalom lendülete hozta létre, és ugyancsak többségüket alacsony kötetszám, rövid nyitvatartási idő, gyenge szolgáltatóképesség jellemezte.

Vajon ezektől a túlnyomó többségükben kisméretű könyvtáraktól várható-e mindazok a szolgáltatások, amelyeket egy korszerűsége törekvő társadalom megkövetel? Arányban van-e társadalmi hasznuk a rájuk fordított összegekkel? Ebben a formájukban lépést tarthatnak-e a világszerte tapasztalható fejlődéssel, amelyet egyre több szakembernek volt alkalma közvetlenül tanulmányoznia? Vajon fejlődési irányuk egybeesik-e a könyvtárak egyetemes fejlődésének irányával?

A válaszadásra Sallai István vállalkozott. Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács felkérésére adatgazdag és gondos elemzést készített. A *Könyvtáros* 1968/8-as



számában megjelent tudósításban olvashatjuk, hogy az OKDT 1968. június 19-én Békéscsabán megtartott ülésén „került sor Sallai István nagy jelentőségű előterjesztésének, *A közművelődési könyvtárügy fejlődési iránya, különös tekintettel a magyar közművelődési könyvtárügyre* című tanulmányának megbeszélésére. A tanács tagjai rendkívül aktívan, mélyreható elemzésekben vitatták meg a problémát, s a tanács határozatában javasolta, hogy Sallai István előterjesztését – a felmerült kiegészítésekkel – vegyék alapul a következő ötéves terv közművelődési könyvtári irányelveinek elkészítésénél”. (A tanulmány *Közművelődési könyvtárügyünk fejlődési iránya* címmel 1968-ban, a KMK kiadásában, önálló füzetként jelent meg.)



Bár a tanulmány zárószorai a végzett vizsgáldást inkább csak útkeresésnek, mint összegezésnek tekintik, és a hosszabb távra szóló álláspont kialakítására további elemzéseket és vitákat tartanak szükségesnek, a tárgyalást követően a békéscsabai tanácsülés anyaga gyakran és sok helyen lett hivatkozási alap. Maga Sallai István is sokszor utalt a tanulmányra jogos büszkeséggel, és szívesen alapozott későbbi előadásában és írásaiban is a vita megálapításaira. Főbb tézisei ezek voltak: „Könyvtárügyünk népkönyvtárügyre és tudományos könyvtárügyre történt századeleji kettéosztottságát, a szűk kis inségkonyhák antidemokratikus és korszerűtlen voltát könyvtárpolitikánk legjobbjai mindig látták, mégis hordozzuk nyomait *mind a mai napig*”.

„Apró falvaink... a könyvtári ellátás szempontjából ma válságban vannak, mert – különösen felnőtt – olvasóik egy része formálisan betoborozott, s ha a könyvtárosok nem erőlködnek – tette hozzá igen jóindulatú mentegőzéssel –, elérné őket a népkönyvtárak világszerte tapasztalható tragédiája, a felnőtt olvasók elvesztése”.

„Művelődési politikánkban a könyvtárügy nem szerepel a társadalmi fontosságának megfelelő szinten. A könyvtárügyről egyetlen párhaterározat sem született. Jogállása rosszabb, mint a hasonló vagy kisebb intézményrendszereké”.

„Könyvtárnak csak azt az intézményt szabad tekinteni, amelyben főhivatású könyvtáros működik, amely a nemzeti könyvtermés leglényegesebb anyagát (tehát a törzsanyagot) teljes egészében magában foglalja. Az ennél kisebb csak kölcsönzőhely lehet, mindenképpen fiókrendszerben.”

„A közművelődési könyvtár fogalmán olyan egységes rendszert kell érteni, amely az általános tudományos könyvtári szintig megad minden szolgáltatást a lakosság minden rétege és korosztálya számára. Gyökeresen szakítani kell a régi népkönyvtári fogalom minden maradványával, a közművelődési könyvtárak és tudományos könyvtárak bármiféle szembeállításával” – követelte.

Természetesen nem vállalkozhatom az előterjesztés tartalmának teljes bemutatására, de még arra sem, hogy megkísérleljem az életmű egészében kijelölni az írás helyét. Ez szép feladatot lehetne, akár csak az, hogy megkeressük azokat a fontos vitapontokat, illetve feladatmegjelöléseket, amelyek élesebb és kerekébb kifejtésben – 11 év múlva – a *Tartozásaink*

Szabó Ervinnek című posztumusz tanulmányában (*Valóság*, 1979/3. sz.) visszatérnek. Az alkalomhoz azonban jobban illik és izgalmasabb, ha arra gondolunk, hogy a 18 évvel ezelőtt megfogalmazott kérdések milyen változtatással tehetők fel ma? Vagy változtatás nélkül feltehetőek?

Ami máig érvényes

De mégse tegyük fel őket! Valamennyien tudjuk, hogy közművelődési könyvtárügyünknek az elmúlt két évtizedben nem sikerült sem a társadalom fejlettségéhez mért elmaradást csökkentenie, sem a fejlett külföldi könyvtárügy színvonalához történő felzárkózását meggyorsítania. Azt is tudjuk, hogy saját árnyékunkat mi sem léphetjük át, és a külső tényezőkre, a társadalmi követelmények alakulására való hivatkozásunk nem olcsó kibúvók keresését jelenti. Az önismeret és a célok ismerete egyaránt józan mérlegelést kíván. Nemcsak keserveink, tartozásaink vannak, vannak eredményeink is. Indokolt tehát arra is gondolni, hogy nem kevés az sem, amire eddig jutottunk. Nem kincstári optimizmus ez, hanem a teljes kép figyelembevételé.

Ma, amikor fájdalommal tapasztaljuk a szükséges ütemű fejlesztés akadózását, és tudjuk, hogy a könyvtári terület számára országosan és helyileg rendelkezésre álló anyagi források kevésbé buzognak, hajlamosak vagyunk arra, hogy viszonyításainkban anyagilag is gazdagabbnak higgyük az indulás évtizedeit, azt a korszakot, amikor – jelképesen mindenképp – a határ a csillagos ég volt. Ez azonban tévedés. Az olvasás, ezen belül a könyvtárhasználat tömegessé tétele, a közművelődési könyvtárügy alapjainak lerakása forradalmi tett volt, forradalmi körülmények között, amelyet az jellemzett leginkább, hogy a működés valamennyi feltételét, az állományt, a felszerelést, a személyzetet, a szervezeti kereteket szinte a semmiből kellett megteremteni. Azt

gondolom, hogy ez a korszak nem pénzben, hanem emberi és szakmai minőségben, hittel teli lelkesedésben volt gazdagabb. Ma már mindannyiunk előtt világos, hogy a felszabadulás utáni magyar könyvtárpolitikának egyik legtudatosabb harcosa és legnagyobb hatású megalapozója Sallai István volt. Sikereinek egyik titka az emberi tényezőben kereshető.

Az a számottevő eredmény, amelyet néhány kiváló szakember és az alkotni akaró könyvtárosok élén elért, nem születhetett volna meg makacs győzniakarása, magával ragadó lelkesedése, önzetlen tettekeszsége nélkül. A pénzbe nem kerülő emberi értékek felemlgetése mának szóló tanulságokat kínál, hiszen a minőséget – mondjuk a pontosságot, szolgáltatásaink kifogástalanságát, a nyitvatartási idő sérthetlenségét, a könyvtárhasználati fegyelmet – sokan nem tekintik szakmánkat alapvetően befolyásoló tényezőnek. Ez egyrészt a minőségi munkát végzők eredményeinek lezüllesztéséhez vezethet, másrészt igénytelenségre kényszeríti a belső- és külső környezetet egyaránt.

Azt gondolom, hogy Sallai István példája és életműve alapján dolgozni, önzetlen szolgálót vállalni ma is hivatásunkat gazdagító értékteremtés.

Amikor a békéscsabai tanácsülésnek vége lett, és a résztvevők vonatra szálltak, Sallai István diadalmas arccal foglalta el a helyét. Körülnézett és jellegzetes selyma mosolyával azt mondta: „Győztünk!” Arra értette, hogy a tanács tagjainak többsége érveit meggyőzőnek találta, éles kritikáját, újszerű elképzeléseit támogatta. Újult erővel vette sorra a vita egyes pontjait, beszélt, érvelt, magyarázott; közben a vonat elindult, és ha volt még ellenérv, megválaszolatlanul egy sem maradt. Most, ha viszszagondolok, úgy érzem, a vonat nem is Budapest felé vitte, talán nem is vonat vitte, valami más, amely nem kötődik sinekhez, amely egyre magasabbra viszi utasát, ha nem is a csillagokig, de a csillagok felé!

Takács Miklós

A Könyvtáros egyes számai – tizenkét hónapra visszamenőleg – kaphatók a Lapkladó Vállalat Közösségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkötől kérhetőek.

Két nehéz sorsú egyházi könyvtárról

Mi lesz a Magyar Izraeliták Országos Könyvtárával?

Zárva van. Több mint egy éve. És zárva lesz. Legalább még két évig. „Ruinált állapotban van” – mondotta *dr. Schweitzer József* az Országos Rabbiképző Intézet igazgatója. Tataozásra szorul az épület, rendezésre, rekatalogizálásra vár a könyvtár. A mintegy százezer kötet, ha mennyiségileg nem is, érdekességben, tudományos értékben vetekszik bármelyik egyházi könyvtárunkkal. Elsősorban oktatási és kutatási célokat szolgál(na), de nemcsak a zsidó hittudomány szakemberei számára, hiszen a *judaica* gyűjtőfogalma a zsidó származású írók, történészek, teológusok, nyelvészek műveinek, akár héberül, akár jiddisül, akár újhéber (ivrit), akár magyar, akár német, akár más nyelven íródtak. Ha e művek az ókori zsidóság történetével foglalkoznak, akkor az ókor történéseinek fontosak, ha az Ótestamentummal és a Talmuddal (ókori szentírásmagyarázat), akkor nem nélkülözheti őket sem a teológus, sem a világi történész, a vallás- vagy művelődéskritikus, végül: a magyar zsidóság története, a magyarországi zsidó irodalom hozzátartozik a magyar irodalmi és történelmi műveltséghez. De ha a szorosan vett oktatási célra gondolunk, a könyvtár akkor is kiemelkedő jelentőségű: Budapesten van ma Kelet-Európa egyetlen rabbiképző intézete.

A könyvtár idősebb, mint maga az intézmény. Alapítója *Lelio della Torre*, a páduai rabbiképzőn a talmudtudomány docense, aki zsolttárolatokat és imádságoskönyveket fordított héberből olaszra. Kézirat- és könyvtára 1404 tételt tartalmazott, különösen kéziratokban és őnyomtatványokban volt gazdag. Della Torre rabbi 1871-ben hunyt el, gyűjteménye az 1877-ben megnyílt Országos Rabbiképző Intézetre szállt. *Kaufmann Dávid* professzor volt

az intézet első könyvtárosa, maga is könyvgyűjtő, 1877 júliusában vette át a könyvtárat, de a rabbiképző csak októberben nyílt meg. Ezt megelőzően *Oppenheim Dávid* nagybecskereki rabbi hagyatékával bővült a gyűjtemény, amely együtt mintegy ötezer kötetet tett ki. Oppenheim 1876-ban halt meg, könyvgyűjteményének legértékesebb darabjai az újabb zsidó irodalom alkotásai.

A könyvtár hosszú időn át könyvgyűjtő rabbik hagyatékából gazdagodott. *Erlích Ede* nagyváradi rabbi 1882-ben hagyott az intézetre 2330 kötetet, *Hochmuth Ábrahám* veszprémi főrabbi pedig 1889-ben hagyta az intézetre gazdag gyűjteményét. *Brill Sámuel Löw* pesti rabbit, aki egyben az Országos Rabbiképző Intézet tanára is volt, szinte második könyvtáralapítónak kell tekintenünk. Régi, ritka nyomtatványokból álló gyűjteményét (2510 kötetet) külön kezelték, csak századunk hetvenes éveiben olvastották be a nagykönyvtár állományába. Említést érdemel még *Bloch Mózes*, az Országos Rabbiképző Intézet első elnöke, aki végrendeletileg szintén az intézetre hagyta könyvgyűjteményét. A könyvtár 1917-ben 34 416 kötetből állt.

A második világháborúig semmi lényeges változás nem történt, bár a 30-as években a gyarapodás szinte leállt, 1944-ig a könyvtár voltaképpen be tudta tölteni feladatát. A német megszállás napján, 1944. március 19-én azonban a németek megszállták és koncentrációs táborra alakították át a könyvtárat.

Eichmann, a magyarországi zsidóság deportálásának irányítója meglátogatta a könyvtárat, magával vitte kulcsait és katalógusköteteit, de nem volt rá elég ideje, sem elég szállítóeszköze, hogy az állományt is elvigye. Így csak a magyar zsidóság történetére vonatkozó könyveket szállította el egy Németországban majd meg alapítandó zsidókutató intézet számára. A könyvek csak Prágáig jutottak el, a felszabadulás után egy részük hazakerült.

A könyvtár a József körúti épület második emeletén volt. Budapest ostromakor bombatalát érte a házat, és az egész második emelet az első emeletre zuhant. Innen mentették ki, ami még menthető volt. A kézirat- és ősnymatványtárat a sziklapincében őrizték meg.

Téves volna azonban az a feltételezés, hogy a zsidó vallás vagy történelem könyveit egyedül a rabbiképző őrizte. Külön könyvtár létesült 1921-ben, az Izraelita Hitközség Könyvtára. Alapját *Keller József*, a Rumbach utcai kántor hagyatéka vetette meg. Ugyancsak a hitközségre hagyta könyvtárát *Bacher Vilmos* (1850–1913) az intézet igazgatója, *Schön Dávid* hittanár, *Kohn Sámuel* pesti főrabbi, *Friedlieber Ignác* szolnoki rabbi, később pesti vallásánár.

A nyolcezer kötetes könyvtár a Dohány utcai zsinagóga egyik emeleti termébe került, 1936-ban pedig a Wesselényi utca 44. szám alatti iskolába. A harmincas években már 13 105 kötetből állt.

A felszabadulás után a két könyvtár egyesült, majd kibővült *Weisz Miksa* rabbi könyvtárával, valamint a zsidó fiúgimnázium modern héber irodalomban gazdag könyvtárával. A hitközségi könyvtár 1950-ben a Rabbiképző Intézet épületébe került, az egyesült könyvtár neve azóta Magyar Izraeliták Országos Könyvtára.

Néhány ritka kéziratot és ősnymatványt sorolunk fel a gyűjtemény jellemzésére. *Tanchum b. Jóséf Jerusálemi* a 13. században készített szótárt Májmoni Misné Tórájához (Tóra = Mózes öt könyve). A könyvtárban őrzött példány hétkötetes, előbb *Neubauer Adolf*, később *Büchler Adolf* készített hozzá jegyzeteket. Egy-egy betűjéről – hiszen a héber írás sokat változott az évezredek folyamán – külön diszertációk készülnek ma is. *Juda Halévinek*, a középkor legnagyobb héber költőjének versgyűjteményéből is őriz egy kéziratot példányt a könyvtár, megtalálható a kéziratárban a Szindbád-mese héber verziója, a *Petách Debáráj* című grammatikai mű margóján. Megvan *Saul Morteira* amszterdami rabbi prédikációinak öt kötete autográf kéziratban (Morteira tanítványai közé tartozott *Spinoza* is). Egy korai kézirat a peszachi Haggádából (az egyiptomi kivonulás emlékűnének, a zsidó húsvét-nak az imakönyve, amely egyben elmondja a szabadulás történetét is) vett arab szövegekkel írja le az ünnepet. A tizenkét héber ősnymatványt már a hetvenes évek elején restaurálták és bőrbe kötötték.

A régiségek közül talán a legérdekesebb a Konstantinápolyban 1505 után kiadott, papok számára készült *Tórák Kohánim* (a bibliai szöveg kiadása). A teljes könyvet sosem nyomtatták ki, Habermann, az egyik leghíresebb szakbibliográfus csak 42 lapot ismer, ebben a könyvtárban 86 lap van meg belőle.

Magyar művelődéstörténeti szempontból érdekes számos régi zsoltafordítás, *Münster* Bibliája, amelyet Méliusz és Károlyi Gáspár is használt, valamint *Albo* Ikkarimja, Méliusz elveszett vitairatának forrása.

A hatvanas-hetvenes években külföldön is érdeklődtek a könyvtár iránt. A Jeruzsálemi Héber Egyetem bibliográfiai folyóirata, a *Kirját Széfer* több bibliográfiát közölt egyes magyar városok héber nyomdának termékeiről. Mivel a források legnagyobb része Budapesten található, a könyvtárhoz fordultak segítségért.

Scheiber Sándor mindent megtett azért, hogy valamennyi bel- és külföldi hebraistának segítséget nyújtson a könyvtár egyre gazdagodó anyagából. Hiszen az elárvult vidéki zsinagógák könyvgyűjteményeinek megmaradt része is Budapestre került, napjainkban pedig ismét több hagyaték várományosa a könyvtár, a nagy magánkönyvtárak fölött ugyanis eljárt az idő.

Nem szabad azonban megelégedezni arról, hogy egy kevesebb az olyan szakember, aki ezt a speciális gyűjtőkörü könyvtárat igazán sokrétűen fel tudná tárni. Mivel pótolhatatlan könyvekről van szó, a könyvtárnak szüksége lenne minél előbb sokszorosító berendezésre, mikrofilmre, restaurátor-műhelyre, kötészet-re. Mindezzel jelenleg nem rendelkezik. Ez a rövid írás elsősorban azért készült, hogy felhívja a figyelmet a hiányosságokra, a sürgető időre. És ha csak egy-két ókortörténész, keletkutató szakember segítségét sikerül megnyerni, ha csak néhány hónappal is előbbre lehetne hozni a könyvtár megnyitását, talán nem volt hiábavaló.

Az unitárius gyűjtemény

A budapesti unitárius egyházközség mintegy tízezer lelket számlál. 1568-tól lett Erdély négy bevett felekezetének egyike, az 1848-as országgyűlés tette Magyarországon törvényesen engedélyezett vallássá. Kezdetben antitritáriusoknak (szentháromságtagadó) nevezték őket, apostolai, eszméik hirdetői, *Michel Servet* és *Szavójai Claudius* Olaszországban



tanítottak, onnan kellett elbujdosniuk az inkvizíció elől. Egy ideig Németországban és Svájcban terjedt a vallás. Az alapítók, a magyar *Dávid Ferenc*, *Servet*, *Blandrata György* Bernben, Baselben, Wittenbergben stb. hirdették, hogy csak „egy az isten”, Krisztus ember volt, de olyan ember, akiben isten lelke, a tökéletesség mintája valósult meg. Örök példa így arra, hogy az ember itt, a földön, e világon is lehet tökéletes.

Miután Svájcban és Németországban is üldözni kezdték e vallás híveit, Lengyelországban és Erdélyben telepedtek le, ahol szíves fogadtatásra találtak. Dávid Ferenc 1547-ben a wittenbergi, majd a padovai egyetem hallgatója volt, 1551-ig a besztercei gimnázium igazgatója. 1551–54-ben péterfalvi katolikus lelkész. 1552 táján híveivel együtt lutheránus lett. 1555-ben mint kolozsvári lelkész a helybeli papság és az erdélyi nép nagy részét lutheránussá tette. 1556-ban püspökké választották. A különböző hitvitákon hittestvéreinél is szélsőségesebben hirdette Krisztus emberi vonásait, míg végül eljutott az „egy az isten” valláshoz. Perbe fogták, elítélték, börtönbe vetették, a dévai várbörtönben halt meg. Könyveinek száma – máig kéziratban maradt munkáit, énekeit nem számítva – megközelíti a negyvenet. Nemcsak latinul, magyarul is írt.

Mindezt előre kellett bocsátanunk, mert Dávid Ferenc emlékét márványtábla őrzi a Nagy Ignác utca 4. szám alatti neogótikus székházban, amely bérház, templom, püspöki

hivatal, iroda, gyülekezőterem és könyvtár. Nem sokkal a parlament építése előtt készült el a főváros által ajándékozott telken, részben egyházi pénzből, részben közadakozásból. Az első két szinten azért építettek lakásokat, hogy az építkezést a lakbérekből tudják befejezni.

Remélték, hogy a lakbért később majd a templom karbantartására és a könyvtár céljaira fordíthatják, de közbejött a háború, majd az államosítás.

(Csak még egy előzmény: 1900-ban Bostonban megalakult az Unitárius Egyházak Nemzetközi Szövetsége, amely 30 tagegyházat számlál mintegy húszmillió hívővel. Ez az egyetlen olyan keresztény egyházi szövetség, amelynek nem keresztény tagszervezetei is vannak. Az „egy az isten” jelszó értelmében tagszervezete az indiai Brahma Sama, valamint a szabadelvű buddhisták közössége. Az unitáriusok háromévenként tartanak kongresszust. A legutóbbit Tokióban rendezték meg, 1990-ban Budapesten kerül rá sor, az addigra már centenáriumát is meghaladó épületben.)

A könyvtár maga a püspöki irodában van és egyszersmind raktárul is szolgál. A folyóirat-állomány *dr. Ferenc József* püspök titkárságának két szobájában van. A könyvek leltári számozása 1741-nél tart, az állomány ennek mintegy kétszerese. A könyvtár alapterülete 30 négyzetméter. A püspök íróasztala fölött *Bartók Béla* arcképe. Mivel az unitárius egyház felépítése is episzkopális-presbiteri, élén a püspök mellett világi főgondnok is áll; jelenleg *ifj. Bartók Béla*.

A könyvtárosi teendőket *dr. Kaplayné dr. Schey Ilona* művészettörténész látja el csütörtökönként, társadalmi munkában. A Földtani Intézet könyvtárvezetőjeként ment nyugdíjba.

– Katasztrofális helyhiánnyal küszködünk – kezdi –, épületünket a két világháború megviselte. A második világháború után a paplak, a gyűlésterem és a templom megmaradt, de a könyvtárat lakásnak kiigényelték. Mikor a bérlő, valamikor a hetvenes évek elején, meghalt, felmerült a lehetősége annak, hogy visszakapjuk. Én 1974-ben mentem nyugdíjba, és a püspök úr felkért, vállaljam el a könyvtárosi teendőket. Az Egyházügyi Hivatal támogatta a kérést, mert itt olyan – Erdély történetére vonatkozó – forrásmunkák vannak, amelyeket más-honnan nem lehet megszerezni. Feltétele mindössze annyi volt, hogy szakember kezelje, és akkor ezt a szakembert részben ők dotálják.

– Két kérdésem volna: miért vállalta akkor

mégis társadalmi munkában? A másik: van-e teológiai képzettsége?

– Nem, könyvtárosként és művészettörténészként vagyok szakember, teológiából csak annyit tudok, amennyit egy unitáriusnak a valásáról tudnia kell.

Schey Ilona szerénykedik. Beszélgetésünk során véletlenül derült ki, hogy tagja az unitárius egyháztanácsnak. Ami pedig a társadalmi munkát illeti: nyugdíjasként csak egy állása lehet, és ő nem hagyta ott egykori munkahelyét, a Földtani Intézet könyvtárát sem, amely az ország, de talán Közép-Európa leggazdagabb geológiai gyűjteménye, és amelyet szintén nagyon megszeretett az évtizedek során.

– Annyit tudok, hogy a szakembereket, papokat, teológushallgatókat, történészeket, diákokat, akik Erdéllyel foglalkoznak, fel tudjam világosítani, segíteni tudjak nekik. 1974-ben – folytatja a könyvtár történetét – visszakaptuk a könyvtárát, amelynek anyaga ömlesztve volt a püspöki szobában. Az egészet rendezni kellett. Megtaláltam a régi leltárkönyvet, de természetesen újat kellett csinálnom.

– *Hogyan gyarapítják az állományt?*

– Mi nem vásárolunk, ajándékba kapunk könyveket, és még ennek is határt szab a helyhiány. Mikor nagyjából már tisztában voltam az állománnyal, kaptam az OSZK-tól egy körlevelet, amelyet minden egyházi könyvtárnak megküldtek, mert azt akarták megtudni, vannak-e ott régi magyar könyvek. Határidőre kellett volna válaszolni nagyon sok kérdésre. Én egyedül vagyok, nyugdíjas vagyok, nem tudtam időben válaszolni. *Borsa Gedeon*, aki az OSZK-ban a régi könyvekkel foglalkozott, személyesen ment el azokba a könyvtárakba, amelyekből nem kapott választ. Nos, ez a *Borsa Gedeon* engem régóta ismert. Még az ötvenes években dolgoztam abban a munkaközösségben, mely arra alakult, hogy a régi magyar könyvek új, modern bibliográfiáját állítsa össze, hiszen az államosítások után egy sereg kastély és templom könyvtára került állami tulajdonba. Teljes feldolgozásra törekedtünk, az iniciálékat, a záródiszketek is regisztrálni kívántuk. Én mint művészettörténész kerültem a stádba. Töredékes mű esetén egy-egy vizjelből, betűtípusból meg tudtam állapítani, mikor, hol nyomták. 1956 után a munkaközösség feloszlott, de *Borsa Gedeon* csoportja tovább dolgozott, most már sokadik kötete jelenik meg ennek az új bibliográfiának, ha nem is úgy, mint annak idején terveztük. Amikor *Borsa* megtudta, hogy én vagyok az unitárius

egyházközség könyvtárosa, azt kérte, először nézzem meg a régi magyar anyagot 1800-ig, és adjak pontos leírást róluk. Ennek alapján aztán sok könyvünket védetté nyilvánították. A folyóiratokat különválasztottam, mindegyiknek törzslapot nyitottam, amely tartalmazza minden fontos adatát, melyik szám van meg, melyik hiányzik, mikor indult, mikor szűnt meg. Itt van például büszkeségünk, a *Keresztény Magvető* (az unitáriusok, ellentétben a többi protestáns felekezettel, nem keresztyének, hanem keresztyének mondják magukat). Erdélyben indult 1861-ben, első főszerkesztője *Kriza János* volt. 1944-ig folyamatosan megjelent, 1944-től 1971-ig szünetelt, most ismét havonta megjelenik. Itt van a *Budapesti Unitárius Egyház Értesítője*, amely 1881-től 1900-ig jelent meg, sajnos néhány kötet hiányzik. Azután itt vannak a *Dávid Ferenc-füzetek*, amelyekben kismonográfiák jelentek meg 1900-tól 1934-ig. Az *Unitárius Közlöny* 1887-től 1948-ig jelent meg. Most is van egy újságunk, az *Unitárius Élet*.

A püspök dolgozószobájában egy nagy íróasztalon kívül csak az állomány elhelyezését szolgáló régi, sötétbarna szekrények állnak. Mivel csak dupla sorokban férnek el bennük a könyvek, elég nehéz hozzájuk férni. A falakat *Bartók Béla* már említett arcképe és néhány régi *Dávid Ferenc*-portré reprodukciói díszítik, valamint egy híres metszet arról az országgyűlésről, amelyen az unitáriust bevett felekezetnek nyilvánították. A katalógus mindössze néhány dobozból áll, de nem véletlenül érdeklődött mégsem a gyűjtemény iránt *Borsa Gedeon*, illetve az OSZK.

Az egyház szegény. Sokszorosítógépre, mikrofilmzésre nem telik. Papjai is csak úgy tudnak élni, ha világi állást is vállalnak levéltárakban, tudományos intézetekben, könyvtárakban vagy bárhol. Unitárius teológiát Magyarországon nem tanítanak, az evangélikus teológusok különbözeti vizsgát tesznek, úgy válnak unitárius lelkésszé. Az egyetlen Magyarországon keletkezett vallás teológiáját Oxfordban tanítják, most egy fiatal lelkésznek sikerült is vizsgát tennie ott. Az unitáriusok nemzetközi szervezetének székhelye – erről már beszéltünk – Bostonban van. Az állományt az egyház, a könyvtáros és az OSZK gondosan óvja. Kutatók számára csak a helyszínen, csütörtökönként hozzáférhető. Állománygyarapításra lehetőség nincs. Kell-e kommentár?

Kartal Zsuzsa

Eljött a tettek ideje az audiovizuális dokumentumok könyvtári befogadásában?

Bizony nem kevés azoknak a tennivalóknak a száma, melyeket *Skaliczki Judit* a *Könyvtáros* júniusi számában az audiovizuális dokumentumok könyvtári helyzetéről szóló cikkében felsorolt. A számvetést is lehetne bővíteni kedvező és elgondolkodtató példákkal egyaránt. A cikknek azonban nyilvánvalóan nem az volt a feladata, hogy teljes képet adjon az audiovizuális dokumentumok jelenlegi könyvtári helyzetéről, sokkal inkább az, hogy újra ráirányítsa a figyelmet a jogos igényre: legyen végre egyenrangú az av-anyag és a könyv a magyar könyvtárakban!

A téma újbóli felvetése remélhetőleg nem marad vita nélkül, s azt talán hivatalos intézkedések és módszertani viták fogják követni. Szükséges lépéseket tenni, mert a hazai könyvtárak korszerűsítése, s ezzel párhuzamosan a társadalom által igényelt szolgáltatások kielégítése halaszthatatlanul megoldandó feladatokkal jár. A cikkben felsoroltakkal messzemenően egyetértek, mindössze kiegészítéseket szeretnék tenni; néhány kérdést részletezni, s egyes területeken továbblépni.

Országos helyzetre van szükség

Az említett tennivalók közül ez az első egyike. Valóban jó lenne tudni, mennyi és milyen technikai, elektrotechnikai eszközzel rendelkeznek a hazai közművelődési, iskolai és szakkönyvtárak, hogy csak a legnagyobb hálózatokat említsem. S vajon ezekhez az eszközökhöz mennyi és milyen ismerethordozó anyag áll rendelkezésre? Egy ilyen országos felmérés megdöbbentő leletet eredményezne. Személyes tapasztalataim alapján – könyvtárnevek említése nélkül – bátran állíthatom, hogy például a tanácsi közművelődési könyvtárak közül több B típusú intézmény felsze-

reltségben, tartalmi munkában megelőz jó néhány A típusba sorolt könyvtárt. Ez önmagában nem is lenne baj, de olyan tapasztalataim is vannak, hogy a megyei könyvtárak, érezvén saját lemaradásukat, nem segítik eléggé, sőt esetleg hátráltatják a hálózatukhoz tartozó alacsonyabb típusú könyvtárak korszerűsítésre irányuló törekvéseit! Hasonló példákat lehetne említeni a megyei pedagógiai intézetek és az iskolai könyvtárak esetében is.

De ne fogalmazzunk rébuszokban: az említett statisztikai adatgyűjtésnek a lehető legrövidebb időn belül meg kellene történnie, hogy a szükséges tennivalókat meghatározhassuk, mert ezt csak a helyzet ismeretében tehetjük. A statisztikai adatszolgáltatáshoz tennék néhány javaslatot. Az adatszolgáltatásba okvetlenül be kell építeni a technikai eszközökre vonatkozóakat. Azok az egyedi felmérések, melyeket például 1980-ban, vagy a személyi számítógépekre vonatkozóan az idei évben végeztek, csak részeredményeket hozhattak. Azzal a ténnyel, hogy a technikai eszközök jelentési kötelezettsége beépül a statisztikába, már előbbre léphet az av-ügy az egyenjogúsításban. A jelenlegi munkának, a távlati tervezésnek alapvető követelménye a rendszeres adatszolgáltatás az információs eszközökről.

Az adatszolgáltatás kérdőíve a technikai eszközöket és az audiovizuális anyagokat illetően legyen egységes, minden művelődési, köznevelési, felsőoktatási stb. intézmény esetében. Úgy hiszem, ezt a kézenfekvő kívánságot nem kell bővebben magyarázni. Csak olyan tényeket említek, melyeket a gyakorlatból évek óta ismerek, s az említett javaslatot indokolják. Például: a tanácsi közművelődési könyvtárak központi ellátó szolgáltatást végeznek oktatási intézményeknek, iskoláknak. Több száz általános művelődési központ működik az országban, ahol az egységes statisztikai jelentés elengedhetetlen. A távlati tervezésnek alapvető kö-

vetelménye az azonos szerkezetű adatszolgáltatás, hogy az adatokat összesíteni, összehasonlíttani, elemezni lehessen. Olyan következtetések levonásához kell adatokat kapni, amelyek például a fejlesztéssel, gyártással (szalagos, kazettás magnó, személyi számítógépek több tucat típusa stb.), alkatrész-utánpótlással kapcsolatosak. Ezért a technikai eszközök számbavétele terjedjen ki a *típusra* is. Nem mindegy az, hogy az intézményekben lévő televíziók alkalmasak-e a *Képiúság* vételére. Sajnálatos, hogy a Magyar Televízió ilyen jellegű szolgáltatását készülék hiányában a hazai könyvtárak nem tudják beépíteni információs rendszerükbe!

Jó lenne azt is tudni, hogy a köznevelés, közművelődés intézményei közül hol van lehetőség a helyi kábeltelvízió-adás vételére. A tapasztalatok bizonyítják, hogy egyre több településen épül ki kábeltelvízió, ha pedig így van, indokolt, hogy ennek az információs csatornának könyvtári célra történő felhasználásához országos irányelvek, módszertani útmutatók készüljenek! Egyszerű statisztikai adatok ismerete változást hozhat a könyvtárak tartalmi munkájának irányításában is. A technikai eszközök statisztikai adatszolgáltatását nem szükséges évenként megismételni, elegendőnek tartom egyelőre az ötévenkénti felmérést; ez persze a technika fejlődésének és honi hasznosításának ütemével változhat.

A technikai eszközök fajtáiról szóló információk mellett ugyanilyen lényegesnek tartom az ismerethordozó dokumentumok részletes számbavételét. A közművelődési könyvtárak jelenlegi statisztikai adatszolgáltatása az állomány adataira vonatkozóan nem elégséges! A hangzó- és képes dokumentumok egyes típusairól külön-külön kell adatot szolgáltatni. Például így: Hangfelvételek – hanglemez, hangkazetta, hangszalag; Képes anyagok – diafilm, film, videofelvétel, transzparens.

Az említett számvetés nem foglalkozik a számítógépes programokkal. Holott ma már ezek is ugyanolyan ismerethordozó dokumentumok, mint a hagyományos könyv vagy az új típusú hangzó és képi ismerethordozók. Úgy tűnik, az elmúlt egy-két év érdemi változást hozott a hazai számítógép-ellátásban, s ez egyértelműen megköveteli, hogy a programokat is gyűjtsék a könyvtárak, akár kazettán, akár lemezen jelennek meg. Bár a hordozóanyag mágnesszalag vagy mágneslemez, természetesen szükséges megkülönböztetni a hangkazettáktól, illetve hanglemezekről. Ah-

hoz, hogy a számítógépes kultúra terjesztésében milyen szerepük van és lehet a könyvtáraknak, tudni kell azt is, mekkora programállománnyal rendelkeznek.

Központi av-ellátórendszereket kell létrehozni

A magyar könyvtárügy elmúlt évtizedének nagy jelentőségű eseménye volt a központi ellátás bevezetése, gyakorlati megvalósítása. A tanácsi szervezetben működő központi könyvellátás egyre több megyében terjed ki az iskolai, szakszervezeti könyvtárakra. A továbbfejlődés következő láncszeme: a központi ellátás kiterjesztése az audiovizuális anyagokra. Különösen időszerű ez most, a videoműsorok tömeges gyártásának, pontosabban a VHS kazetták másolásának megkezdésekor. A könyvtárosok több forrásból is értesülhettek arról, hogy megalakult a *Televideo Kiadó*, mely a hazai oktatófilmekből, a közoktatásban, közművelődésben felhasználható videofilmekből mintegy évi 200–250 műsort fog felajánlani megvételre a Tanért, illetve a Könyvértékesítő és Könyvtárellátó Vállalat terjesztésében. A könyvtárak előtt megnyílt a lehetőség, hogy ezt az új technikai eszközt is felhasználják szolgáltatásaik bővítésére. A „video galaxis” kezdetén azonban jó lenne néhány vele összefüggő kérdést végiggondolni. Közülük az egyik: melyik hálózat legyen a videokazetták szolgáltatója? A közművelődési könyvtárak, a művelődési házak, a megyei filmtárak, a moziüzemi vállalatok, oktatófilmek esetében a megyei pedagógiai intézetek, a politikai filmeknél a megyei oktatási igazgatóságok stb? A jelenlegi helyzet ugyanis az, hogy az említettek (és még mások is) mind foglalkoznak a videokazetták gyűjtésével. Ideálisnak az tűnne, ha egy-egy regionális területnek – város, volt járási terület – lenne egy olyan központi ellátó intézménye, mely az adott területről érkező mindenféle igényt kielégítene. Egy ilyen ellátóközpont működésének szükségességét gazdasági és hatékonysági mutatókkal nagyon könnyen lehetne bizonyítani.

De van-e rá lehetőség? A hazai intézmények presztizsközpontú szemléletével aligha! Mégis: a könyvtári, könyvellátó társulások mintájára mindenképpen meg kellene próbálni a szolgáltatás megszervezését. A gondolat nem új, hiszen több városi könyvtár – Jászberény, Tapolca, Körmen-d – nyújt már hasonló szolgál-

tatást audiovizuális anyagokkal. Az av-ellátás természetesen a könyvellátást végző szervezetre épülhetne; ebben az esetben a működési alapfeltételek adottak, „csupán” a plusz szolgáltatás feltételeit kellene megteremteni. Ha az egységes, minden dokumentumra kiterjedő szolgáltató intézmény létrehozására nincs lehetőség, a párhuzamosságok elkerülése céljából marad a városi könyvtárak és a többi videokazettát és más audiovizuális anyagot gyűjtő intézmények összehangolt állománygyarapításának megszervezése (nem vagyunk olyan gazdagok, hogy minden videokazettát minden intézmény beszerezzen). A jelenlegi elképzeléseket és több megye, város gyakorlatát figyelembe véve: e téren a művelődési hálózat lépéselőnyben van a könyvtárakkal szemben. Tudom, hogy nem lehet könyvtári privilégium a videokazetták szolgáltatása, de az av-anyagokkal szembeni „érzékletlenség” most, a videokazetták elterjedése idején súlyos hátrányokat vonhat maga után.

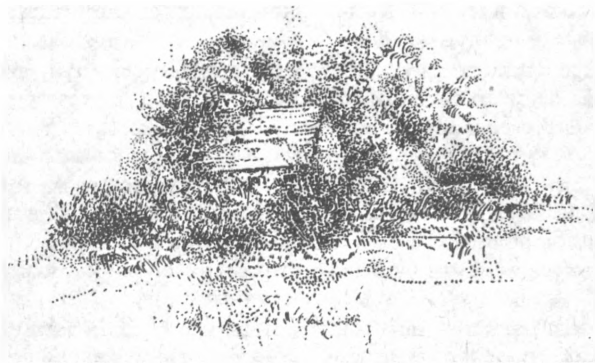
A központi videokazetta-ellátás gyártási, terjesztési feltételei megvannak hazánkban. A kazettamásolás gyártási eszközei professzionális szinten adottak a Televideo Kiadónál, a Mafilm stúdiójában, a Pannónia Filmstúdió video-műtermében. Kisebb berendezések találhatóak az Országos Oktatástechnikai Központban, a Népművelési Intézetben és több felsőoktatási intézményben, szakminisztériumi stúdióban. Az említett hivatalos intézmények mellett több mint 20 gmk is vállal másolást. A könyvtárak s más oktatási, közművelődési intézmények számára való terjesztés teljes szolgáltatást ígér: a vásárlást megkönnyítő szabvány-dokumentumleírást és recenziót tartalmazó kiadvány mellett katalóguscédulát is szolgáltatnak a vásárlóknak. Ez biztató kezdet.

A videót azonban külföldön ma már nemcsak kazettán, hanem lemezen is forgalmazzák, s hazánkban is van néhány videolemezjátszó-készülék. Ezek ismeretében szeretném megjegyezni, hogy már most jó lenne gondolkodni és terveket készíteni, hogy viszonylag rövid időn belül megvalósíthassuk hazánkban is a videolemez-terjesztés feltételeit. A könyvtárak és más intézmények pedig a felhasználás lehetőségein gondolkodhatnak. A videolemezgyártást nem sorolom a könyvtárügy sajátos teendőihez, de bizonyos vagyok abban, hogy rövid időn belül hazánkban is forgalomba kerül ez az eszköz, és akkor már könyvtárakat is érintő kérdéssé válik a gyűjtés és felhasználás révén. A gyártással kapcsolatban azért felvetem az ötletet: vajon a Soros-alapítványból nem lehetne-e gyártó berendezést igényelni a magyar könyvtárak, illetve a közművelődés számára?

A videokazetták megjelenésének a hazai könyvtárügyben nemcsak gazdasági következményei lesznek: felhasználásuk pedagógiai, módszertani kérdéseket is felvet. Iskolai, oktatási téren vannak már bizonyos tapasztalatok, de közművelődési, illetve könyvtári használatukról még kevés írás jelent meg. Fokozott felelősségük van e téren a szakmai lapoknak, de a továbbképzést irányító módszertani központoknak is.

Véleményem szerint ma már nem vitatkozni kell, hogy gyűjtsék-e a könyvtárak az av-dokumentumokat, hanem arra törekedni, hogy a gyűjtőkörbe tartozó ismereteket tartalmazó anyagokból minél többet beszerezzenek. S ezzel párhuzamosan célszerű a szolgáltatás módszereit mielőbb kidolgozni, illetve a gyakorlati tapasztalatokat a legszélesebb körben elterjeszteni.

Dr. Tóth Dezső



„A Németh László-i tanítás időszerűbb, mint bármikor valaha!”

Tanácskozás az iskolai könyv- és könyvtárhasználatra nevelésről

Az olvasási kedv érzékelhető csökkenése óta („valamivel többen, de határozottan kevesebb könyvet olvasunk” – tudjuk *Gereben Ferenc* kutatásai nyomán) egyre fokozódó figyelemmel kísérjük azokat az iskolai erőfeszítéseket (az 1978-as tantervi változásokat, az olvasástani kísérleteket és a tankönyvtől elszakadó, többkönyvű, könyvtárhasználatra épülő oktatási módszereket), amelyek a nyilvánvaló „el-lentámadást”, illetve a helyzet további romlásának megelőzését szolgálják. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete ifjúsági könyvtárosok szekciója az 1986. április 17–18-án Zalaegerszegen tartott ülésén ennek értelmében a többkönyvű oktatás kérdéseivel foglalkozott.

„A jó iskola ma bevezetés a könyvtárba...”

Vekerdi László előadása *Németh Lászlóról* emlékezett meg, felidézve az író Hódmezővásárhelyen töltött csaknem négy évének erőfeszítéseit. Németh László a tantárgyakat (biológiát, filozófiát és irodalomtörténetet) valamiféle képességtornának tekintette, szellemi atlétikának, amelyre felkészíti a diákokat, megmagyarázza, talán meg is mutatja a legjobb fogásokat, s azután elindítja a mezőnyt, szelíden biztatva őket. Olvassuk a csendes szavú, elméledő vásárhelyi tanár negyven éve papírra vetett gondolatait: „Az embereket kísérletező életre kell nevelnünk”. „A jó tankönyv: negyvenoldalas »térkép«, s egy antológia, amely százfelől csillantja meg az anyagot, s kívánatossá teszi az írókat – biológiában, fizikában: a kutatást. A jó iskola ma bevezetés a könyvtárba vagy a laboratóriumba.” A tantárgyak közötti integráció szükségességét is fontosnak tartotta. Németh László gondolatai manapság is rend-

kívül időszerűek, pedagógiai tevékenységének megidézése mellett az előadó a könyvtárostánár hallgatóságát mehökkentő állítások és kérdések sorozatával készítette saját (elő)ítéletrendszerének felülvizsgálatára. Egyértelműen magasabb rendű-e az írásbeli kultúra a szóbelinél? Homéroszt századokon át nem olvasták, csak hallgatták; még a 15. században is lehetett analfabétaként egyetemet végezni, s a kor műveltségét elsajátítani; az olvasás felértékelődése a felvilágosodás terméke, a 18. század végétől érzékelhető. Lehet-e, kell-e mindenkit olvasóvá tenni? A művelődéstörténeti eszme-futtatás záróakkordjaként Vekerdi tanár úr a többkönyvűség eszméjének leggyakoribb félreértésétől óvott: nem feltétlenül kell sokat olvasni és olvasatni diákjainkkal, hanem a legjobb, a legfontosabb műveket kell okosan válogatva kezükbe adni, illetve a „maga szép örületét tovább adó, üvegharangját az osztályra borító”, magával ragadó, nagy tudású, de szüntelenül kíváncsi tanári, könyvtárosi személyiségek jelentőségéről szolt.

Másodikként a többkönyvű oktatás és nevelés időszerű kérdéseiről e sorok írója tartott korreferátumot, hangsúlyozva, hogy a tantervi követelményekben oly sokszor szereplő önálló ismeretszerzés igényének és készségének kialakításához nyilvánvalóan nem juthatunk el csupán a tankönyvek anyagának tanításával és számonkérésével. E készség megszilárdításához rendszeres tréningre, gyakorlásra van szükség, tehát az ellentmondásmentes közlések helyett ellentmondó források mérlegelő értékelését kellene ismételt diákjainkkal együtt elvégeznünk. A mondanivaló megszerkesztésével, a tények és elvek konfrontálásával, az ellentmondások megvilágításával, egyszerű versengési helyzetek kialakításával, a tanulói kételyek és kérdések felszabadításával, bátorításával,

további kutatásra, olvasásra ösztönző feladatok megfogalmazásával jól szolgálhatjuk a tantárgy iránti érdeklődés felkeltését, s egyúttal az osztályokban meglévő csoportalakzatok mozgásba lendítését is. Ilyen oktatási-nevelési stílus alkalmazásával a reprodukció, a rutin, a memóriagyakorlatok egyeduralmát megtöri az anyaggyűjtés, a rendszerezés, a spekuláció, a produkció, s így talán a kreatív készségek fejlesztése sem lesz elérhetetlen vágy. Ráadásul a hagyományos értékelési mező (a csendes, szófogadó, fegyelmezett, jó memóriájú tanuló az eminens) is gazdagítható (a merészen kérdezni tudó, az érdekes adatokat gyűjtő, rendszerező diák is kaphat östöt).

Az idevágó vizsgálati eredmények szerint a szépirodalom iránti érdeklődés a gyerekek és fiatalok körében is csökkent, de az ismeretterjesztő irodalmat az iskolai feladatok nyomán és talán attól függetlenül is határozottan többit olvassák manapság, mint akár egy évtizeddel ezelőtt, s az iskolai könyvtárak helyzete is javult némileg. Ezzel együtt a tankönyvtől ismételtelen elszakadó, a könyv- és könyvtárhasználatra építő oktatási módszer még nem vált általánossá középiskoláinkban sem.

Előtérben a „hogyan?”

A feltételek javításának szükségességét hangoztatva (alapterület, beszerzési keretek, státuszok, pedagógus- és könyvtárosképzés) főként a könyvtáros-tanárok személyiségbeli alkalmasságáról esett szó. Nem egyszerűen azért, mert az objektív adottságoknak megfelelően a könyvtári ellátás színvonalának lényeges mértékű változtatására nincs igazán esélyünk a közeli években, hanem mert meggyőződésünk szerint a tankönyvtől rendre elszakadó, többkönyvű iskolai eljárások legalább annyira szolgálják a nevelést, mint az oktatást. A nevelés – értelmezésünk szerint – inkább értékek kívánatossá tétele, attitűdök változtatása, mintakövetés, s nem utasítások osztogatása, nem „szentbeszéd” ügyes megfogalmazása és fegyelmezett meghallgatása, nem direkt, sokkal inkább indirekt folyamatok összegeződése. Vagyis az a pedagógus tud eredményesen olvasásra, könyvtárhasználatra, kérdésre, gondolkodásra ösztönözni, aki maga is nyugtalan kíváncsisággal műveli szaktárgyát, s őszinte érdeklődéssel figyeli a tankönyvi anyag természetes „erkölcsi kopását”, az új eredmények felbukkanását, aki képes a lappangó ellent-



mondásokat felismerni, meg- és átfogalmazni azokat, s ugyanakkor tanítványait, olvasóit igyekszik elfogadni (szeretetre- és tiszteletre-méltó vonásokat fedezni fel bennük), közléseiben kongruens, megbízható (csak arról beszél, aminek igazáról és fontosságáról maga is meggyőződött), s végül képes a rábizott diákokat (nehezen vagy rosszul megfogalmazott kérdéseiket) érzékenyen, együtt gondolkodva, beleérzően (empatikusan is) megérteni.

A többkönyvű, a könyvtárhasználatra épülő tanítás tehát nem egyszerűen oktatási technika, hanem a könyvtáros-tanároktól folyamatos „önépítést”, önkorrekciót kívánó – utánzásra ösztönző –, komoly nevelési eredményekkel is kecsegtető viselkedési stílus, magatartásmód, mely a személyiség részét kell, hogy alkossa.

A tanácskozás második napján videofelvételeket tekintettünk meg (általános iskolai ötödik osztályos környezetismeret, hetedikes földrajz, nyolcadikos és második gimnazista biológiai órákat) a többkönyvű iskolai órák tanulságos példáiként, majd másodéves női fodrász szakmunkástanuló lányok bemutató óráját élvezhettük. *Kovács Katalin* tanárnő az előítéletek kérdéskörét vitatta meg tanítványaival – a *Kamarás István* által kezdeményezett, „alkalmazott embertan” című tantárgy keretében –, s közben, egyebek mellett *Lakatos Menyhért*,

Illyés Gyula, Csörsz István és Száraz György könyveit, gondolatait már-már a gimnazistákat is megszágyenítő természetességgel idézték néhány mondat erejéig a fodrásztanulók, meggyőzően jelezve az olvasási kedv e körökben szokatlan mértékét.

A bemutatókat követő vitákban elhangzott észrevételek többsége általánosabb összefüggésekre hívta fel a hallgatóság figyelmét: a többkönyvű nevelési-oktatási módszer sok esetben még csupán egy-egy „megszállott” oktató vesszőparipája, s nem a tantestület csapatmunkája, s szakfelügyelők általában nem kíváncsiak sem az iskolai könyvtárra, sem az ott tartott órákra, a tanulmányi versenyek ered-

ményei szerint inkább csak a szorgos anyaggyűjtést ismerik el dicséretes teljesítményként, s nem a valóban újszerű, kreatív mozzanatokat is tartalmazó pályamunkákat díazzák.

Sokan kifogásolták a megfelelő könyvpéldányszám beszerzésének lehetetlenségét, s a megfelelő segédkönyvtári háttér (iskolatispusonkénti, tantárgyankénti óraleirási gyűjtemények) hiányát.

Záróakkordként *dr. Gyimesi Endre*, a városi könyvtár igazgatója a lakótelepi ifjúság könyvtári ellátásának kérdéseiről tájékoztatta az érdeklődőket.

Nagy Attila

Kérdezz – felelek

Egy könyvtár igazgatója kérdezi a jubileumi jutalomra jogosultsággal kapcsolatban:

„A könyvtár egyik dolgozójának munkaviszonya 1941. október 24-én kezdődött, tehát 1986. október 23-án eléri a 45 éves munkaviszonyt. Ez a dolgozó a harvanadik életévét 1986. augusztus 5-én tölti be, és 1986. szeptember 1-jétől nyugállományba kíván menni. Ismerem azt a szabályt, amely szerint, ha a dolgozónak a nyugdíjazás évében 35, illetve 45 évi munkaviszonya van, a negyven-, illetve ötvenéves munkaviszonnyal járó jubileumi jutalmat a nyugdíjazáskor ki kell neki fizetni. Kérdezem, hogy e rendelkezés alapján kifizethető-e a szóban forgó dolgozónak az 1986. szeptember 1-jei nyugdíjazásakor az ötvenéves munkaviszonnyal járó jubileumi jutalom?”

Válasz:

A levélíró pontatlanul idézte a jubileumi jutalomra vonatkozó szabályt. A Munka Törvénykönyve (Mt.) 48. paragrafusának (2) bekezdése szerint jubileumi jutalom jár a 25, a 40, illetve az 50 évet munkaviszonyban töltött dolgozók részére. A jubileumi jutalom kifizetése tehát akkor esedékes, amikor az érdekelt eléri a 25, a 40, illetve az 50 éves munkaviszonyát.

A Munka Törvénykönyve végrehajtási rendelete (Mt. V.) 63. paragrafusának (2) beke-

dése az említett törvényi szabály alkalmazásával kapcsolatban – a nyugdíjazás esetére – kétféle kedvezményt állapít meg.

Az egyik rendelkezés szerint a dolgozó nyugdíjazásának évében esedékessé váló jubileumi jutalmat a nyugdíjazáskor ki kell fizetni. Ha tehát a dolgozó a nyugdíjazása után, de még abban az évben elnére a 25, 40, illetve 50 éves munkaviszonyát, akkor nyugdíjazáskor jogosult a jubileumi jutalomra.

A másik kedvezmény az, hogy ha a dolgozónak legalább 35, illetve 45 évi munkaviszonya van, akkor a 40, illetve az 50 éves munkaviszonnyal járó jubileumi jutalmat a nyugdíjazáskor ki kell fizetni. Ha tehát a dolgozó *legkésőbb nyugdíjazásának időpontjáig* eléri a 35, illetve a 45 éves munkaviszonyt, akkor nyugdíjazásakor jogosulttá válik az említett (a 40, illetve 50 éves munkaviszonnyal járó) jutalomra.

A levélíró által közölt esetre azonban egyik rendelkezés sem vonatkozik. A dolgozó 1986-ban nem éri el 50 éves munkaviszonyát, tehát az ezért járó jubileumi jutalmat nem kaphatja meg, de nyugdíjazásának időpontjáig, 1986. szeptember 1-ig a 45 éves munkaviszonyát sem tölti be, tehát az 50 éves jubileumi jutalomra ilyen címen sem válik jogosulttá. Ezt csak akkor kaphatná meg, ha a nyugdíjazására 1986. október 24-e *után* kerülne sor, amikor már megvan a 45 éves munkaviszonya.

„Az olvasók megbecsülése
a közönségkapcsolat alapja”

Beszélgetés Pelejteivel Tiborral, az OSZK KMK
nyugalmazott osztályvezetőjével



Pelejteivel Tibor lakásának dolgozószobájában könyvek sokasága a polcokon. Reklámlélektani, tipográfiai, művészeti és úti-könyvek, a magyar és világirodalom klasszikusai, valamint sok-sok lexikon. Pelejteivel Tibor 1953-tól, 30 éves korától könyvtáros. 1959-től, megalakulásától a KMK munkatársa, a könyvtári propagandamunka országos programjainak és módszertanának egyik irányítója. Nevéhez fűződik az Eseménynaptár című, negyedéves módszertani útmutató és ajánló bibliográfia elindítása (1963-ban) és szerkesztése mintegy másfél évtizeden át. 1964-től, azaz a kezdetektől részt vett az Új Könyvek szerkesztésében. Ugyanebben az évben alakult meg irányításával az országos könyvtári propagandabizottság, amely munkaértekezleteket szervezett tapasztalatcserék és a folyamatos továbbképzés érdekében. A tapasztalatcseréket kiadványok követték: nép-

szerűsítő módszertani füzetek és ajánló bibliográfiák – ugyancsak az ő szerkesztésében. Tartósnak bizonyult a 100 lap–200 cikk. Cikkbibliográfia a magyar sajtóból című röplap, amely 1972-től a Látóhatár című folyóirat önálló rovata lett.

A 70-es évek vége felé Pelejteivel Tibor és csoportja kereste a propagandamunka új útjait. Tanfolyamok, viták közepette kikristályosodtak a hazai public relations (közönségkapcsolatok) tennivalói. 1976-ban a szocialista országok közül elsőként a KMK-ban, Pelejteivel Tibor vezetésével alakult meg a szervezési és propaganda osztály, az angol szakszóra utaló néven a PR-osztály. Újabb kiadványok, tanfolyamok, PR-kézikönyv, sikeres hazai és külföldi könyvtárügyi kiállítások, jól fejlődő sajtó- és rádiókapcsolatok jellemzik a további éveket.

– *Kedves Tibor, szívesen néhány szót magadról, hol végeztél iskoláidat, hogyan alakult sorsod?*

– Nem szeretek magamról beszélni, annál inkább a munkámról. Ezt is azért, hogy minden alkalmat megragadjak a public relations feladatokkal kapcsolatos tennivalók népszerűsítésére. Rám is érvényes a PR-munka ismert jelszava: „Dolgozz jól és beszélj róla!”

Korosztályom, az 1923-as „évjárat” sok változatos történelmi időszakot, de sok szép napot is megélt. Néhány állomás a gyorsan elröppent évekből. A sátoraljaújhelyi piarista gimnázium diákja voltam az 1938-as, 1940-es felvidéki és

erdélyi bevonulások idején, s még jóformán ifjúként kellett részt vennem a 2. világháború utóvédharcaiban, majd átéltem a katonai ösztömlést, és szorongó érzésekkel, de mégis reménykedve értem meg a felszabadulást. Csepeli ifjúmunkásként és újdonsült apaként dolgoztam az újjáépítő közmunkákon, és benne éltem az 1946–47-es évek pezsdítő demokratizmusában, a fényes szelek idejének lelkesítő légkörében. A Csepeli Szabadkikötőből – ahol rakfelvigyázó és a DISZ ifjúsági kultúrfelelőse voltam – a XXI. Kerületi Tanács Népművelési Osztályára kerültem vezetőnek. Mivel a csepeli DISZ-bizottságban mint kultúros

és a nyüzsgő-szervező munka élenjárója már könyvtárak telepítésével is sokat foglalkoztam, vonzódtam a hivatásos könyvtárosi pályára. Így kerültem a nyugalmasabbnak látszó és a nagyobb önkifejezési lehetőséget ígérő pályára, s ehhez megszereztem a könyvtárosi diplomát is.

– *Idő múltán a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár angyalföldi fiókkönyvtárába kerültél. Hogyan jöttél rá, hogy a hagyományos olvasókönyvtáros kapcsolat nem elégséges, szükség van megfelelő propagandára is?*

– Valóban az angyalföldi Szabó Ervin fiókkönyvtár könyvtárosa voltam 1953–59 között, amikor egy cikk nyomán „rám bukkant” *Sallai István*, későbbi tanítómesterem. Említett cikket a londoni könyvtárakról szolt. Egy angliai magánutazásom alkalmával nem mulasztottam el megnézni London híres kerületi könyvtárait. Az érdekelt, mitől híresek ezek? Nos, tapasztalhattam, hogy egyrészt igen fejlett információs szolgáltatásaik miatt, másrészt, mert ezek a könyvtárak a közművelődés igazi centrumai. Mindezt megírtam a *Könyvtárosban* (1959. 4. sz.), és igyekeztem megvalósítani saját gyakorlati munkámban is.

Ha tárgyilagos akarok lenni, el kell mondanom, hogy későbbi utazásaim során igazolódtak londoni tapasztalataim. Láttam, hogy minden országban, ahol fejlett a könyvtárügy, ugyanezek a motívumok jellemzik a könyvtári propagandamunkát. Van ahol a tájékoztatási készség és annak sokszínű eszköztára jellemzőbb a munkára, és van ahol a közművelődési tevékenység az erősebb. Különösen a skandináv országok, Moszkva, Leningrád és az NSZK könyvtáraiban győződtem meg a propagandamunka fontosságáról.

– *Az 1964-es év áttörés volt a könyvtári propagandában. Többek közt megjelent a Könyvtár- és irodalomnépszerűsítés című sorozatod első kötete, A szemléltetés. A könyvtári propagandisták sokat forgatták ezt a sikeres monográfiát, amely a főiskolai könyvtárosképzésben és a középfokú oktatásban is kötelező irodalom volt. Úgy tudom, 1971-ben másodszor is kiadták.*

– Igen, és talán azért, mert *Vilcsék Anna*, a kitűnő kritikus a *Magyar Nemzetben* kéthasábos értékelést írt a könyvről, és így a népművelés szakemberei, valamint a szakszervezeti képzés előadói is felfigyeltek a kiadványra. A kötetben egyébként a reklámlélektan alapismeretei mellett könyv- és kisnyomtatványok

készítésével, valamint a kiállításrendezés szakismereteivel is foglalkoztam.

– *Miről szólnak az említett, megjelenésében is izléses narancssárga-fekete színű sorozat további kötetei, illetve az ebben az időszakban készült kiadványaid?*

– Témáik: reprográfia és kiadványkészítés a könyvtárban (főként nyomdai alapismeretekkel és a kézíratszerkesztés tudnivalóival), könyvtári propaganda a munkások és az egyetemi hallgatók körében, valamint a klubkönyvtárakban, továbbá a könyvtári propagandakiadványok értékelése. És ha már a kiadványokról beszélünk, megemlítem az ifjúsági olvasómozgalmak segítésére összeállított öt kis füzetet és a több kiadást is megért könyvet, a vetélkedők forgatókönyvét. Remélem, jól hasznosították a könyvtárosok és a KISZ kultúrosai.

– *Térjünk át legfontosabb munkádra, a közönségkapcsolatok témájára. Tudjuk, hogy kezdeményező szereped volt abban, hogy a könyvtáros közvélemény felismerte a public relations szemlélet igazi jelentőségét. Miben látod a PR-munka lényegét?*

– Pályám kezdetétől megvolt a készségem a kapcsolatszervezési elvek befogadására. Elmélyítették ezt találkozásaim a kölcsönzőpultnál és az információs asztalnál álló könyvtárosokkal (állítom, ezek a legnehezebb könyvtárosi munkakörök közé tartoznak!). Nagyon sok könyvtárban megfordultam mint instruktor is, mint TIT-előadó is (csak zárójelbe téve mondom, mert a Bács megyei művelődési autókönyvtárosain kívül kevesen tudják, hogy a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat országos választmányának tagjaként, mint lelkes népművelő éveken át több száz előadást tartottam városokban, falvakban és tanyákon). Ezek a találkozások a vidéki könyvtárosokkal és az olvasókkal ráébresztettek az olvasók megbecsülésének fontosságára, arra, amiről oly gyakran megfélekedünk: hogy óértük van a könyvtár.

A gimnáziumban szerzett mitológiai ismereteim révén gyakran visszaemlékszem Antaiosz történetére: a tenger istenének, Poszeidonnak és a föld istennőjének, Gaiának volt a fia, mindenkit legyőzött. Miben rejtett az ereje? Ha szorult helyzetbe került, megérintette a földet, szülő- és tápláló anyját, és új erőre kapott. Egyedül Héraklész tudta legyőzni, mert ismerte titkát. Viaskodás közben felemelte Antaioszt a földről, így megszűnt Antaiosz

és a föld kapcsolata, vesztett. Ilyen erőt adhatnak nekünk is azok, akikkel jók a kapcsolataink, akikért dolgozunk. Úgy is fogalmazhatom: a jó közönségkapcsolat ad igazi értelmet munkánknak.

Néhány mondatban csak felületesen lehet erről szólni. Sokan érzik úgy, hogy szakismertetek nélkül is értenek hozzá. Ez nem igaz. A PR-munkát csak az végezheti jól, aki rendelkezik a szükséges reklámlélektani, szociálpszichológiai, viselkedéslélektani, esztétikai, kommunikációelméleti és szervezéstudományi ismeretekkel. A public relations szemléleti elvnek megismertetését és a gyakorlati tevékenység megszerezését a külföldi szakirodalom feltárása segítette elő az én esetemben is. (Az Egyesült Államokban néhány egyetemen külön public relations fakultás is létezik!) A 70-es évek elején a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaság keretében megalakult a kapcsolatszervezési munkabizottság *Marinovich Endre* vezetésével. Itt volt alkalmam megismerni a kezdő lépéseit tevő magyar kereskedelmi és vállalati PR-munkát.

Talán közelebb kerülünk a public relations megértéséhez, ha először a módszerekről és eszközökről szólok, és említek néhány nálunk megvalósított példát. Legfontosabb a személyes kommunikáció, a személyes kapcsolatok tudatos ápolása. Elvi alapjait a viselkedéslélektannal és a metakommunikációval (a nem szóbeli, nem szándékos közlési móddal) kapcsolatos ismeretek kimerítően tárgyalják. Elhanyagolásának következményeit a *Könyvtáros jól sikerült és tanulságos „Fruskák...”* című vitája illusztrálta. (*Gerő Gyula* vitaindítója az 1979. évi 9. számban jelent meg, majd a következő számokban a hozzászólások.) Nyilvánvalóvá vált, hogy a személyes kapcsolattartás célja az együttműködés. Érzékeny füllel kell figyelni, hogy hol segíthet a könyvtár a maga sajátos módján: információkkal, a személyes beszélgetések pszichopedagógiai eszközeivel stb. A személyes kommunikáció alkalmat ad a PR-munka egyik fontos követelményéhez, a tájékozódáshoz is. A PR-munkát végző könyvtár állandóan és tervszerűen vizsgálja, kutatja a környezet változásait, az olvasók javaslatait, és az igénykutatások nyomán változtat magatartásformáján.

A csoportkommunikációs módszerek és eszközök köre a könyvtári munka közművelődési feladataival kapcsolatos. A rendezvények közül a könyvtáros-olvasó találkozók különösen alkalmasak a könyvtárosok iránti bizalom, a

kedvező könyvtári imágó (képmás) kialakítására és a véleménykutatásra. Az egy-egy olvasói csoportnak szóló könyvtári kiadványok (főként a könyvtárhasználati tájékoztatók, híradók, jegyzékek) is eszközei a PR-munkának. Ennek a követelménynek a szellemében készültek a KMK-ban a különféle *könyvtári kalauzok*, a könyvtárakról szóló egyéb tájékoztatók, a kitöltésre váró (ún. biankó) plakátok stb. Utoljára, de nem utolsósorban említem a tömegkommunikációt. A sajtó, a rádió, a televízió, újabban a körzeti tévék és a városi kábeltelevíziók, a film és a kiállítások a könyvtárak szempontjából is felbecsülhetetlen eszközök. A KMK-ban végzett sajtómunka – a rendszeres sajtókapcsolatoktól az újságírók számára hirdetett pályázatokig – ma is sok eredménnyel biztat.

Ami a kiállításokat illeti, sikerült egy olyan sorozatot létrehozunk, amely nemzetközi vonatkozásban is hasznára vált a magyar könyvtárügynek. Témája a *magyar könyvtárak fejlődése* volt 1945-től napjainkig, színes fotókon, plakátokon, propagandaeszközökkel, könyvekkel, makettekkel ábrázolva. Alapterületét 60–100 négyzetméter között tetszés szerint lehetett bővíteni vagy szűkíteni. Bemutattuk Szófiában (1974), Berlinben (1975), Varsóban (1976), Bécsben (1977), Moszkvában (1977 és 1979), Ulánbátorban (1978) és Prágában (1983); vándorkiállításként több hazai könyvtárban is. A külföldi kiállítások szervezősekor ügyeltünk arra, hogy a megnyitókön a *helyi sajtó, rádió és tévé* is jelen legyen. Minden esetben tartottunk a megnyitó előtt *sajtótájékoztatót*. A szakmai közönség számára filmvetítéssel illusztrált előadások, konzultációk vagy kerekasztal-beszélgetések hangzottak el a magyar könyvtárügy egészéről, néhol a magyar könyvkiadás *szép könyvek versenyéről* is. A kiállítást a helyi partnerekkel közösen szerveztük (az adott ország nemzeti könyvtáraival, könyvtáros egyesületeivel vagy a Magyar Kultúra, illetve Bécsben a Collegium Hungaricum intézményeivel). A bemutató hasznos volt a partnereknek, érdekeltté tettük őket azzal, hogy az alkalom és a propaganda publicitást teremtett saját intézményeiknek is. (Az előzetes tárgyalásokat mindig ezzel az érveléssel kezdtük.)

– *Munkád során érték-e kudarcok, és kik segítettek a PR-szemlélet kialakításának munkájában, terveid megvalósításában?*

– Ha kudarc ért, soha nem adtam fel. Elvégeztem magamban a szokásos önvizsgálatot

(ezt gyerekkoromban cserkészként tanultam meg), megállapítottam, hogy hol hibáztam, és kezdemtől előlről. Bevallom, ez a módszer felesztette ki bennem a „nagyon akarás” tulajdonságát, a megújulási készséget...

Már említettem, hogy Sallai István tanítványa voltam, de a köszönet érzésével gondolok „lektoraimra”, azaz volt kollégáimra és nem utolsósorban a könyvtári propagandistákra, akik tanácsaikkal segítettek. Az elmúlt 25 év könyvtári propagandamunkájának és public

relations tevékenységének eredményei a közös munka gyümölcsei.

– *Mivel foglalkozol jelenleg, és milyen terveid vannak az elkövetkezendő időkre?*

– *A Látóhatár című folyóirat Cikkbibliográfia rovatát szerkesztem, nagyon kedvelem ezt a munkát. Ezenkívül az OSZK KMK tudományos szaktanácsadója vagyok.*

Batári Gyula

Kitüntetések

A művelődési miniszter a forradalmi ifjúsági napok alkalmából, eredményes munkája elismeréseként *Staudinger Beátának*, az Esztergomi Tanítóképző Főiskola könyvtárosának A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést adományozta; *Andorkó Máriát*, a Hajdúböszörményi Városi Könyvtár könyvtárosát, *Balla Máriát*, a Kaposvári Tanítóképző Főiskola könyvtárosát, *Bán Lajosnét*, a hódmezővásárhelyi Németh László Városi Könyvtár könyvtárosát, *Bogácsiné Simon Katalint*, a pásztoói Körzeti Általános Iskola könyvtárosát, *Farkas Zsuzsannát*, a szegedi Somogyi Könyvtár fiókkönyvtárának vezetőjét, *Font Zsuzsannát*, a szegedi József Attila Tudományegyetem könyvtárosát, *Gáspár Dezsőnét*, a szombathelyi Derkovits Gyula Általános Iskola könyvtárosát, *Kun Józsefnét*, a balmazújvárosi városi jogú Nagyközségi Könyvtár könyvtárosát, *Kurcz Vilmosnét*, a kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár könyvtárosát, *Ládi Jánosnét*, a Tiszacsegei Nagyközségi Könyvtár könyvtárvezetőjét, *Majoros Orbánnét*, a kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár könyvtártechnikusát, *Székéné Papp Erikát*, a mezőtúri Móricz Zsigmond Városi Könyvtár könyvtárosát és *Tarr Katalint*, a Hajdúnánási Városi Könyvtár könyvtárosát MINISZTERI DICSÉRETben részesítette;

házánk felszabadulásának 41. évfordulója alkalmából, a művelődési kérdésekkel különleges gondnal és felelősséggel foglalkozó munkájuk elismeréseként *Babcsák Istvánnénak*, az Országgyűlési Könyvtár könyvtárosának,

Barnaföldi Gábornak, az Országos Széchényi Könyvtár raktárosának, *Bodor Ferencnek*, a Magyar Iparművészeti Főiskola könyvtárosának, *Kovács Bélának*, az Állami Gorkij Könyvtár tudományos titkárának, *dr. Losonczi Andrásnének*, az OSZK főkönyvtárosának, *Major Tamásnak*, az Állami Gorkij Könyvtár csoportvezetőjének, *dr. Maróthy Jánosnének*, az OSZK címleíró korrektoraának, valamint *Mihályfi Mártának*, az Állami Gorkij Könyvtár osztályvezetőjének A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT, *Bánfi Szilviának*, az OSZK szakalmazottjának, *Fazekas Gábornének*, az OSZK szakmunkásának, *Ferencz Ibo-lya Irmának*, az OSZK csoportvezetőjének, *Fülöp Péternének*, a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem könyvtárosának, *Hannosné Tóth Jusztiának*, az Állami Gorkij Könyvtár technikai munkatársának, *Kökössi Gabriellának*, az OSZK csoportvezetőjének, *Lőrinczné Juhász Mártának*, az OSZK ügyintézőjének, *Rétháti Jánosnak*, az OSZK gépkocsivezetőjének, *Révay Ritának*, az OSZK csoportvezetőjének, *Tóthné Székely Ágnesnek*, az OSZK ügyintézőjének, valamint *Ursicz Imrénének*, az Állami Gorkij Könyvtár csoportvezetőjének a KIVÁLÓ MUNKAÉRT kitüntetést adományozta; *Ádám Agnest*, az OSZK restaurátorát, *Horváthné Solymár Ildikót*, az OSZK könyvkötőjét, *Kovács Árpádnét*, az OSZK KMK osztálytitkárát, *Lőrentei Katalint*, az Állami Gorkij Könyvtár könyvtárosát, *Sárkány Mihálynét*, az OSZK könyvtárosát, *Szabó Gábornét*, az OSZK KMK könyvtárosát és *Szilágyi Tibort*, az OSZK KMK főmunkatársát MINISZTERI DICSÉRETben részesítette.

Érvek és ellenérvek az állományapasztás ügyében

Az FSZEK, mint annyi más könyvtár, helyhiánnyal küzdve központi könyvtára könyvanyagának csökkentésére kényszerült. A munka néhány éve nagy lendülettel megindult, egyidejűleg heves vita robbant ki az állományapasztás mikéntjéről. A könyvtár gyűjtőköréről már évtizedek óta vita folyik, és tulajdonképpen az a két álláspont csapott össze az állományapasztás kérdésében, amely a könyvtár gyűjtőkörének meghatározásakor is szembekeült egymással.

Az egyik nézet szerint az FSZEK központi könyvtára ne legyen más, mint egy nagy közművelődési könyvtár, amely azonban egyúttal a szociológiai szakirodalmat, mint országos szakkönyvtár gyűjti és feltárja. A másik nézet szerint a főúri és tudósi hagyatékok, valamint a tervszerű állománygyarapítás révén összegyűlt félmilliónyi kötetet kitevő társadalomtudományi gyűjteménye és az ez iránt megnyilvánuló olvasói-kutatói igény azt indokolja,

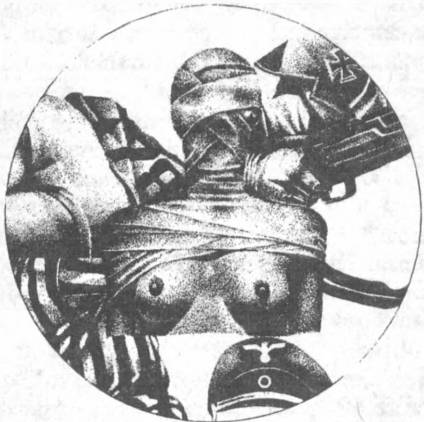
hogy társadalomtudományi könyvtárként vagy ha úgy tetszik, a rokon tudományok széles körű anyagával kiegészített szociológiai szakkönyvtárként működjön.

Az első álláspont mellett felhozható, hogy Budapesten még számos nagykönyvtárban (Országos Széchényi Könyvtár, Akadémiai Könyvtár, Egyetemi Könyvtár, Országgyűlési Könyvtár stb.) található társadalomtudományi irodalom, ugyanakkor városi könyvtárként az FSZEK-nak nem tudományos, hanem közművelődési igényeket kell kielégítenie.

A másik álláspont szerint a nagykönyvtárak gyűjteménye nem fedi pontosan egymást. Bel- és külföldi tudományos kutatók, újságírók, színházi és filmszakemberek éppen a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban kaphattak munkájukhoz segítséget, amiben komoly szerepe van a könyvtár kitűnő katalógusrendszerének is. A közművelődési feladatokat elsősorban a hálózat látja el.

A második világháborúig a könyvtár talán az ország anyagilag legjobban támogatott intézménye volt, és így ebből az időszakból különösen gazdag idegen nyelvű állománya van. *Szabó Ervin* annak idején nagy gonddal szerezte be a nemzetközi szocialista irodalmat. Nem véletlen, hogy amikor az NDK-ban megindult *Marx és Engels* műveinek kritikai kiadása, és az idézeteket ellenőrizni kívánták, számos munkát, amelyeket országukban megtalálni nem tudtak, az FSZEK-ből szereztek meg.

A radikális állományapasztás szószólói szerint az olvasóközönséget, a tudományos világot nem éri kár, hiszen a kivonandó könyveket felajánlják más könyvtáraknak. Minthogy azonban más könyvtárak is helyhiánnyal küzdenek, féltő, hogy nagyon is meggondolják az igénylést. Tekintetbe kellene venni azt is, hogy milyen munkát jelent egy dokumentum kivonása, törlés a katalógusokból, a leltárból stb., és új felvétele egy másik könyvtár állományába.



A könyvtár társadalomtudományi jellegének megőrzése ellen szól ugyanakkor az, hogy az alacsony könyvtárosi fizetések és kedvezőtlen munkaidő-beosztás miatt egyre kevésbé lehetséges idegen nyelveket tudó és sokoldalúan művelt munkatársakat alkalmazni, holott igényes szerzeményezés, szakozás, tájékoztatás, végül – de nem utolsósorban – könyvkivonás nélkül elképzelhetetlen.

Megfontolandó az is, hogy a múlt században és századunk elején a fás papírra nyomott könyvanyag szétmállóban van, és restaurálása óriási költséget jelentene. Érv ez a kivonás mellett, de amellett is, hogy addig, amíg még használható, ne bolygassuk. Kétezerre a tömegkommunikáció talán olyan fejlett lesz, hogy a gond magától megszűnik. Elegendő, ha egy dokumentumból a világon csak egy-két

könyvtárban lesz példány, hiszen ezek bárki-nek a lakásán a képernyőn leihívhatók lesznek. Addig azonban – legalábbis az én nézetem szerint – az FSZEK állományának apasztása-
kor indokolt a nagyfokú körültekintés, csak a fölős duplumpéldányok és a vitathatatlanul el-
avult anyag kivonása indokolt.

A helyhiány megoldható egy állománytest külső raktárba való áthelyezésével. De mivel ma a központi könyvtár épületében a raktári férőhely egy részét a hálózatot kiszolgáló irodák és üzemek (könyvkötészet, sokszorosító műhely) foglalják el, jobb lenne ezek kitelepítésével, legalább ideiglenesen megoldani a raktári férőhely hiányát.

Nyilas Márta
az FSZEK nyugalmazott munkatársa

Épületbővítés, nem állományapasztás kell!

Kiss Jenő előttem már említett ÉS-beli cikkében maga is hangsúlyozta, hogy írása „igényelte az ellentmondást”, de csak egyetlen hozzászólás jelent meg, az *Új Tükörben Pataki Ferenc* tollából, amelyet előbb a főigazgató, majd a közelmúltig volt helyettese, *Sz. Kiss Csaba* a bíráló szavahihetőségét is kétségbe vonva, kategorikusan visszautasított (*Új Tükör* 1986/1., *Könyvtáros* 1986/3.). Ezek után cseppet sem vonzó bekapcsolódni a vitába, mégis megteszem, részint Pataki bírálatának kiegészítése céljából, részint azért, mert az FSZEK-ban 1982 tavaszán indított állományapasztás első szakaszában én is részt vettem, és így az ezzel kapcsolatos nézeteltérések tisztázásához érdekeltként is hozzájárulhatok.

Kiss Jenő nagyrészt visszhangtalanul maradt vitaindító cikkében hiányoltam a konkrétumot. Könyvek tízmillióit nyilvánította feleslegesnek, kijelentve, hogy „rossz”, „félreorientáló”, „elavult” stb. anyagról van szó, ami „nem kell az olvasóknak”, de egyetlen az állományra, vagy az olvasók igényeire vonatkozó vizsgálat adatát sem közli, ezt a „különbé-
le, de megbízható becslések”-re, való félmondatos utalása sem pótolhatta.

Kiss Jenő abból indul ki, hogy az önállóan, saját felelősségre gyarapító könyvtáraknak joguk van az önálló állományapasztásra is. E célból az állományapasztást szabályozó valamennyi rendelet eltörlését is javasolja. A könyvtárak közt körözendő, felajánló listák készítését költséges és felesleges „procedúrának” nyilvánítja, holott ilyenek külföldi könyvtáraktól is folyamatosan érkeznek hozzánk, s ezek a jegyzékek, akárcsak a könyvvásárlások számlái, egyszersmind dokumentumok, amelyekkel utólag is ellenőrizni lehet, vajon a közvagyon iránti kellő felelősségtudattal és szaktudással bánik-e a könyvtáros a rábízott értékekkel. Cikkében mindvégig átsiklik a szak-, illetve a közművelődési könyvtárak állománya közti különbségeken, ezért írhatta le, hogy a fölős anyag „nagyjából mindenütt ugyanaz”, valamint, hogy „drágán”, de értelmetlenül létesítettek egyes nagykönyvtáraink ritkán használt állományrészeik számára tárolóraktárakat.

Többször is utal „az ötvenes évek rossz emlékü selejtezésére”, de figyelmen kívül hagyja, hogy az általa tervezett, már-már gigantikus méretű selejtezéshez segédletekre van szükség,

hiszen nem lehet elvárni a különböző képzettségű és műveltségű könyvtárosoktól, hogy egyedül döntsenek.

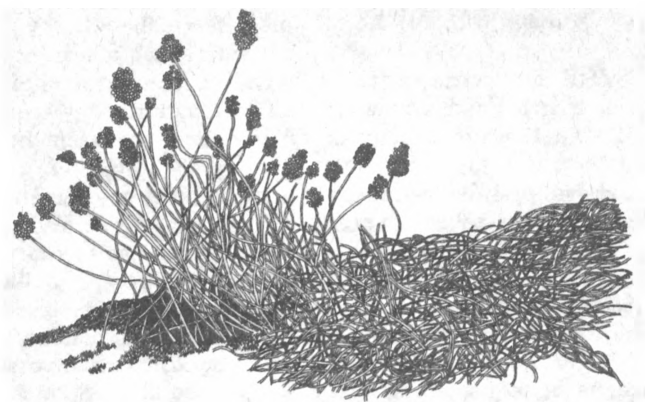
A cikknek az FSZEK állományapasztását elemző részével Pataki már foglalkozott az Új Tükörben (1985/50.). Megállapította, hogy az 1982 márciusában kiadott utasítás nem 5000, hanem 50 ezer kötet eltávolításáról szól, és ezt azzal egészítették ki, hogy 1983-tól évi 25 ezer kötet selejtezésére van szükség. Utalt arra is, hogy a régi könyvtárosok tiltakozása nyomán az igazgatóság mérsékelte az apasztás ütemét. Példákkal illusztrálta, hogy e mérséklés ellenére is komoly értékek kerültek fölülpéldánylistákra, illetve zúdába. A főigazgató és volt helyettese válaszaikban mindezt cáfolták: „A selejtezésre nem volt irányszám...”, „A gót betűs könyveket senki sem akarta selejtezni...” stb.

Számomra érthetetlen az irányszámok létezésének vitatása. Az 50 ezres irányszámot hivatalos dokumentum, az FSZEK *Könyvtári Híradó* című közlönyének 1982. márciusi száma közölte az igazgatósági döntésekről adott tájékoztatójában. Azért is különös ez a tiltakozás, mert a főigazgató – cikkének adataiból kiszámíthatóan – könyvek tízmillióinak eltávolítását tanácsolta más könyvtárak őreinek, és végül azért, mert volt helyettese legújabbán az FSZEK-re vonatkozóan egy, a korábbinál magasabb irányszámra is céloz, azt írván a Könyvtárosban, hogy az FSZEK központi gyűjteménye „Csaknem félmillió kölcsönözhető állományának kb. egytizede szociológiai, szakkönyvtári anyag, az ehhez kapcsolódó társadalomtudományi állományrész sem tehet ki többet a gyűjtemény egyharmadánál. A könyvtár tartós megőrzési kötelezettsége – a muzeális különgyűjteményeken kívül – legfeljebb erre az állományrészre vonatkozik”. Tehát voltaképpen kereken 300 ezer kötet eltávolítása szerepel a programban...

A gót betűs könyvek intézményes eltávolításának kérdését előttem is felvetette a munka irányításával megbízott Sz. Kiss Csaba. Nyilván elfeledte, hogy vitánkban hivatkoztam rá: ma is nyomtatnak ilyen betűtípussal könyveket, és az olvasószolgálatban sohasem találkozom olyan kutatóval, akinek akadályt jelentett a gót betűs írás. Ezek kiselejtezése egyébként nem vált programponná. A *The Times* 30 évfolyama több mint 100 kötetének bezúzása lett a vita egyik ütközőpontja. Tény, hogy több évtizedes munkám során sokszor adtam azokat olvasók kezébe, akkor kifogástalan állapotban

voltak. A főigazgató szerint viszont a sorozat már használhatatlan volt, az anyagot más könyvtáraknak felajánlották, de azok nem tartottak rá igényt, mivel teljes volt a sorozatuk. Cáfolatában még így sem világos, hogy e „reménytelenül tönkrement” anyagot miért és hogyan ajánlották fel, a *The Times* ugyanis nem szerepel a fölülpéldány-listákon, és hogyan lehetséges az a visszautasítás részükről, hogy már „teljes sorozatuk van”, hiszen a folyóiratok központi nyilvántartása szerint a földkerekség eme legrégebb napilapjainak egyikét csak alig néhány hazai könyvtár birtokolja, de azok is hiányosan, csupán az OSZK szerzett be az eredetinek töredékét érő teljes *The Times* sorozatot mikrofilmen. Az információk tehát tévesek lehetnek.

Sz. Kiss Csaba a Könyvtárosban részint megismételte a főigazgató cáfolatait, részint a korábbi könyvtárvezetők, és a régi munkatársak elleni vádakkal tetézte, emellett legfőbb feladatának érezte, hogy a szakkönyvtári anyag túlnyomó részének teljes értéktelenségéről, sőt káros voltáról győzze meg a tájékozatlan olvasót. Mindezt oly magabiztossággal tette, mint aki több évtizedes tapasztalatok alapján alakította ki véleményét a 600 ezer kötetes gyűjteményről, noha a könyvtárosság eddigi pályafutásának múltó epizódja csupán: 1982 tavaszán lépett hivatalába, s 1985 nyarán már el is búcsúzott tőle. Véleményét voltaképpen már röviddel munkabábelépése után véglegesen kialakította, mégpedig, amint ezt a *Könyvtári Híradó* 1982. májusi számában közölte: „néhány ezer cím átfésülése alapján”. A főigazgató, aki kinevezése előtt évtizedeken át szakszervezeti, közművelődési könyvtárakkal foglalkozott, rábízta állományapasztási koncepciójának elméleti alátámasztását is. Ennek szellemében készítette el Sz. Kiss Csaba ugyancsak 1982 tavaszán „Irányelvek és szempontok az állományapasztáshoz” című, számos másolatban szétosztott első könyvtári szakmunkáját, amelynek azonban utóbb nyoma veszett az intézményben. Már ennek bevezető soraiban hangoztatva, hogy „az elődök iránti tisztelete” ellenére „azok munkájának eredményeit korrigálni kell”. Kijelentette, hogy „Könyvtárunk a szociológiai irodalmat gyűjti, forrásait nem” – ennek megfelelően előirányozta a diszciplína határtudományai, a statisztikai, politikai, jogi, közgazdasági, pedagógiai stb. könyvek, folyóirat-sorozatok tíz- és tízezer darabjának eltávolítását. A szociológia irodalma csak az 1950-es évek óta terebélyesedett ki (1939-ben mind-



össze 20 önálló szakfolyóirata létezett, ma csaknem 600!). Az Irányelvek elismerte, hogy e tudomány „első eredményei a határtudományokban érlelődtek meg”, mégis elutasította „az összes határtudományok századvégi, századeleji anyagának őrzését”. Fő érve, hogy újabban kialakult a szakkönyvtárak rendszere, a kiselejtezett anyagot ott keressék a kutatók. Azt a tényt, hogy például a statisztikának 1867 óta van országos szakkönyvtára, emellett maga a főváros is kiépített egy ilyen gyűjteményt, hogy 1912-től éppen Szabó Ervin irányítása alatt szervezték meg a Fővárosi Pedagógiai Könyvtárat, melyet utóbb az FSZEK-hoz csatoltak, de a központi könyvtár ennek ellenére beszerezte és megőrizte saját kutatói számára a szükséges statisztikai, pedagógiai műveket, figyelmen kívül hagyta. Egy évvel később, a *Kultúra és Közösség* 1983. évi 6. számában már tanulmány méretű írásban vette revízió alá a központi könyvtár gyűjtőkörének egész eddigi alakulását. E cikkében azt kifogásolta, hogy újabban „néhány tucat, vagy néhány száz kutató” számára szereznek be drága külföldi könyveket, melyek közt akad olyan, amit 5–10 éven át senki sem kölcsönzött. Írása történeti részében azt állítja, hogy a könyvtár névadója tulajdonképpen kényszerűségből alapított szakkönyvtárat, amelyet távlatilag likvidálni akart.

A Könyvtáros idei 3. számában megjelent cikke szerint az ellenőrzése alatt készült jegyzékekre csak a könyvtár törzsszállományában meglévő hasznos művek másodpéldányai ke-

rültek fel. Ezzel szemben e listákon százával szerepelnek a gyűjtemény összefüggő állományrészeinek csak egyetlen példányban található darabjai. Csak utalok arra, hogy az országban egyedül az FSZEK rendelkezik a szabadkőművesség hazai és külföldi irodalmának gazdag gyűjteményével, ezért más könyvtár aligha igényli belőlük a szórványosan megjelenő jegyzékekre vett darabokat. Ennek ellenére megkezdődött e gyűjtemény szétforgácsolása. A régi magyar ritkaságokat itt nem is említem, csupán a 6061-es lista 20. oldalán szereplő féltucat 1872–1907 közti angol, amerikai, ausztráliai stb., teljességgel beszerezhetetlen páholyjelentésekre utalok. Dollárban kifejezhető értékük is magas lehet, de miután más magyar gyűjteménynek nincs oka azokat igényelni, sorsuk a zúzda. De megindult a gazdag nemzetközi pszichológiai anyag fokozatos felszámolása is, *Forel*, *Loeb*, *Ribot* és mások ma már beszerezhetetlen műveinek listára vételével. Ezek sem duplumok, akárcsak a vulgáris materializmus múlt századi, századeleji képviselőinek korabeli kiadású művei, amelyek szintén jegyzékre kerültek, vagy a német szociáldemokraták *Der Bibliothekar* című szaklapja 1909–1920-as évfolyamai, a *Kritische Vierteljahrsschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft* 1859–1932 közti kötetei, továbbá a gyűjtemény nemzetközi viszonylatban is kiemelkedően gazdag szocialista és munkásmozgalmi irodalmának egyes pótolhatatlan dokumentumai.

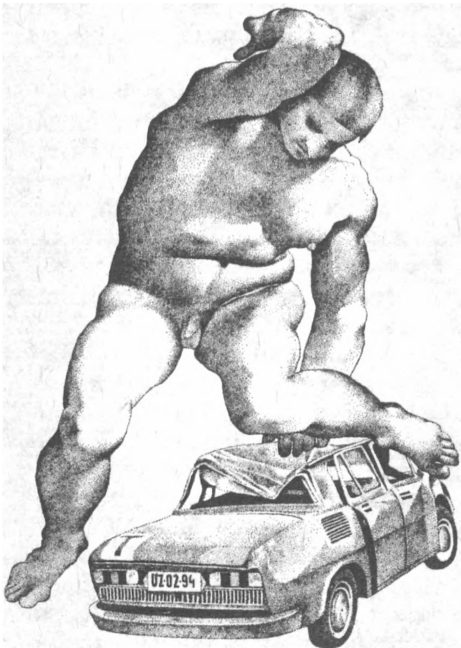
Mi, régi könyvtárosok, akik magunk is csak

a gyűjtemény feldolgozása és a kutatók kiszolgálása során gyűlő, több évtizedes tapasztalataink alapján kezdtük felismerni az állomány szocialista anyagának jelentőségét, megpróbáltuk ráirányítani az igazgatóság figyelmét erre az állományrészre, de a „megszállottaknak” kijáró szánakozó kézlegyintésben részesültünk. Magam a Könyvtári Híradóban is kiemelttem, hogy „a gyűjtemény 1919-ig kialakult szocialista anyagával kiállja az összehasonlítás próbáját a földkerekség két-három hasonlóan gazdag intézményével”. A főigazgató ugyanazon lapban úgy reagált, hogy szerinte „nem valószínű”, hogy a könyvtár olyan „egyedülállóan tökéletes”, mint „némelyek” állítják. Véleményemet fenntartom, és utalok az 1918-ban alapított moszkvai IMEL-re (Marx–Engels–Lenin Intézet), az 1930-ban létesített amszterdami Társadalomtörténeti Intézetre, amelyek negyedszázaddal, illetve csaknem másfél évtizeddel később kezdték a régebbi és egykorú szocialista irodalom olyan teljességre törekvő gyűjtését, amilyent Szabó Ervin 1904-ben indított meg az FSZEK-ban.

E hozzászólás keretében legfeljebb jelezhető ennek az állományrésznek gazdagsága: a 18–19. századi utópistákon kívül, az 1848-as párizsi, berlini, pesti stb. forradalmak szocia-

lisztikus irányzatainak, továbbá az I. és II. Internacionálé időszakának termékei és a korai marxista, anarchista, lassalleánus, blanquista, proudhonista, revizionista, szindikalista stb. kiadványok, könyvek, folyóiratévfolyamok, röpiratok tízezrein kívül, Ausztráliát is beleértve, három világrész szakszervezeti mozgalmanak országos, területi, helyi, illetve szakmai irodalma is igen gazdagon van benne képviselve. Nagy számban találni olyan, az ideológia-történetből ismert személyiségek saját kezű bejegyzéseivel ellátott munkákat, mint *Owen, Marx, Kropotkin, Rappoport, Bolgár Elek, Garami Ernő, László Jenő, Czöbel Ernő, Lukács György, Varga Jenő* és mások. A század elején az FSZEK volt az egyetlen ilyen jellegű gyűjtemény, szerepére külföldön már akkor is felfigyeltek. Az 1977–78-ban kiadott kétkötetes *Szabó Ervin levelezésében* több tucat utalással találkozhatunk, melyekből kiderül, hogy Európa számos országából, sőt a cári Oroszországban szibériai száműzetésükből is kértek forrásokat az FSZEK-től szocialista írók. De legújabbban is rátalálnak erre a könyvtárra, akiknek ilyen anyagra van szükségük: az 1970-es évek végén szovjet–NDK vállalkozásként indított, 150 kötetesre tervezett új Marx–Engels kiadás berlini szerkesztősege már eddig tucatnyi olyan múlt századi dokumentumot kölcsönzött az FSZEK-től, amelyeket más külföldi gyűjteményekben nem talált.

„Az FSZEK központja a pincétől a padlásig tízezerszám őrízget olyan, nem muzeális értékű dokumentumokat, melyeket országosan 30, 50, 100 évenként egyszer keresnének (ha egyáltalán, s akkor is másutt)” – írta legutóbb a Könyvtárosban Sz. Kiss Csaba, aki sommásan „haszontalan könyvkupacoknak” titulálja az ilyen anyagokat, és Szabó Ervin szellemét is felidézi azok ellen, akik a keveset használt darabok őrzése mellett szót emelnek. A nagy múltú szakkönyvtárt nemes egyszerűséggel azonosítja a kerületi közművelődési hálózattal, kijelentve, hogy a központban „a könyvek zöme közművelődési... elavult, téves és hiányos információt tartalmazó, tömegesen ad a gyanútlan olvasók kezébe pontatlan, félrevezető dokumentumokat... népbutítást végez”. Rövid könyvtárosi működése alatt nyilván nem jutott ideje a központi könyvtár állományának összetételét tükröző több mint 1000 fiókos szakkatalógus akár futó szemrevételezésére, máskülönben nem írt volna ilyesmit egy 600 ezer kötetes gyűjteményről, amelynek katalógusában a tartalmukra utaló decimális fő-



jelzetekből néhány perc alatt megállapítható, hogy az anyag 80 százaléka társadalomtudo-
mányi, történelmi és filozófiai művekből, je-
lentős részben a legkülönfélébb nyelvű szak-
munkákból áll.

Sz. Kiss Csaba a monumentális selejtezési
program legfőbb indítékára világított rá azzal
a mondatával, mely szerint „A központi
könyvtár rég megtelt. Működése hosszabb
ideig csak úgy tartható fenn, ha új épületet
kap.” Ez a való helyzetet tükrözi. De e problé-
ma olyan megoldásával, hogy sommásan el-

avultnak, profilidegennek, a „népbutítás” esz-
közének nyilvánítsák a történelmi állományt, és
azt intézményesen eltávolítsák, nem lehet
egyetérteni. Könyvtáráépülethez hozzájuthat
még az intézmény, de a másfélszázados gyűjtő-
munkával kiépített szociológiai állományt a
történelmi részek likvidálása után már sohasem
lehet újjáépíteni. Ezért kell más utat keresni,
hiszen a cikkíró sem tagadja, hogy a tömeges
selejtezés csak „ideig-óraig” segít.

Remete László

az FSZEK nyugalmazott főosztályvezetője

Vaskalaposan az állományapasztásról?

Sz. Kiss Csaba a *Könyvtáros* 1986. márciusi
számában *Mit hol őrzünk?* című cikkében vas-
kalapossággal vádol. Ez súlyos vád... De vajon
jogos-e?

Írásom megértéséhez kénytelen vagyok rö-
viden összegezni az eddigi vitát. Kiss Jenő az
Élet és Irodalom 1985. november 1-i számában
„Őrizzük vagy használjuk” című cikkében
megállapítja, hogy a közművelődési könyvtá-
rak 46 millió kötetes állományának legalább
25–30 százaléka abszolút értelemben felesle-
ges: „10–15 millió kötet könyv!... Gondoljuk
meg: ennyi könyv raktározása, gondozása
mennyi pénzbe kerül. És az erkölcsi kár, amit
az elavult, félreorientáló, rossz, hamis infor-
mációt adó könyv okoz?” Majd így folytatja:
„A szakkönyvtárakban, az egyetemi és más
országos jellegű gyűjteményekben talán más a
helyzet? Sajnos ott sem jobb. A körülbelül 50
millió állománynak legalább ugyanolyan há-
nyada fölös és elavult, mint a közművelődési
könyvtárakban.”

Ezek szerint Kiss Jenő 25–30 millió kötet
könyv szükségességét megkérdőjelezi. Jól tu-
dom, a közművelődési könyvtárakban igen sok
fölösleges könyvet őriznek, azt is tudom, hogy
a szakkönyvtárakban is fölhalmozódnak ilye-
nek. Ettől az állománytól meg kell szabadítani
a könyvtárakat, természetesen más megközelíté-
ssel a közművelődési, és más módon a szak-
könyvtárakban. Később a szerző, az állapotot
kissé idillikusan ábrázolva, mutatja be a

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban végzett
állományapasztást. Majd így folytatja: „A töb-
bi – a hierarchia alsóbb szintjén lévő – könyv-
tárakat is fel kellene hatalmazni, hogy a felada-
taik ellátásához nem szükséges könyveket se-
lejtezzék, eladják a könyvkereskedelemnek, a
lakosságnak vagy a papíriparnak – ha már
nincs más megoldás – bezúzásra.” Befejező
mondata pedig így hangzik: „És ez másképpen
nem megy, csak ha nyíltan beszélünk a kényes
kérdésekről.”

Én komolyan vettem felszólítását, hogy be-
széljünk nyíltan a kényes kérdésekről, tudva,
hogy nem vagyok tévedhetetlen, de másokat
sem tartok annak. Az *Új Tükör* 1985. decem-
ber 15-i számában mondtam el gondjaimat,
aggályaimat a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
központi könyvtárában folytatott selejtezésről,
állományapasztásról. Az *Új Tükör* 1986. janu-
ár 5-i számában Kiss Jenő, mondanivalójának
eltorzításával vádolva, ezt mondja: „A valót-
lanságok egész sorát nem kommentálok, ma-
radok szigorúan csak a tényeknél.” Hangsú-
lyozza, hogy az általam említett könyvek *ma is
a könyvtár birtokában vannak*, mint erről a
könyvtár látogatói is meggyőződhetnek, hi-
szen egy vitrinben kiállították őket. Emelt fő-
vel, de szomorúan olvastam Kiss Jenő sorait és
néztem a „tiszteletemre rendezett” kiállítást.
Néztem azokat a könyveket, amelyeket én
mentettem meg könyvtárunk olvasói számára,
levétetve őket a felajánlásra kerülő könyvek

listájáról. Jobban örültem volna, ha sok-sok vitrinben a 30 évfolyam *The Times* megmaradt példányait is láthattam volna, más, ugyancsak ki tudja, hová tűnt folyóiratok társaságában.

Kiss Jenő továbbá azt is kijelenti, hogy az állománykivonásra nem volt irányszám, a gót betűs könyveket senki nem akarta selejtezni. Mit mondhatok minderre? Hány tanú szükséges a bizonyításhoz? Záró mondata így hangzik: „Az utolsó – Köpeczi Béla miniszter elvtársához tett – bejelentésre most folyik a külső szakemberek által végzett vizsgálat. Azt kérem, hogy annak eredményéről az Új Tükör tájékoztassa olvasóit.” Ez a tájékoztatás elmaradt.

Mielőtt közelebbről szemügyre vennénk Sz. Kiss Csaba cikkét, hadd szögezzem le: 1982 tavaszán a közgyűjteményeket általában nyomorító helyhiány volt a selejtezés egyetlen indítéka. Amikor emiatt feszültség támadt a könyvtárban, akkor kezdtek ideológiát tákolni a már állományapasztássá minősített helycsináláshoz.

Nem nagy öröm számomra, hogy vitázni kényszerülök Sz. Kiss Csabával. El is kerülném, de úgy tűnék, hogy az igazság az ő oldalán van.

Avult dokumentumokat az olvasóknak!, harsojga cikkének első fejezete. Vajon kivel vitázik, ki akarja az olvasókat félrevezetni? Remélhető, hogy a tájékoztató könyvtáros el tudja dönteni, hogy a Mátyás király iránt érdeklődő olvasónak (kutatónak) *Elekes Lajos* vagy a konzervatív *Fraknói Vilmos* adatokban gazdag

munkáját ajánlja-e, esetleg mindkettőt. Ne féljen egyetlen könyvtáros sem attól, hogy ez népszerűtlen. Semmi sem rossz csak azért, mert régi, és semmi sem jó csupán azért, mert új. A népszerűtlenről írt gondolatai mély benyomást tettek rám. Cikkének e passzusából kiderül az is, hogy *Szabó Ervint* tanulmányozva, kutatásai oly előrehaladottak, hogy már azt is tudja, adott esetben *Szabó* mit gondolt, mit cselekedett volna! (Ilyenfajta tudományos-történeti következtetéseit rendkívül megalapozottak.)

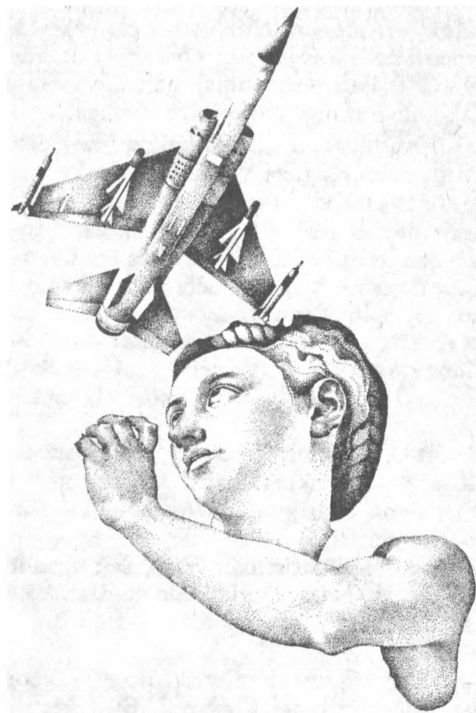
Állománykivonás fejtellenül – kik miatt és meddig? így a cikk második fejezetének címe. Kissé meglep, hogy a nyilvánosság elé mer lépni e kérdéssel. Emlékeztetek a Könyvtári Híradó 1982. augusztusi számában megjelent vitacikkemre, amelyben Sz. Kiss önminterjújával vitáztam: „Idézek az interjúból: Intézményünk vezetősége még március elején döntést hozott az állományapasztás újraindításáról, nem szabva meg kötelező érvényű tervszámot vagy határidőt. Hogy is van ez? Az 1982. március 2-án tartott vezetői értekezlet emlékeztetője szerint: A központi könyvtárban kb. 50 ezer kötet kivonására van szükség ahhoz, hogy az új szerzemények egy ideig helyet kaphassanak a jelenleg teljesen telített raktárban, amint ez szó szerint megjelent a Könyvtári Híradó márciusi számában is. Ugyanezt az adatot megismételte Sz. Kiss Csaba azon a megbeszélésen, mikor is egyetlen alkalommal összehívta az apasztási bizottságot, de megtoldotta azzal, hogy a jövő évtől kezdve 25 ezer kötet könyvvel kell a központi könyvtár állományát csökkenteni. A kellően elő nem készített, szervezetlenül folyó apasztási munka és e fenyegető számok eléggé izgatott légkört teremtettek. E megbeszélés végén a főigazgató-helyettes a bizottságot arra kérte, hogy a legnagyobb körültekintéssel folytassa a munkáját, mert ő nem kíván abban a továbbiakban részt venni. Mi történt ezután? Míg korábban a sorozati nyilvántartás hiányos vagy rövidített leírásait tartalmazó dobozok bolyongtak az apasztók között, és a cédulák egy részét ki fölállítgatta, ki lefektetgette, így a munka nem haladt. Most a bizottság 3-4 tagja a raktárban minden művet kézbe véve, tartalmilag elemezve azt – gyakran viták után – döntött a följánlásra kerülő kötetekről.” Így néhány hét alatt négyezer – az állományba nem illő – kötet könyv listára vételéről döntöttünk. Bizony ez így történt. Míg Sz. Kiss „szervezte” a szervezetlenséget, a munka nem haladt. Mikor a bizottság önállóságot kapott, a régi könyvtárosok tudták



a dolgukat, és felelősséggel végezték munkájukat. De térjünk vissza a Könyvtárosban megjelent cikkére. „A The Times esete, ahogyan Pataki dramatizálja, éppúgy nem felel meg a valóságnak, mint a nekem tulajdonított elképzelés az összes gót betűs könyv kipusztításáról...” – olvasom meghökkenten. Mindig tudtam, hogy a papír nagyon türelmes. De ennyire?

Nézetei igazolásául rendkívüli szorgalommal tanulmányozza az angolszász szakirodalmat, mondhatni a könyvselejtezés specialistájává képezte magát. A *Könyvtári Figyelő* 1985/5. számában „Égessük el a könyveket? A könyvkivonás dilemmái” címen jelent meg egy könyvismertetés. A cikk szerzője Sz. Kiss Csaba. Ebből kiderül, hogy a Tesside-i Műszaki Egyetem Könyvtára kerekasztal-beszélgetést szervezett az állománykivonás kérdéseiről. Idézek belőle: „Mi legyen azokkal a dokumentumokkal, amelyekre egyetlen együttműködési kör könyvtára sem tart igényt? Mit tegyünk, ha a tárolóhelyiségeink is zsúfolásig megtelnek? Égessük el a könyveket? – tette fel a vakmerő kérdést az egyik résztvevő. Még nem néztünk szembe teljesen a nem használt, de potenciálisan hasznos kiadványok bezárásának problémájával” – ismerte el az előszóban a kiadvány szerkesztője. Később ezt olvashatjuk: „... a BLLD-nek való felajánlás egyszerűbb mint a magyar gyakorlat, mert az anyagot nem szükséges listáznai (ami költséges és hosszadalmas). Azonkívül a felajánlás vagy egyéb módon való köröztetés nem kötelező. Hogyha a használókat és fenntartókat a könyvtár meg tudja győzni arról, hogy a leválasztott dokumentumokra nincs szükség, a könyvtár minden teketória nélkül értékesítheti vagy zúzdába küldheti fölösleges anyagát.” (Ismerős gondolatok, az *Élet és Irodalom* 1985. november 1-i számában is olvashattunk hasonlókat.)

Ha valakinek elkerülte volna a figyelmét *Richard W. Trueswell* massachusettsi műszaki könyvtáros egyszerű és elegáns módszere az állomány leválasztásáról, sürgősen pótolja mulasztását. Sz. Kiss ismerteti a *Tudományos és Műszaki Tájékoztató* 1985/1–2. számában, cikkének címe: „Optimális méretű maggyűjtemény kialakítása a Trueswell-féle módszer alapján.” Figyelemre méltó, hogy mindkét esetben *nyugati műszaki könyvtárosok* törekvéseit óhajtja a szerző *magyar társadalomtudományi könyvtárakra* alkalmazni. Gondolom, könnyű belátni, ez a módszer aligha alkalmas a mi gyakorlatunkra. Kár a szót tovább veszte-



getni Sz. Kiss cikkére, hangneme önmagát minősíti, csupán annyi kommentárt engednék meg magamnak, hogy a tények tisztelete minden tollforgatót kötelez.

Mi történt ezután? A miniszter (minisztérium) által megbízott bizottság 1986. január 30-i keltezéssel elkészítette a *Vélemény a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjának állományapasztási munkájáról* című tanulmányát. Aláírói *Marót Miklós, Pál László és Végh Ferenc* voltak. A nyolcoldalas dolgozat történetileg is elemzi a könyvtár selejtezési gyakorlatát, kitér a buktatókra, és javaslatokat tesz a további feladatokra. A „Vélemény” két befejező gondolatát idézem: „Évtizedek óta érik annak a ténynek a kimondása, hogy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és kerületi hálózata más-más, nem egymásba kapcsolódó, hanem egymástól független fontos feladatot lát el. A Központot és a hálózatot nem egymással függő viszonyba kell tartani – mert ebből származhat a szembeállítás is, amit a felülvizsgálati jegyzőkönyv is említ –, hanem egymás mellé, számos szakmai kérdésben függetlenül egymástól. Ennek levonandó szervezeti konzekvenciái vannak. Az 1985-ös sajtóvitát a laikusok úgy olvashatták,

hogy egy előremutató szándék (selejtezés a használat szempontja szerint) és egy maradi nézet (megőrzés mindenáron a történeti szempontok alapján) áll szemben egymással. Látunk kell, hogy a maga területén jogos közművelődési (népkönyvtári) elveknek egy tudományos gyűjteményre való alkalmazása váltotta ki és élezte az ellentéteket és tüzelte az indulatokat.” „A művelődési kormányzat évek óta napirenden tartja és tervbe illeszti a tároló raktárak kérdését. Szolgáljon nekik újabb érvül a Szabó Ervin Könyvtár Központjának selejtezési szándéka, eredménye és kudarca. Milyen egyszerűen és skandalummentesen lehetett volna helyet nyerni egy teljes állománytest kihelyezésével, külső raktárba.”

Az elemzés nem nyerte meg főigazgatónk tetszését, elkészítette ellenvéleményét, és azt elfogadtatta osztályvezetőivel is. Így felügye-

leti hatóságunk is, fölülbírálva a bizottság „Véleményét”, Kiss Jenő álláspontját fogadta el. A Könyvtári Híradó 1986. áprilisi számában a következő közlemény látott napvilágot: „Az állományapasztásra vonatkozó bejelentést követő minisztériumi vizsgálat felügyeleti szervünk, a Fővárosi Tanács művelődési főosztálya, valamint a Művelődési Minisztérium közgyűjteményi főosztályának levélváltásával zárult. Megállapították, hogy a könyvtár állományapasztási gyakorlata a jogszabályoknak megfelelően történik. A Fővárosi Tanács művelődési főosztálya a szakértői jelentés ajánlása alapján megvizsgálja az FSZEK tároló raktárának ügyét, és folyamatos bővítéséről – anyagi lehetőségeihez mérten – gondoskodik.”

Pataki Ferenc
az FSZEK osztályvezetője

Lapozgató

A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Forráskiadványai című sorozat 9., 10., 11. és 12. darabja nemcsak fontos kútfőkiadásként érdemel figyelmet, de azért is, mert – különösen a bevezetők tanúskodnak erről – a modern gazdaságtörténetírás legújabb irányzataihoz csatlakozva, tervszerűen pásztázzák át a korábban elhanyagolt régi vagyonelektárakat (9. füzet), a magisztrátusok jegyzőkönyveit (10., 12. füzet), valamint a hódoltság korabeli szemtanúfeljegyzéseket (11. füzet). (*Hajdú-Bihar Megyei Levéltár. 1984–85. 86, 84, 55, 83 l., egy füzet 15 forint*)

Tükörben a pszichológia címmel tizenöt élenjáró tudós, nem-pszichológus tanulmányát adja közre a kötet. A mű legfőbb tanulsága az, hogy aligha képzelhető olyan szak, olyan tudomány, amely megvolna a modern pszichológia eredményei nélkül, ám a különböző tudományok rendre másként használják fel a pszichológiai ismereteket, sőt egészen más pszichológiai irányok eredményeire kíváncsiak. A könyvtáros olvasót két szempontból is érdekelheti a kiadvány: egyrészt a legkülönfélébb tudományzakok szakreferensei tanulhatnak belőle (mit szükséges leginkább kiegészítő

irodalomként beszerezni szakjukhoz), másrészt a megismert gondolatmenetek analógiájára ki-ki kidolgozhatja saját szakmája (a könyvtároság) pszichológiával kapcsolatos igényeit, követelményeit, illetve átgondolhatja, milyen pszichológiai művekkel kellene megismerkednie. (*Tömegkommunikációs Kutatóközpont, 1986. 202 l. 46 Ft*)

Angelusz Róbert–Nagy Lajos Géza–Tardos Róbert: Szociálpolitikai kérdések a közgondolkodásban című tanulmányának első része inkább csak közvetve, távolabbról érdekelheti a könyvtáros olvasót. Itt a szerzők azt ismertetik – beható szociológiai kutatások alapján –, miként vélekedett társadalmunk 1982-ben a szociálpolitika különböző kérdéseiről (milyen elveken alapuljon a támogatás, szűkíteni vagy bővíteni kell-e a támogatottak körét stb.). A második rész azonban a szociálpolitikai közgondolkodás újabb tendenciáit vizsgálja, vagyis azt tükrözi, hogy *ma* milyen kérdések iránt érdeklődnek a különböző társadalmi rétegek, így lehetőséget ad egyúttal az érdeklődés változásának állománygyarapítási konzekvenciái levonására is. (*Tömegkommunikációs Kutatóközpont, 1986. 168 l., ár nélkül*)

Együttműködés a közhasznú információs szolgáltatások felhasználásában

Ferenczy Zsuzsanna és Szeifert Dezső megyei könyvtári híradókban szerényen meghűződő írásai (A közérdekű információról. = *Vas Megyei Könyvtárak Értesítője*, 1985. 3. sz.; Közérdekű információk. = *Tolnai Könyvtáros*, 1985. 2. sz.) a közművelődési könyvtári szolgáltatások megújulásának napjainkban legfontosabb lehetőségeiről, tennivalóiról szólnak. Immár nemcsak az elmélet „szintjén”, hanem egy megyei könyvtár hasznos kezdeményezéseit bemutatva. Mivel hasonló kezdeményezések (hol a tájékoztató szolgálat, hol a propagandamunka színterén) egyre nagyobb számban másutt is kialakulóban vannak, mindenképp érdemes a közhasznú információs tevékenységgel kapcsolatos további lehetőségeket, teendőket számba vennünk. Elsősorban azért, mert – akár a bibliográfiai feltáró munkában – ezen a területen is a különböző könyvtárak szervezett, összehangolt együttműködésére lesz szükség, illetve nyílik jó alkalom.

Szeifert Dezső beszámolójából kiderül, hogy a Tolna Megyei Könyvtár közhasznú információkról összeállított katalógusa (mutatója) jól hasznosítható lenne egyéb könyvtárakban is. Nem érdemes tehát annak összeállításával újabb terheket róni minden könyvtárban az olvasószolgálat munkatársaira, hiszen jól tudjuk, hogy sok helyen milyen gondot okoz például a periodikumok helyi vonatkozású közleményeinek kigyűjtése és leírása is. Lehetőséget kell viszont teremtenünk arra, hogy ez a katalógus (a szerkesztését, előállítását egységes elvek alapján meghatározó szakmai fórum ajánlása nyomán) egy arra szívesen vállalkozó könyvtárban készüljön. Elképzelhető az is – ha az anyaggyűjtés a könyvekre is kiterjed –, hogy esetleg több könyvtár közreműködésével készüljön. A lényeg az, hogy más könyvtárak által is megrendelhető, előfizethető legyen (mint a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár irodalomtörténeti analitikus katalógusa),

úgy, hogy az előállítás, kiadása a kiadó könyvtár számára gazdaságossá váljék. A másik lehetőség az, hogy kapjon központi támogatást a kiadó könyvtár, s ingyen vagy csak a másolási díjat felszámítva küldje el a katalógust a könyvtáraknak. A cikk is bizonyítja, hogy a közhasznú tudnivalókról nyújtott tájékoztatásnak elsőként nem a cédulakatalógusban kell megvalósulnia. E leírásokat, megfelelő kiemelésekkel, a tárgyszavak betűrendjében A/5-ös ívekre kellene nyomtatni, úgy, hogy ezek a lapok a faliújságon, az olvasótermi asztalokon elhelyezve (vagy a helyi műsorfüzetben újraközölve stb.) a könyvtárlátogatók számára rendszeresen megújuló érdekes tájékoztatói lehetőséget kínáljanak. (A cikk példáját idézve természetesen elhelyezhetjük az *Ez a Divat* nyakkendőkötések különféle mozzanatait képekben illusztráló lapjait is a faliújságra, jelezve, hogy annak másolata megrendelhető. Feltehetően többen szívesen fogadnák ezt az előzékeny ajánlatot, s nemcsak saját szekrényükbe ragasztanák ki ezt a hasznos útmutatót, hanem meglepnék azzal ismerőseiket is.)

Hasonló módon érdemes lenne *közhasznúvá* tenni a könyvtárak nagyobb (vagy teljes?) körében az egyes közhasznú tudnivalókról készült, Szeifert Dezső által említett „egységcsomagokat”, amelyek az irodalmi hivatkozások mellett (esetleg az azokban felsorolt művek közvetlen használatát is feleslegessé téve) az irodalomjegyzékhez kapcsolódó legfontosabb dokumentumok másolatait is tartalmazzák. Ezek – például a rádiók, magnetofonok kapcsolási rajzairól készült terjedelmes mutatók – már túllépik a Szombathelyi Megyei Könyvtárban nyilvántartott és forgalmazott irodalomkutatások körét. Ha csak kéziratoss formában készülnek is el, úgy véljük, hogy azoknak a könyvtáraknak a számára, amelyek összeállításukra vállalkoznak, nagyobb gazdasági érdekelttséget kell teremteni a forgalmazásra is. El-

képzeltető lenne tehát, hogy a jövőben – ahogy a közművelődési könyvtárakban megnő az ilyen, helyben készült tájékoztató eszközök, adattárak száma – élve az adott lehetőséggel, ezeket is a Szombathelyi Megyei Könyvtár által kiadott irodalomkutatók jegyzéke tárná fel, ám térítéses szolgáltatásként azoktól a könyvtáraktól lehetne megrendelni, ahol készültek.

Ez utóbbiakban természetesen csak a távolabbi jövő lehetőségeit vázoltuk fel. Nyilvánvaló, hogy a magyar könyvtárügy (s könyvtárhasználók) érdekeit az szolgálná legjobban, ha ezek a fontos tájékoztató eszközök *kiadásra és terjesztésre* kerülnének. Azaz a könyvtárban és a könyvtáron kívül a legváltozatosabb módon hívnák fel az állampolgárok figyelmét arra, hogy esetenként milyen segítséget tud nyújtani a könyvtár mindennapi életük sikeresebb megvalósításához.

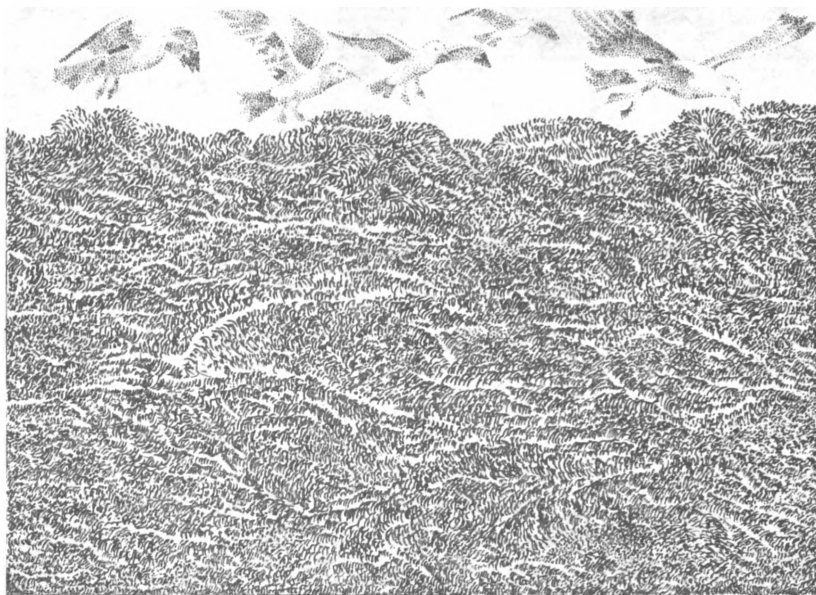
Ezt a célt szolgálják majd az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ kezdeményezésére megjelenő *Közhasznú kisbibliográfiák* című sorozat füzetei. Lehetőleg e sorozatban kell megjelenniük majd az előbbieken említett összeállításoknak is, oly módon, hogy azok a Könyvértékesítő Vállalat könyvtárellátó főosztálya révén minden könyvtárba eljussanak. (Jó példaként említjük meg erre a sorozat első, a Könyvért kiadásában megjelenő *Tudja-e,*

hogyan kérheti. Könyvek a kiskert telepítéséről és gondozásáról című kisbibliográfiát.) Ahhoz azonban, hogy ez a sorozat mind teljesebbé váljék s minél közvetlenebbül kapcsolódjon a könyvtárak újszerű tevékenységéhez, kívánatos a különféle könyvtári műhelyekben megvalósuló kezdeményezések, ötletek szélesebb körű számbavétele, megvitatása, közkinccsé tétele is. (Ennek kapcsán említjük meg: az OSZK KMK szervezési és propagandaosztálya – korábbi felhívásához híven – továbbra is kezdeményezi a kiadását azoknak a kéziratoknak, amelyek a közhasznú információs szolgáltatásokhoz kapcsolódó könyvtár- és irodalompropaganda során jól felhasználhatók.)

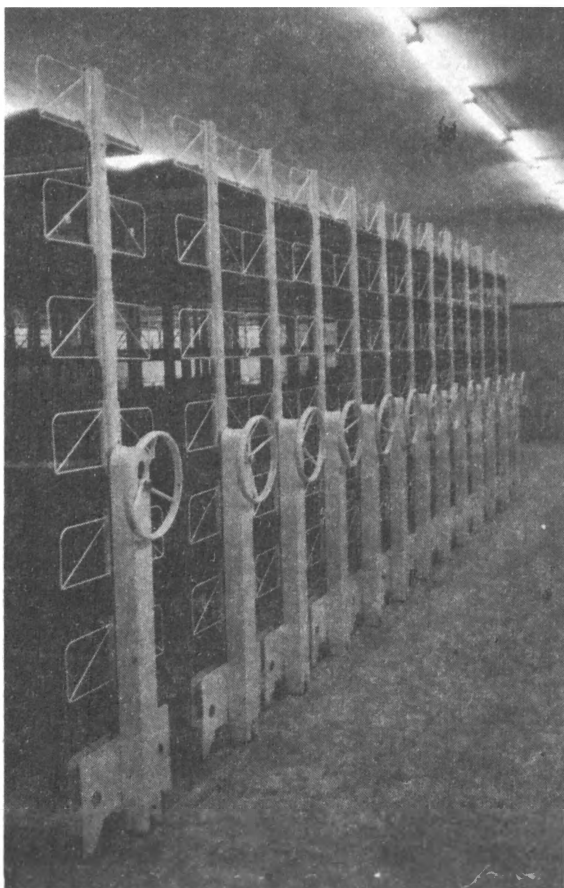
Befejezésül még egy megjegyzés: célszerű lenne a kifejezetten *helyi vonatkozású közérdekű információk* célszerű összegyűjtésének, feltárásának és szétsugárzásának sajátos könyvtári feladatait és lehetőségeit is számba vennünk. Bevált, sikeres formák megismerése, publikálása nyilván kedvező módon járulna hozzá e lehetőségek másutt történő kialakításához is. Ám a továbblépés érdekében mindenképpen szükséges a gyakorlati tennivalókra ösztönző elképzelések felvázolása is – miként írásunkban magunk is erre törekedtünk.

Arató Antal

a Könyvtártudományi és Módszertani Központ
osztályvezetője



Könyvtára berendezéséhez ajánljuk



**MERABONA
és
TÉKA
típusú bútorainkat,
melyek
IRINGÓ
alvázra szerelve
tömörraktárak
berendezésére is
alkalmasak**

Gyártja: MEZŐGÉPIPARI

SZÖVETKEZETI

KÖZÖS VÁLLALAT, SZANY

Felvilágosítás, berendezési tervek, árajánlat készítése:

CAVALLONI GYÖNGYI

Budapest XI., Szakasits Á. u. 32/a. X. 95. 1119

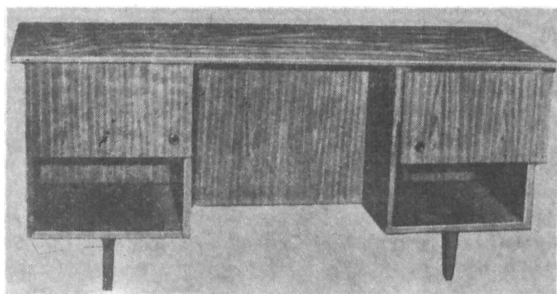
Telefonüzenet: 663-226

A TANÉRT AJÁNLATA

Folytatjuk a

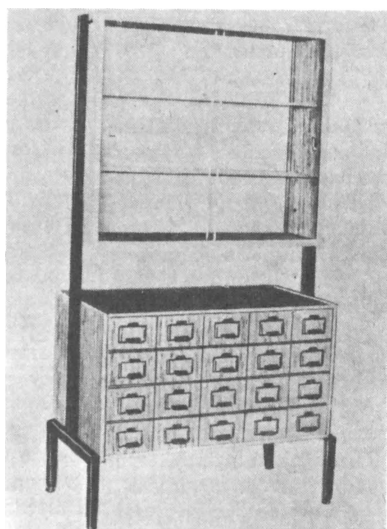
MERABONA KÖNYVTÁRI BÚTORCSALÁD

bemutását



kölcsönzőasztal (jobb és bal oldalán kartontartó fiókok találhatóak, alatta nyitott rész az adminisztrációs eszközök számára)

vitruines katalógusszekrény (a felső rész zárt, üvegpolicos szekrény, az alsó részen 20 db katalógusfiók van)



A bútorcsalád itt bemutatott két tagja a könyvtárosok munkáját könnyíti meg, és lehetővé teszi a könyvtárba látogatók gyors, korszerű kiszolgálását.

VÁRJUK KEDVES VÁSÁRLÓINKAT!

Országos Tanszergyártó
és Értékesítő Vállalat
Bútorkereskedelmi főosztálya



Budapest, VIII., Szentkirályi u. 8.
Levél cím: Budapest 1428 Pf. 2.
Telefon: 339-938

A művelődési miniszter hazánk felszabadulásának 41. évfordulója alkalmából, eredményes munkája elismeréseként *Tóth Béla* írónak, a szegedi Somogyi Könyvtár igazgatójának a JÓZSEF ATTILA-díjat adományozta. A magas kitüntetéshez szívőből gratulálunk!

Szűnidei olvasmányélményem címmel országos pályázatot hirdetett felső tagozatos diákoknak a *Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó*, a *Magyar Rádió*, a *Magyar Úttörők Szövetsége*, a *Könyvtér-kelesztő Vállalat*, valamint a közművelődési könyvtárak. A pályázaton részt vevőknek szeptember 30-ig kell, legalább egy oldalnyi terjedelemben beszámolniuk valamely nyári könyvélményükről, a pályázatot pedig a gyermekkönyvtárakban kell leadniuk. A legerdekesebb beszámolók szerzőit meghívják a fővárosi, illetve megyei gyermekkönyvheti vetélkedőkre, majd országos elődöntőkre kerül sor a rádióban, végül a döntőre 1987 könyvhetén kerül sor.

„Megnyugtató” közölhetjük könyvtáros kollégáinkkal, hogy a manchesteri egyetem tudományos és technológiai intézetének kutatói szerint, akik számos foglalkozás és hivatás stresszorrendjét állították össze, vagyis azt vizsgálták, kiket ér munkavégzésük során a legtöbb származékos ártalom, az utolsó, vagyis a legnagyobb helyre sorolták a könyvtárosokat. Míg a bányászok (ők a listavezetők) stressz-értéke 8,3, addig a könyvtárosoké mindössze 2. Még őket is megelőzik, vagyis náluk is veszélyesebb mun-

kaikörben dolgoznak a muzeológusok, nem is beszélve az egyébként a középmezőnybe került diplomatákról, farmerekről, adóbehajtókról. (A. A.)

Az Országos Széchényi Könyvtárban szeptember 8-án kiállítás nyílt meg Borsos Miklós eredeti könyvillusztrációiból. Novemberben a müncheni K. G. Saur Könyvkiadót látja vendégül az OSZK. A kiadó – amely most a világ leghíresebb könyvtáraiban mutatja be legújabb s legszebb könyveit – először mutatkozik be Magyarországon. December közepétől a Hollandiában élő világhírű könyvkötőművész, Szirmai János munkái tekinthetők meg.

Ősnyomtatványokat találtak Csíksomlyón, egy régi épület falában. A 124 könyv az 1460–1470-es évekből származik. Ugyancsak itt 1160-ból származó kéziratokra bukkantak, amelyek a vidék akkori népdalait tartalmazzák, egy közülük pedig orvosi receptkönyv. A leleten a Bukaresti Központi Könyvtár restaurátorai dolgoznak. Hogy milyen nyelvű és eredetű nyomtatványokról van szó, arról nem szól a Maros megyei Vörös Zászló című lap. Ha az 1160-as évszám helytálló, akkor a Halotti Beszédnél régebbi nyelvemlékekről van szó.

Felújították a dunavecsei könyvtárat, amely a Nagyközségi Tanács hozzájárulásával három hét alatt készült el. A huszonöt ezer kötetes könyvtárat a község egykori lakójáról, a neves polihistor *Vikár Béláról* nevezték el.

A fonyódi nagyközségi tanács mintegy kétmillió forint értékben korszerűsítette és bővítette 1964-ben átadott könyvtárépületét. A megnagyobbodott alapterület nemcsak több olvasó befogadására képes, hanem lehetővé teszi különféle rendezvények, író-olvasó találkozók szervezését is.

Ülést tartott az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsa

Sopronban, az Erdészeti és Faipari Egyetemen. Elsőnek *dr. Török Imre*, a Művelődési Minisztérium főosztályvezetője tartott előadást „Az egyetemek helyzete, fejlesztési lehetőségeik és a könyvtár szerepe a jövő egyetemein” címmel. Ezt követően a résztvevők állásfoglalást dolgoztak ki, hangsúlyozva ebben egy olyan jogi szabályozás szükségességét, amely kimondja: legyen a könyvtár a felsőoktatási intézmények alapvető szervezeti egysége, a központi könyvtár pedig a karokkal egyenrangú szervezeti egység, s az utóbbiak vezetői az egyetemi tanácsoknak hivatalból tagjai legyenek. Erre nem az igazgatók, főigazgatók „presztízse” miatt van szükség, hanem maga a könyvtári munka válik lehetetlenné, ha hiányoznak az intézmény életéről való belső információk, ugyanakkor csak központi, jogi intézkedés segíthet abban, hogy országosan egységes gyakorlat alakuljon ki. Ez után a résztvevők a *Könyvtári Figyelő* 1985-ös 5. számát vitatták meg, mivel a folyóiratnak ez a száma az egyetemi könyvtárakkal foglalkozott. A vita során megállapítást nyert, hogy az egyetemi könyvtárak állománygyarapításra fordítható összege jóval alatta marad a szükségesnek és évről évre csökken. A tanács elhatározta, hogy felméri, mekkora összegre lenne szükség könyvtártípusonként ahhoz, hogy az éves gyarapodást mennyiségileg és minőségileg a kívánatos szinten tartsen tartani; s úgy döntött, hogy e tényszámok birtokában a Művelődési Minisztériumhoz fordul a szükséges költségvetési összegek előteremtése érdekében. Az utánpótlás, a könyvtárosképzés gondjaival foglalkozva a tanács szükségesnek tartotta leszögezni, hogy két új képzőhelyre van szükség, valamint azt is, hogy meg kell erősíteni a posztgraduális informatikai képzést. Szó esett még a számítástechnika bevezetésének, fejlesztésének kérdéseiről. Végül meghallgatták *Cholnoky Győző* tájékoztatását időszeri könyvtárügyi kérdésekről. (T. Zs.)

Hallottuk,

hogy egyre nehezebb megtalálni az Országos Széchényi Könyvtárba. E nehézséget átérezve, látogatóinak helyzetét megkönnyítendő, a könyvtár tájékoztató kibocsátására kényszerült, melynek szövegét az alábbiakban közöljük:

Tájékoztató az Országos Széchényi Könyvtár (Budavári Palota F épület) megközelítéséről

A vári forgalomkorlátozás következményeként igen nehéz a gépkocsival érkezőknek a könyvtár épülete közelében parkolóhelyet találniuk. Ezért a következő útvonalakat, illetve parkolóhelyeket ajánljuk:

Gépkocsival:

Erzsébet híd–Attila út–Dózsa György tér [P] – majd gyorslifttel a Várba (V. szinti porta)

Erzsébet híd–Attila út–Dózsa György tér–Palota út–Csikós udvar [P] – (III. szinti porta)

Erzsébet híd–Attila út–Szarvas tér–Apród u.–Lánchíd u. [P] – (a Lánchíd előtt jobbra) – majd 16-os, vagy 116-os autóbusszal a Várba (16-os autóbusszal a Dísz térig, majd gyalog; 116-os autóbusszal a Széchényi Könyvtár megállóig, majd gyorslifttel) (V. szinti porta)

Tömegközlekedési eszközzel:

A Déli pályaudvartól 18-as villamossal a Dózsa György térig, majd gyorslifttel (V. szinti porta)

A Keleti pályaudvartól 78-as autóbusszal a Dózsa György térig, majd gyorslifttel (V. szinti porta)

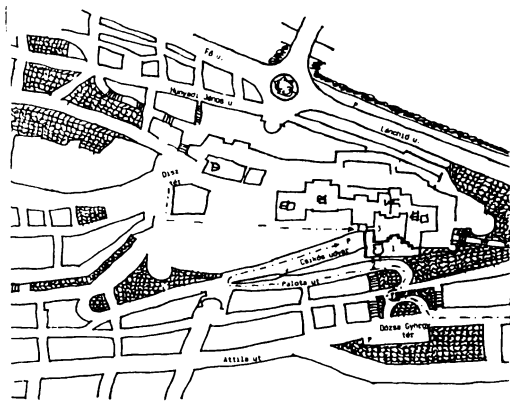
A Nyugati pályaudvartól metróval a Deák térig, onnan 16-os autóbusszal a Dísz térig, majd gyalog az Oroszlános udvarig (V. szinti porta)

vagy metróval a Felszabadulás térig, onnan 78-as autóbusszal a Dózsa György térig, majd gyorslifttel (V. szinti porta)

vagy metróval a Felszabadulás térig, a Március 15-e tértől 116-os autóbusszal a Széchényi Könyvtár megállóig, majd gyorslifttel (V. szinti porta)

Általános tudnivalók

Ha az épületet akár a III. szinti (Csikós udvar), akár az V. szinti (Oroszlános udvar) szolgálati bejáraton közelíti meg, a portán belépő kártyát kell kérnie. Amennyiben nem ismeri még az épületet, javasoljuk, hogy a portáról hívja fel telefonon azt a kollégát, akivel személyesen kíván beszélni, s aki Ön elé megy. A belépő kártyát távozáskor a portán le kell adni.



1 Országos Széchényi Könyvtár; 2 Gyorslift; 3 Oroszlános udvar; P parkoló (a Dózsa György-tér melletti feljár beoldásán is lehet parkolni)

Weöres Sándor könyvtárai

Interjú, kommentárokkal

Az elmúlt években a Baranya Megyei Könyvtár kiadványozási tervébe illesztette azoknak a *Weöres Sándor*-műveknek a reprint kiadását, amelyek egykor Pécssett láttak napvilágot. Őt műről van szó: a *Hideg vant* a pécsi Kultúra Könyvnyomdai Műintézet jelentette meg (1934), *A kő és az emberen* ugyan a Nyugat emblémája látható, de ez is az előbb említett nyomdában készült (1935), *A teremtés dicsérete* a Janus Pannonius Társaság kiadásában látott napvilágot (1938), Weöres doktori diszsertációja, *A vers születése* a pécsi Pannonia című folyóirat 1939-es évfolyamából külön nyomtatban jelent meg, *Theomachia* című drámai költeményét viszont a *Sorsunk* első száma közölte (1941), majd a Janus Pannonius Társaság Könyvtára című sorozatban különnyomat készült belőle. Tekintettel arra, hogy nem kereskedelmi célú vállalkozásról van szó, a költő azzal kívánta támogatni a könyvtár törekvését, hogy lemondott a jogszabályokban előírt tiszteletdíjról, csupán a könyvtár által följajlott tiszteletpéldányokat fogadta el a kiadványokból. Weöres Sándor három példányt kért, a könyvtár harmincat adott. Az első kiadású Weöres-művek reprintjei a két szomszédos megye könyvtárainak, a Somogy Megyei és a Baranya Megyei Könyvtárnak összefogásából születnek meg: a Kaposvári Megyei Könyvtár sokszorosító műhelyében készülnek.

1985-ben megjelent a *Hideg van*, 1986-ban pedig *A kő és az ember* hasonmás kiadása. Az újabb kötet tiszteletpéldányait a megyei könyvtár igazgatójával, dr. Román Lászlónéval személyesen adtuk át a költőnek 1986. május 19-én, Budapesten. Weöres Sándor és *Károlyi Amy* hosszan tartó, súlyos betegség után szívesen és – szerencsére – már gyógyulóban foga-

dott bennünket. Sőt Weöres arra is vállalkozott, hogy a könyvtárakkal kapcsolatos személyes emlékeit elmondja. A beszélgetést magnetofonszalag őrzi. Ennek felhasználásával készült az alábbi írás. Az időrend fonálát követő interjút részekre bontottuk, és elláttuk azokkal a különféle forrásokból beszerzett ismeretekkel, adatokkal, amelyek kiegészítik, megvilágítják, teljesebbé teszik a költő szavait, emlékeit.

Az ifjúkor évei

– *Ha már könyvtárosokként érkeztünk vendégségbe Weöres Sándorékhoz a Muraközi utcába, hadd kérdezzem a költőt a könyvtárakkal való kapcsolatáról. Kedves Sanyi bátyám, ott-hon, Csöngén volt nektek családi könyvtáratok?*

– Kifejezetten ilyen nem volt. De volt legalább ezer füzet, könyv, mindenféle, anélkül, hogy valaki is vizsgálta volna, hogy micsoda. Szóval volt egy könyvtárra való, vagy egy kis könyvtárra való könyv-, füzet- és folyóirat-mennyiség, ami aztán a háború után nagyrészt szétszóródott.

– *Melyek voltak azok az olvasmányok, amelyek ebben a könyvtárban a kezébe kerültek?*

– Főképpen *Shakespeare*-fordítások. *Petőfi*, *Arany*, *Vörösmarty* híres *Shakespeare*-fordításai. De megvolt ott a *Klasszikus Regénytár*, *Balzac* és *Stendhal*, *Tolsztoj* és *Dosztojevszkij*, és még sok minden.

– *És ezeket hány éves korodban olvastad?*

– Hatéves, hétéves koromban. Amikor ezzel már valamelyest tudatosan foglalkozhattam.

A költő gyermekkori környezetéről, Csöngéről, első olvasmányairól *Kenyeres Zoltán*

részletesen ír *Tündérsíp* című, Weöres Sándorról szóló könyvében (1983). Itt olvassuk: „Hutter Zsigmond... a falu lelkésze... ő volt az első »mester« Weöres életében... Édesanyján kívül tőle kapta az első könyveket. Mit olvasott? Pályakezdésétől máig számos nyilatkozata látott napvilágot, és több legendaépítő riport jelent meg arról, hogy már egészen kis gyermek korában Shakespeare-t, Madáchot vagy német nevelőnője révén Schiller drámáit és a német költészetet olvasta, persze eredetiben. Édesanyja Ady és Babits verseskönyveit hozatta meg számára. Ezeknek külön-külön, sőt együttes igazságában sincs okunk kételkedni, mint ahogy abban a nyilatkozatában sem, hogy eszmélődésére minden hatott, még az ablaküvegen mászkáló légy is.”

Csöngé és a középiskolás évek – Pápa, Szombathely, Győr és Sopron – után az egyetem és Pécs következett. Weöres előbb a Pozsonyból Pestre, illetve a Pestről Pécsre települt Erzsébet Tudományegyetem jogi karára iratkozott, majd átlépett a bölcsészkarra, és filozófia-földrajz szakon folytatta tanulmányait. Itt kötött barátságot az ugyancsak bölcsész-hallgató *Takáts Gyulával* és *Tatay Sándorral*, megismerkedett *Várkonyi Nándorral*, az egyetemi könyvtár munkatársával. Weöres Sándorral kapcsolatos pécsi emlékeiket mindhárman megírták: *Takáts Egy kertre emlékezve* című tanulmánykötetében (1971), Tatay Sándor a *Lödörgések korában* (1977), Várkonyi a *Pergő évek* című (1976), befejezetlenül maradt memoárjában. Várkonyi szerint Weöres „1933 őszén lépett először könyvtári szobámba, s emlékezetem recchártyáján híven őriz e képet: kicsi, sovány ember, diákos, arca is sovány, sápadt, de nagy fekete szeme karbunkulusként ragyog. Mozgása csendes, szinte félénk, pillantását nem veszi le arról, akivel beszél.” A fiatalok azért keresték föl a náluk mintegy másfél évtizeddel idősebb Várkonyit, a helyi irodalomban tevékenykedő és az országos fórumokon, a Nyugatban is publikáló író, az egyetemi könyvtár tudós munkatársát és egyetemi előadót, hogy álljon vállalkozásuk élére: *Öttorony* címmel folyóiratot terveztek, s Weöres *Babistól* kért előszót. Babits elküldte az írást, de a lap nem jelent meg. Várkonyi bevonta Weörest saját munkájába is: ekkor írta *Szíriat oszlopai* című könyvét, és megkérte a költőt néhány őseposz szövegének fordítására. Ebből a munkából formálódtak ki Weöres *Gilgames* és *Istar pokoljárása* című költeményei: ha fordításnak néznénk, akkor eredetiek, ha



**Weöres Sándor Szombathelyen
a Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtárban
1971. május 31-én**

eredetinek tekintenénk, akkor fordításnak mondható művei.

– *Hol találkoztál Pécsen Várkonyi Nándorral? Hol terveztétek az Öttorony megindítását? Hol beszélgettetek erről?*

– Hol itt, hol ott. Nem volt ez rendszeres és nem volt állandó helye. Többnyire Várkonyi Nándor lakásán.

– *Várkonyi akkor az egyetemi könyvtárban dolgozott. Be szoktatok hozzá járni?*

– Majdnem mindig volt valami elintézni valónk. Úgy, hogy jóformán mindennapos vendégek voltunk.

– *Mint egyetemi hallgató is használtad a könyvtárat? A tanulmányaidhoz szükséges könyveket honnét szerezted be?*

– Hol innen, hol onnan. A könyveknek nagyon sokféle forrása volt. Pécsen az antik kiadványok ugyanúgy megvoltak, mint napjaink irodalma.

– *És amikor a Gilgamest írtad meg az Istar pokoljárását, a munkád alapjául szolgáló idegen nyelvű szövegeket honnét kaptad meg?*

– A bécsi *Staatsbibliothek*ből. Várkonyi onnan kikért bizonyos könyveket. Például a Gilgames eposz vizsgálóinak, Delitzschnek és Ungnadnak a műveit...

– *Vagyis ma úgy mondanók: nemzetközi könyvtárközi kölcsönzésben érkeztek ezek a könyvek Bécsből Pécsre. Ezek német vagy angol nyelvű szövegek voltak?*

– Volt ott angol is, német is. Francia volt a *Dhorme páteré*.

Az egyetemen Weöres *Fülep Lajos* művészettörténeti és esztétikai tárgyú előadásait hallgatta, valamint *Halasy-Nagy József* filozófiaprofesszor volt rá hatással, akihez *A vers születése* címmel disszertációját írta. 1939-ben szigorlatot tett, diplomát szerzett, és nyomtatásban is megjelent doktori értekezése. Az egyetemi végbizonyítvány kézhez vétele után, 1940 júliusától a fővárosban tartózkodott, és a budapesti Egyetemi Könyvtárban töltötte gyakorlóidejét.

Könyvtáros és (vagy) költő

– *Ki volt akkor a pesti egyetemi könyvtár igazgatója?*

– Pasteiner Iván.

– *És miben állt akkor ott egy könyvtári gyakornok munkája?*

– Leginkább a könyvek kikölcsönzése, a könyvek megrendelése, kapcsolatok különféle magyar és külföldi könyvkereskedőkkel, könyvtárakkal. Nagyon sokágú munka volt.

Ugyanebben az időben folytak Pécsen az előkészületek a Janus Pannonius Társaság fennállása tizéves jubileumának megünneplésére, valamint irodalmi folyóirat indítására. Várkonyi Nándor, a *Sorsunk* kiszemelt szerkesztője – aki aztán majd mindvégig, 1948-ig szerkeszti a lapot – megosztotta gondjait a Pesten élő Weöressel, a költőt bevonta a folyóirat elindítását és sikeres működését célzó munkálatokba, sűrűn váltottak levelet, sőt Várkonyinak a szerkesztés tekintetében távolabbi tervei is voltak vele. 1941 tavaszán megjelent a *Sorsunk* első száma, mely közölte Weöres drámai költeményét, a *Theomachiát*.

Pécs akkori polgármestere, dr. *Esztergár Lajos*, akinek szervezőképességére és szociálpolitikai tevékenységére *Móricz Zsigmond* is fölfigyelt, az országon belüli kulturális decentralizáció céljától vezetettve művelődési központtá, valóságos „magyar Weimar”-ra kívánta tenni a várost. Azzal támogatta a *Sorsunk* megindítását, az irodalmi élet szervezését, az írók letelepítését, hogy állást, munkaalkalmat teremtsen nekik a városban. Ekkor vált ki a korábban a múzeum kebelében működő városi könyvtár, és lett önálló intézménnyé. A városi könyvtár élére Weöres Sándort hívták meg,

aki 1941 nyarán – immár könyvtárosként – ismét Pécsre jött.

– *Mekkora volt akkor a pécsi városi könyvtár?*

– Az még nem volt akkor olyan nagy könyvtár, mint a pécsi egyetemi könyvtár. Viszont mozgékonyabb volt, folyamatosabban dolgozott, az Apáca utca 8. szám alatt.

– *Miben állt a munkád?*

– Ott én voltam a könyvtárigazgató, és be kellett volna járnom ugyanúgy, mint a többi tisztviselőnek, de én bizony többet foglalkoztam irodalommal, lapalapítással.

– *Szép, hogy ezt megvallod egyik utódod előtt. Hiszen ugyanabban az épületben, ahol a hajdani városi könyvtár működött, most a jogutód Baranya Megyei Könyvtár található, amelynek igazgatója ma dr. Román Lászlóné... Valóban, nem lehetett valami nagy könyvtár a pécsi városi könyvtár, ha vezetője megengedhette magának, hogy nem jár be rendszeresen.*

– Helyettem bejárt *Blaskovich Hanna* unokahúgom. Ő végezte ott többnyire az én dolgaimat is.

– *De hogy te is végeztél könyvtári munkát, azt a leltárkönyv igazolja... 1943. szeptember 7-i keltezéssel az 1420. folyószámtól az 1476. folyószámig a te kezéd írását örzi a leltárkönyv.*

– Igen... csekély munka, de azt én végeztem.

– *Ennek a leltárkönyvi bejegyzésnek van még egy érdekes mozzanata. Az utolsó tétel így hangzik: A szerző neve Weöres Sándor. A mű címe Theomachia. Szállító a Sorsunk. Mennyiség 1 darab. Egyébként a műnek ezt a Janus Pannonius Társaság Könyvtára sorozatban különnyomatként megjelent és a költő névalíráásával ellátott példányát a könyvtár ma is örzi.*

Károlyi Amy fölnevet:

– Ez nagyon jó... Ezt többféleképpen lehet érteni... Hogy szállítója a sorsunk...

– *Itt a „sorsunk” a folyóirat címét jelenti...*

– Igen, igen... De én szeretem a félreérthetőséget.

Weöres Sándort 1941 őszén a Janus Pannonius Társaság ünnepi közgyűlésén titkárrá választották. A következő évben ott volt a pécsi könyvnapon, s augusztusban készült róla Pécsen *Erdélyi József* ceruzarajza. Ezekben az években kötött szoros barátságot *Csorba Győző*vel (aki majd a városi könyvtár vezetőjeként és a megyei könyvtár igazgatójaként utóda lesz), valamint a Párizsból végleg hazatérő és Pécsen letelepedő festőművésszel, *Martyn Fe-*

renccel (aki 1942-ben olajfestményen készítette el arcmását).

– 1943 őszéig éltél Pécsen. Akkor Pestre költöztél, és az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa lettél.

– Mint díjtalan gyakornok, igen. Egyszer kaptam ottan fizetést Fitz Józseftől, nem nagyon magasat, valami nyolcvan vagy száz pengőt. Alkalmi díjazást kaptam. De csak egyszer. Nem rendszeresen.

– *Pestről megint vidékre, Székesfehérvárra kerültél...*

– Nem közvetlenül. Pár évet, a háború alatt, Csöngén éltem.

– *És Székesfehérvár? A Sorsunk a címlap belső oldalán rendszeresen közölte a szám munkatársainak nevét és foglalkozását. Az első számban ezt olvashatjuk: Weöres Sándor könyvtáros, író. Később ezt: Dr. Weöres Sándor könyvtáros (Pécs). 1944-ben ezt: Dr. Weöres Sándor író (Csöngye). Majd a Sorsunk 1948. évi I. számában ezt találjuk: Károlyi-Weöres Mária (Székesfehérvár) és Dr. Weöres Sándor városi tisztviselő (Székesfehérvár). Ez azt jelenti, hogy Fehérváron is könyvtárban dolgoztál?*

– Nem, nem könyvtárban. Fehérváron népművelő voltam. (Mások emlékezete szerint a múzeumban dolgozott.)

– *Valahol azt olvastam, hogy még a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának is a munkatársa voltál.*

– Igen, voltam. Az volt egy ideig a munkám, hogy a könyvkérőket kielégítem.

Károlyi Amy szólal meg:

– Ez 1949-ben lehetett... 48-ban jöttünk haza Rómából, és akkor föl volt függesztve az a népművelői fizetés, és még sehova elhelyezve nem volt, úgy, hogy lebegett, mint Mohamed koporsója, és körülbelül egy féléves várakozási idő után került az Akadémia könyvtárába. Ebben, azt hiszem, elévülhetetlen érdemei vannak *Devecseri Gabinak*. Ő akkor sokkal jobban állt közéletileg, hogy így fejezzem ki magamat, és *Devecseri Gábor* segített annak a megoldásában. Jól emlékszem, *Sanyikám*

– *Devecseri is...* De többen munkálkodtak ott... Például *Wessely László* segített elhelyezkedni. És fordításmunkákhoz segített...

– *A fordítói munkát emlited... Ehhez milyen mértékben vetted vagy veszed igénybe a könyvtárakat?*

– A lefordítani való anyag többnyire a könyvtárakban található, vagy könyvtárak által rendelhető meg.

– *És amikor a Három veréb hat szemmel*

című antológia született, ami a magyar költészet történetének egy egészen új és eredeti szempontú megközelítése, akkor a szövegek kiválasztásában is a könyvtárak segítettek?

– Természetesen. Könyvtárak is, kéziratárak is.

Károly Amy:

– Nagyon erősen... Rendszeresen bejártunk a Széchényi Könyvtár kéziratárába.

Közbevetem:

– *Egyébként említsük meg, a másik két „veréb” Bata Imre és Kovács Sándor Iván volt...*

– Nagyon tevékenyen vettek részt a munkában...

Könyvek és könyvtárak

Ahol beszélgetünk, a lakás nappali szobájában, a falak mellett tömött könyvespolcok sorakoznak. Talán ez a látvány ösztönözte Károlyi Amyt legújabb verseskötete, *A szobrok elindulnak* című gyűjtemény egyik darabjának megírására. A költemény címe: *Könyvespolc*, és így szól: „Ő a dolgok esszenciája, / apád, anyád után szüled, / pártfogód, tanítód, kik meg nem halnak. / Valami láthatatlan Úr állította szobádba / falnak, ablaknak, vigasznak.”

Megkérdeztem:

– *Ma van-e könyvtára Weöres Sándornak?*

– Itt láthatók mindenféle könyvek, nagy rendetlenségben. Könyvtárnak nem nevezhető ez a gyűjtemény. Ha megszámlolnák, biztos lenne kétezer-háromezer kötet, de nincs rendezve.

– *Pedig mindennap gyarapszik... A postás naponta hozza a barátok küldeményeit, a sok-sok tiszteletpéldányt.*

– Igen.

– *És ezt a sok könyvet meg tudod őrizni?*

– Olykor igen, olykor nem. Lehetőleg megőrzöm őket.

– *Amit nem őrzöl meg, azt elajándékozod valakinek?*

– Elajándékozni olyankor szoktam, amikor a könyv számomra meglehetősen értéktelen, viszont valakinek a munkájához éppen az nélkülözhetetlen. Ilyenkor aztán a könyvet nem tartogatom magam tovább, hanem átadom annak, akinek kell.

– *Azt nem szoktad, hogy összegyűjtesz egy dobozra vagy ládára valót, és valamelyik könyvtárnak elküldöd?*

– Kisebb könyvmennyiséget a celldömölki könyvtárnak ajándékoztam. Pár száz kötetet.

Olyan könyvekből, amelyek nemrég jelentek meg. És én úgysem jutottam volna hozzá, hogy elolvassam.

– Persze a könyvtárakkal úgy is kapcsolatban vagy, hogy azok meghívják író-olvasó találkozókra...

– Igen. Az is elég gyakori.

– Melyik megyében, melyik városban voltak olyan találkozók, amelyeket könyvtárosok rendeztek, és szívesen emlékszel rájuk?

– Főképpen Pécsen és Szombathelyen.

– A Szombathelyi Megyei Könyvtár emlékkönyvében egy verseddel is találkoztam.

– Igen, írtam ott összevissza mindenfélét.

– Takács Miklós a könyvtárigazgató... Tudom, ő mindig szívesen lát abban a városban, ahol születted, ahol diákéveidet töltötted.

– Takács Miklós nagyon sok mindenben támogatott bennünket. Olyan is volt, hogy autót küldött értünk Budapestre, vagy visszahozott.

– És a Baranya Megyei Könyvtár is szeretné ápolni, ébren tartani a kapcsolatot, ami Pécshez fűz...

– Igen, így van.

Weöres Sándor és Károlyi Amy az elmúlt években többször volt a Szombathelyi Megyei Könyvtár vendége. 1963. december 17-én közös szerzői estjüket rendezték meg itt. „Ünnepi várakozás hangulata, a művészet barátainak népes tábora – köztük páran a költő itt élő rokonai és barátai, a hajdani iskolatársak – töltötték meg a megyei könyvtár szűk terét” – írta a *Vas Népében* Rózsa Béla. „Sokan a szombathelyi születés és az itteni szárnybontás okán vallják magukénak líráját. A városhoz fűző személyes kapcsolatait mindnyájan megyénk legnemesebb irodalmi hagyományai folytatásának tekintjük...”

1971-ben Szombathelyen tartották az ünnepi könyvhét országos megnyitóját. A május 31-én, a Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár előadótermében rendezett műsor keretében Weöres Sándor is felszólalt. A helyi újság szerint „megemlékezett a közelmúltban elhunyt *Erdei Ferenc*ről, akinek életművében – mint mondta – az irodalom és az aktív cselekvés egysége testesült meg. Hangoztatta a továbbiakban, hogy az irodalmi alkotásokban, rendezvényekben az eddiginél jobban ott kell lennie az élet eleven hullámvászásának, de ehhez az is szükséges, hogy senki se emeljen »hullámtörő gátakat« e törekvés elé.”

Ekkor kerültek a könyvtár emlékkönyvébe azok a bejegyzések, amelyekről a költő később azt mondta: „írtam ott összevissza mindenfélét”:

Szombathely új könyvtárában,
hol a könyvek kapósak,
jegyzek Himfy strófájában
verset Takács Miklósnak.
Kedves Miklós, kedvvel látom,
jól fejlődik a könyvtár,
mindenki helytáll a gáton
és mederben a könyv-ár,
mármint nyomtatványok árja,
akármennyi is az ára,
súlyosul már, mint a só,
viheti az olvasó.

Szeretettel jegyzé
Weöres Sanyi.

1971. máj. 31.

Gondolat kél, csitul könnyár
minden bajra írt a könyvtár,
a vezére Miklós!

Szeretettel visszajudolva
Károlyi Amy.

Weöres Sándor és Károlyi Amy bejegyzése a Vas Megyei Könyvtár emlékkönyvében

lét”: „Szombathely új könyvtárában, / hol a könyvek kapósak, / jegyzek Himfy strófájában / verset Takács Miklósnak. / Kedves Miklós, kedvvel látom, / jól fejlődik a könyvtár, / mindenki helytáll a gáton, / és mederben a könyv-ár / mármint nyomtatványok árja, / akármennyi is az ára, / súlyosul már, mint a só, / viheti az olvasó. – Szeretettel jegyzé Weöres Sanyi. 1971. máj. 31. Gondolat kél, csitul könnyár / minden bajra írt a könyvtár, / a vezére Miklós! – Szeretettel visszajudolva Károlyi Amy”.

Weöres Sándor és Károlyi Amy a könyvtári találkozókra kívül az elmúlt két évtizedben csaknem minden évben Vas megyében, Zsennynén vagy Bozsokon töltöttek néhány hetet pihenéssel. Ilyenkor mindig meglátogatták a szombathelyi könyvtárat is. 1982 őszén, amikor a *Weöres Sándor és Károlyi Amy élete képekben* című album készült, és *Moldován Domokos* filmet forgatott a házaspárról, a megyei tanács elnöke, dr. Bors Zoltán is fogadta őket.

Az utóbbi évtizedek pécsi látogatásai közül talán a legemlékezetesebb az 1978 szeptembe-

rében a városban töltött hét volt. Ellátogattak a *Jelenkor* szerkesztőségébe, a Magyar Írók Könyvesboltjában könyveiket dedikálták, és a megyei könyvtár *Ars poetica* sorozatának keretében tartalmas beszélgetésre került sor a költővel a könyvtár olvasótermében. Ekkor készült a fénykép, amely a könyvet dedikáló Weöres Sándort és Károlyi Amyt gyermekek karéjában ábrázolja a pécsi utcán. A fotó – erre való utalás, képaláírás nélkül – bekerült a *Weöres Sándor és Károly Amy élete képekben* című kötetbe is. Weöres Sándor a megyei könyvtár állományában meglevő könyvei közül többet dedikált ekkor. *A kö és az ember* 1935-ös, *A vers születése* 1939-es, a *Hold és Sárkány* 1967-es példányába kék golyóstollal csak a nevét írta be, de a kétkötetes *Egybegyűjtött írások* (1970) elé ajánlást is írt: „A Megyei Könyvtár olvasóinak Weöres Sándor.” A *Merülő Saturnus* (1968) egyik példányába pedig a keltezés is odakerült: „Pécs, 1978. IX. 7.”

Befejezésül: ma

1985 őszén a Baranya Megyei Könyvtár új olvasószolgálati szárnyal bővült. A háromszintes épület északi falán két-két nagyméretű, színes üvegtáblát helyeztek el. Az üvegtáblákat *Martyn Ferenc* tervei alapján *Szabó Erzsébet* készítette. A terv a művésznak azt a festmén-

nyét vette alapul, amelynek grafikus változata a könyvtár emblémája. Az üvegtáblák mellett egy-egy versidézet olvasható. Az első emeleten a könyvtár volt igazgatójának, *Csorba Győző*-nek epigrammáját, a második emeleten a megyei könyvtár épületében működő városi könyvtár volt vezetőjének, Weöres Sándornak versidézetét foglalta üvegtáblába a művész. A Weöres-idézet a könyvek környezetében különösképpen hangsúlyosan szól: „Előbb elfújhatasz házat és hegyormot, / mint egy tegnapi elhamvadott tollpihét. / Örök arcukat mutatják a dolgok / a múltban. Nem másít rajtuk a lét.”

Amikor a Baranya Megyei Könyvtár a *Pannónia Könyvek* sorozatába illesztette a Pécssett megjelent Weöres Sándor-kötetek újbóli kiadását, valójában nem tett mást, mint hogy a maga szerény lehetőségei között viszonzni szerette volna a figyelmet és szeretetet, amit a pécsi könyvtár – és talán az egész magyar könyvtárügy – a költőtől több évtizeden át különféle formákban kapott.

– *Ezekkel a reprint könyvekkel szeretném visszaidézni azokat az éveket, amikor pécsi egyetemista és pécsi könyvtáros voltál, azt az időt, amikor a művekbe foglalt írások megszülettek* – mondtam a beszélgetés végén Weöres Sándornak. Amire Károlyi Amy megjegyezte:

– Ezek azok a könyvek, amelyek nem öregítik, hanem visszafiataltítják a költőt...

Tüskés Tibor



Sárkány Győző

Több forrásból merít, többféle technikát használ, rövid pályája során többféle inspiráció, indíttatás érte, törekedett arra, hogy komplex, mindent átfogó képzőművészeti „technikussá”, tér- és világátalakítóvá váljon. Igyekezett mindent megtanulni a szürrealizmustól, megpróbált irodalmat „csinálni” a grafika eszközeivel, műveibe belekomponálta klasszikus műalkotások kiáltóan ismert figuráit, motívumait, életműve, eddigi pályájának eredményei mégis megdöbbentően, szinte már megszállottan ugyanazt a képvilágot, képpoeitikat hordozzák. Mert nem szabad nyilatkozatait, interjúkban – ráadásul rosszul feltett kérdésekre – adott válaszait mindig és egészen komolyan vennünk: nem, nem az az ő baja, nem az foglalkoztatja őt, hogy terjed világunkban a gonosz, hogy nő a kábítószerek száma, hogy a technika elidegenedést hoz magával, hogy sokasodik az önzés stb. Egyszer, egyetlenegyszer mondja ki, mi is érdekli őt valójában. Akkor is sejtelmesen, szaknyelven, a mesterember gyanútlanásával. Azt mondja (a *Mozgó Világ* 1984/9. számában), hogy engem – szabadon idézem – fakturális stúdium, azaz a felület megmunkálásának tanulmányozása foglalkoztat. És grafikáinak valóban a faktúra (megmunkált felület) adja „savát-borsát”: nincs nála jelentősége a színek harmóniájának, színes munkái a valór (színértékek) csaknem teljes tagadásáról, szinte megvetéséről vallanak, a dekoratív vonalak rendre „elromlanak” nála. Különböző alapanyagokra, különböző, vegyes technikával készült rajzai éppúgy a felületet telítik, rovátkolják, szántják fel ábrákkal, mint tusrajzai, amelyeknél minden lényesebb, mint a toll erősebb vagy gyengébb nyomatékai, gyorsabb vagy lassúbb lendülete, levegősebb, szárazabb vagy sűrűbb „húzásai”. Csak és kizárólag az eredmény számít, a telis-teli „piszkolt” felület, a fekete és fehér foltok, vonalak sűrűn szőtt viszonylatai, a faktúra szó-

vevényes, nehezen áttekinthető szerveződése, a csaknem reliefszerű emelkedések-süllyedések, a felület szinte állati reszketése, vibrálása, „lélegztetése”. Ez a művészet természethű: fák, bokrok, növényzet, házak, egyenruhák, fegyverek, alakok jelennek meg rajta, általa, de valamiképp e vaskosan tárgyi világ is csak felületével létezik; matt csillogásával, porózusabb síkjaival, fényesebb-világosabb szövettel, bolyhos-gubancos-pókhálós külsejével, erzetének, a levelek leírhatatlanul sokféle szögben érintkező összetettségével. Vannak persze nagyobb, „jelentősebb” ellentétek, szimbolikus egymás mellé helyezések is szép számmal e grafikákon. Hol van azonban ezek izgalmassága, irodalmias mondandója a faktúrára rejtettebb, gazdagabb, csak Sárkány Győzőre jellemző összetettségéhez, sugalmihoz. Lehet, sőt bizonyos, hogy a művésznek vannak ideologikusabb, kimondhatóbb, kiállítási katalógusokba kitűnően illő véleményei, képmondandói is. Igazából azonban a látvány foglalkoztatja. Az a térbeli látvány, amelyet *ő és csak ő* tud így síkba áttenni, úgy alakítani, hogy ráadásul megőrzi, sőt felfokozza a látvány teljességét, sokszólamúságát. Világszemmé (a szó goethei értelmében vett világszemmé) válik így a művész, a látvány specialistájává, rezdüléseinek, finom szerkezetének „tudósává” és persze – innen árad olyannyira szemérmes lírája, gyengédsége, finomsága – szerelmesévé is.

A művész (Bp. Kisfaludy u. 24. 1191) látzólag sikeres ember: közgyűjteményekben megtalálható több munkája. Három egyéni kiállításra tekinthet vissza (legutóbb, most, a Fényes Adolf teremben látható), számos csoportos kiállításon vett részt, díjakat mondhat magáénak. Valójában a kezdet kezdetén áll: a látványok többségét még nem tette át faktúrába.

Vajda Kornél

Szaggatott megjegyzések Tardy Lajos Szaggatott krónikájához

Őszinte óhaj: a hetedik-kilencedik évtizedekben járó visszaemlékezők – mint nagy és komoly idők tanúi – csak írjanak jó egészségben, a kiadók pedig publikálják szorgalmasan műveiket, feltéve hogy valóban közérdekűek és helyüket az írásmesterség tekintetében is megállják. Ezzel szemben elemi kötelesség: a visszaemlékezésekben érintett tevékenységi területek figyeljék, mit írtak össze róluk vagy velük kapcsolatban, s ha kell, reflektáljanak rá.

Az írásra-publikálásra azért van szükség, mert – végre és önmagunkat eléggé nem dicsérhető módon – népi-nemzeti méretekben akarjuk megismerni minél hitelesebben és sokoldalúbban bakugrásos történelmünk legutóbbi évtizedeit is. Eközben nem nélkülözhetjük azokat a közléseket sem, amelyekkel a visszaemlékezők, ezek a hol botcsinálta, hol meg nem botcsinálta hősök tudnak megajándékozni minket. Gyakorta az egyébként nem literátor szerzők tolla alól is olyan mondatok folynak, amelyek utánozhatatlan hűséggel és plaszticitással idézik fel a korabeli szituációk hangulatait és rettenetességeit, a jó (a haladó) és a rossz (a palackjából kiengedett embertelenség) egymást eltakarásait, egymásra ömléseit és betegesen irizáló keveredéseit.

A figyelést és a reflektálást a memoár „sine qua non”-ja, a szubjektivitás teszi szükségessé. Mert – bizony – e művekben nem mindegyik szituáció, folyamat interpretálása sikeredik helytállónak, s különösen az egyes szereplők megítélése körül szokott előfordulni bennük sok elfogultság, méltánytalanság. Az emlékezőknek ezért művük ilyen-olyan részletei miatt esetenként az „orrukra kell koppintani”, különben még elejétől-végig késpénznek fogad-

tatnék el mindaz, amit lejegyeztek. S ez már korántsem volna kívánatos.

*

A könyvtárügy, valljuk be, soha nem volt politikai-osztályharcú főhadszintér, sőt: igazán fontosnak tartott hadszintér sem. Inkább valamiféle elfekvő és/vagy rehabilitációs funkciók ellátására használták fel a fentiek, a döntéshozók. Ez volt az oka annak, hogy 1949 és 1956 után egyaránt számos közéletből kiszorult-kiszorított politikus, tudós, kutató és egyéb értelmiségi számára a könyvtárosszállás mintegy mentőövül kínáltatott fel, és azért mindenképpen csábítóbb volt, mint a börtön vagy a segédmunkási elhelyezkedés. Az ötvenhat után jöttek részint a „frissen megperzselődött személyiségek” közül kerültek ki, részint a korábbi koholt vádak alól frissen rehabilitáltak közül. Ez utóbbiak számára gyakorta éppen a könyvtárosszállás jelentette újbóli felemelkedésük első stációját. (A felszabadulás utáni könyvtárügy megirandó – kritikai – történetének mindenképpen egyik fontos és érdekes fejezete lesz e kényszer-könyvtárosszállás magatartásának, könyvtárügyi szerepvállalásának töviről-hegyire bemutatása.)

Tardy Lajos számára a könyvtárügy – konkrétan az Országos Széchényi Könyvtár – meglehetősen későn, már a gyorsan előrehaladó konszolidációban, nevezetesen 1960 folyamán adatott meg rehabilitációjának elismeréseként, egyéb sérelmei orvoslásaként, nem utolsósorban egy megkésett kutatói kibontakozás (mi tagadás: szerény és csak nehezen realizálható) lehetőségeként.

Szerzőnk élete ezzel a csaknem egy évtizedes időszakával *Szaggatott krónikájának* negyedik – *Dodzsem* című – része foglalkozik, ahol is az alcím a korábbi rúgásokat-buktatásokat felváltó lökdösődésre kíván utalni. Léven mi, könyvtárosok, a 45 éves memoárban csak a negyedik rész erejéig „érintett tevékenységi terület”, a „cipész, maradj a kaptafánál” jegyében az alább következő megjegyzések is csak erre korlátozódnak. Nem utolsósorban annak érdekében keltek, hogy felhívják a figyelmet a felszabadulás utáni könyvtárügy-történet megírásának aktuális voltára.

Ha a reflexiók – szándékuk ellenére – itt-ott mégis vonatkoztathatók lennének a mű egészére, annak a szerző által alkalmazott lelemények és módszerek az okozói.

*

Tardy úgy ír visszaemlékezést, hogy utólagos csörtéjére nem egészen nyílt sisakkal áll ki. Elmarasztalásainak és rosszmájúságainak esetleges következményei ellen többféleképpen is igyekszik bebiztosítani magát. Egyebek mellett névködösítéssel (megfordított vagy önkényes monogrammal, illetve csak funkció-megjelöléssel szerepeltetés) és kitalált nevekkel. Talán mondanom sem kell, hogy mindazok, akik tetszettek-tetszenek neki, vagy akiknek társadalmi presztízset eléggé fajsúlyosnak véli, rendszerint saját nevükön ragyognak elő a visszaemlékezés betűóceánjából. A többiek – tényleges vagy vélt ellenségei, a számára nem szimpatikusak és azok, akiktől ma is tart valamiért – kapják az álmonogramokat és az álneveket.

Az ezáltal okozott – most mindegy: jogos, joggatlan vagy egyszerűen csak az érzékeny izlés szülte – megbántódásokat persze nem lehet, mint Tardy teszi, előzetesen becsúszással leszerelni egy mottó révén, amely szerint: „Ennek az írásnak szereplői valós, hús és vér emberek. De akadnak közöttük csekély számban kitaláltak is. Aki egyik-másik szereplőben túlságosan magára találna ismerni, eleve vegye tudomásul, hogy az önmagával azonosnak talált személy a kitaláltak sorába tartozik.” Minthogy Tardy írása nem tv-krimi, ez így felettebb henyé és cinikus. Ráadásul nem is felel meg a valóságnak, mert elködösített szereplőit – a *Dodzsem* részben legalábbis – igen könnyű azonosítani. Bizonyos vagyok benne, hogy ezekben a „kitökmagozásokban” számos szakmabélink máris maradéktalan sikert ért el.

És abban is biztos vagyok, hogy nem egy még élő érintett nagyon rossz véleménnyel van a szerzőről, s közülük többen – itt már nem mindegy – teljesen jogosan. Jómagam az időközben meghalt és Tardy által különös torzítással beállított vezetők ügyvédjévé kívánok felcsapni, nem ugyan a minden tettüket felmagasztaló „advocatus Dei” minőségében, csak a rend kedvéért, a „sine ira et studio” érvényesítése végett.

Szóval: Tardy visszaemlékezésének bennünket érintő része nem egészen megbízható, a tárgyi-folyamati-személyi valóságához nem egészen hűen ragaszkodó memoár, annál meg „földhözragadtabb”, hogy szépirodalom legyen. Egy füst alatt nehéz két műzának szolgálni. Különösen Kliónak lehetnek rosszálló megjegyzései némely állításáról-megállapításáról.

*

Az imént említett kényszer-könyvtárosok, s ezt a megírandó könyvtárügy-történet szükségképpen dokumentálni fogja, több csoportra oszlanak. Tardy, a korábbi jogász, igazában a könyvtároskodás (ezen belül a nem elég rangosnak tartott beosztás) kényszerével megsértett filosz kutatók csoportjába sorolható, mégpedig annak ellenére, hogy kutatói-tudósi ambíciói mégiscsak az Országos Széchényi Könyvtár nyújtotta lehetőségek alapján kezdtek feltűnőbben szárba szökni, és annak ellenére, hogy visszaemlékezését, ezt a bürök-keserűre süttött tortát, igencsak feldíszítette a túlédesített álcázó-krémmel. (Ez is hozzátartozik a nem egészen nyílt sisakkal való vívás általa alkalmazott módszeréhez.)

Félreértés ne essék: bennem Tardy nem a könyvtárost ingerli fel. Aki könyvtárosnak ment jószántából, az előzetesen számot vetett a pálya társadalmi indokoltságával, presztízssével, lehetőségeivel és korlátaival, miként saját tehetségével és hajlamaival is. Ezzel szemben felbosszantja bennem az állampolgárt (talán leírhatom: az értelmiségi állampolgárt), aki nyilvánvalóan tudja, hogy a világban fejlett munkamegosztás uralkodik, sőt: „gleichschaltol” sokmillió munkavállalót mindmáig. És azt is tudja, hogy e munkamegosztáson belül vannak kvalifikáltabb és kevésbé kvalifikált szakmák, ám ez még senkit nem jogosít fel arra, hogy akár tudósi koturnust húzva olyan felsőbbrendűségi érzéssel szóljon róluk, hogy szinte a „tót nem ember, a kása nem étel” régi,

rosszízú mondását juttatja az eszünkbe. Már csak azért sem, mert amúgyis több, magát tudósnak, kutatónak tartó egzisztencia jár-kel ebben az országban, mint amennyire valóban szükség volna és amennyit el tud tartani, s még a tudomány infrastruktúrájában sem kizárólagos, egyedüli érték a „kutatói véna”. Hát még másutt!

A továbbiakban konkrét leszek. *Sebestyén Gézáról* (az idézett helyen G. S. monogrammal szerepeltetve őt) szemforgató sajnálkozásal például a következőket jegyzi meg: „... ifjúkorában igen jelentős tudósnak indult, de később egész pályáját a mikropedantizmus jegyében öncélúvá vált, az ifjúkori elképzeléseiktől elrugaskodni nem képes filosz-könyvtárosok meghatározása szerint 'polcológiának' nevezett tudomány oltárán áldozta fel”.

Meglehet, hogy Sebestyén Géza „pálfordulása” valóban vesztesége a magyar tudományosságnak, talán néhány általa soha meg nem írt monográfia és több tucat szakcikk mindmáig hiányzik az irodalomtörténetből vagy a nyelvészetből. De nem tudom, hány „ifjúkori elképzeléseitől elrugaskodni nem képes filosz-könyvtáros” dicsekedhet akkora tudomány- és művelődéspolitikai jelentőségű telje-

sítményekkel és teljesítményrészesedésekkel, mint Sebestyén Géza. (Csak példaképp néhányat: az OSZK várbeli otthonának adaptálása, a nemzeti könyvtár szervezetének és funkciórendszerének korszerűsítése, a KMK megalapítása, az MNB 1945–1960 közötti kumulációja, a Horthy-korszak nemzeti bibliográfiája, a nemzeti bibliográfiai munka számítógépesítésének előkészítése, egy sor szakmai szabvány, képzési-továbbképzési-szerkesztői-szakirói tevékenység stb.) Ha ez „polcológia”, és ha mindez a nemzeti könyvtár „népkönyvtárosításáról” tanúskodik, ám legyen.

A könyvtárba került filosz nemcsak a felsőbbrendűségi érzésre hajlamos, nem ment a hiúságtól sem. „Furcsán festett a nagyszabású konferenciák műsorain a sok 'Prof.' mellett a rendszerint egyetlen 'Dott.' – tudniillik szerénységem” – írja Tardy azokról az időkről, amikor az Országos Széchényi Könyvtár munkatársaként már külföldi konferenciákra is eljuthatott. Kicsit később pedig: „Három-négy, legfeljebb öt nap múltán a legszebb tudományos konventikulum is – általában az utolsó napon kényelmes pullmanok bőrülésein gyönyörködve a környék nevezetességeiben – véget ér és szétoszlik. Ki-ki hazatér. Egyesek tanszékeikre, mások kutatóhelyeikre és megbecsült tudományos pozíciójuk tekintélyétől övezetten folytathatják hazájuk és önmaguk nagyobb dicsőségére munkájukat. Ilyen szempontból nekem is kellemesebb volt, hogy kongresszuson szerzett új barátaimnak nem antikváriumi címetem [szerzőnk ui. korábban antikváriumi alkalmazott volt], hanem az Országos Széchényi Könyvtár külföldön is jól csengő címét [nocsak!] adhattam meg munkahelyem gyanánt, természetesen arról hazafiásan hallgattam, hogy akkortájt félig-meddig nyugdíjas napközi otthonként fáradt öregembereknek meleg hajlékot nyújtó hírlaptári olvasóterem felügyelőjeként érdemlem ki a tudományos munkatársi... címet.” Eltekintve a passzus negédes megfogalmazásától, kérdezem: hát már a tudományban se a „facta loquuntur” számít?

Azért a Hírlaptár használatának „félig-meddig”-je sem volt olyannyira „félig-meddig”. *Somkuti Gabriella*, a könyvtár most nyugdíjba ment érdemes munkatársa úgy emlékezik a hatvanas évek elejére, hogy „az irodalomtörténeti és általában a történeti kutatások azokban az években kezdték kiaknázni igazán a hírlapirodalmat. A régi Múzeum körüti szűk hírlapolvasó csaknem mindig zsúfolt volt, s az



asztaloknál ott dolgozott a pesti és vidéki kutatók színe-java”. Egyébként ő sem tagadja, hogy az olvasótáborban „unatkozó nyugdíjasok, csak melegedni bejáró olvasók” is szép számmal fordultak elő (*Könyvtáros*, 1986. 5. sz. 271. lap). Ez a helyzetrajz – a magam tapasztalataival is megtoldva – jóval hitelesebb, mint Tardyé, és az olvasók tájékoztatása, Somkuti szerint „az egyik legszebb, legtanulmányosabb, de egyben a legnagyobb felkészültséget kívánó és a legtöbb örömet adó könyvtári munka”, számára is nagyobb teret kínált, mint amennyit Tardy észrevett belőle.

Alapjában sajnálom Tardyt, hogy olyan hosszú ideig „ragadt le” a nemzeti könyvtárban, még ha később, a *Külföldi Könyvek Gyarapodási Jegyzéke* társadalomtudományi sorozatának szerkesztőjeként többé-kevésbé meg is békélt sorsával, és ezt a munkakörét nem tekintette dehonosztónak. Sajnálatos, hogy ezután is könyvtárosként folytatta – a Központi Régészeti Könyvtárban. (Itteni sorsáról részletesebben nem szól, de utal rá: az a könyvtár jobban megfelelt neki. Hiába, exkluzívabb munkahely, mint általában minden kisebb könyvtár.) Hogy kin múlt ez a könyvtárban felejtkezés, rajta-e vagy a felsőoktatási-kutatási intézmények elzárkózásán, ne firtassuk.

*

Most kerül sor az „advocatus Dei” szerep körének teljesítésére. Elmondom, hogy mit nem szeretek Tardynál némely elhunyt vezető kollégáról adott jellemzésében.

Nem szeretem, hogy nem nevezi nevén *Jóború Magdát*, *Sebestyén Gézát* (egyszer tesz kivételt, de erről még külön lesz szó), *Dezsényi Bélát* és *Hámori Bélát*. Különösen nem szeretem, ahogy az egyébként dr. U. V.-nek titulált Dezsényit itt-ott „lezseborozlánozza” és „lezsebizi”, mégpedig érezhető gyönyörrel. Továbbá azt sem, hogy Hámorit dr. Czékla Bélaként szerepelteti.

A két utóbbi esetben testi-fiziológiai mivoltára utaló névről van szó: Dezsényi alkata gnómszerű volt, Hámori pedig céklavörös lett, ha úgy istenigazában nekidühödött. Nem mintha ilyen adottságokról tilos volna írni, ám ahogy Tardy él a rájuk alapozott névadással, ezzel az eleve ellenszenvet keltő – primitív – „jellemzési eszközzel”, nem nagyon illik egy „hús és vér emberekről” szóló krónikához.

A szóban forgó vezetőkről írt Tardy-féle emlékezéseket olvasva, óhatatlanul azok a

mindig jószándékúnak álcázott, az érintetteket általában dicsérő, nem egyszer túldicsérő, de azért mindig egy-két „életrajzi lyukat” – mintegy mellékesen – megemlítő bejelentések jutottak az eszembe, amelyekkel annak idején tele voltak a személyi dossziék.

Lássuk csak! Amikor szerzőnk Jóború Magdánál járt bemutatkozó látogatáson, képletesen szólva, „villámgyorsan lefotografálta”. Ez a „fotográfia” (Jóború mégiscsak volt valaki) többé-kevésbé kedvező színekben ábrázolja a főigazgató asszonyt; majd így folytatódik: „Mindmáig egyforma reverenciával viseltetek azok iránt, akiket – születési dátumuk szerint – királyi, kormányzói vagy népköztársasági gyűrűvel avattak doktorrá. Mindössze négy évvel volt fiatalabb nálam: őt, az alföldi nagygazda leányát [itt kiáltott volna fel a régi káderes: „Hopp!”, s vette volna elő piros ceruzáját] – ha jól tudom – még a régi rendszerben érte ez az elismerés [s itt következett volna a régi káderes második „Hopp”-ja]”.

Körmönfontabb, amikor a főigazgató asszony Sebestyén Géza miatt kap megrovást a szerzőtől: „Bátorságát – esetleg csupán egykedvűségét – mutatja az a tény, hogy nem keresztezte helyettesének személyzeti politikáját, és a könyvtár személyi állománya szépen lassan... alaposan megtűzdelődött papfiakkal, közeli paprokonokkal.” Húha, mondhatná a régi káderes, ez már-már összeesküvés!

Egyrészt furcsa, hogy az akkoriban önhibáján kívül „pettyes” szerző (saját maga aposztrofálja így magát), aki memoárjában – helyesen – soha nem hallgatja el pap barátait-ismerőseit, ilyen élénken kifogásolja, ha valahol más, önhibájukon kívül „pettyeseket” alkalmaznak, akik közül ráadásul – ismeri el – többen „sokkal nagyobb mértékben váltak be”, mint a nem protekciósok. Másrészt szerzőnk állítása mindössze az „erre is volt példa” erejéig igaz. Akkoriban ugyanis – összhangban a nemzeti könyvtár megújulási szándékával – Sebestyén Géza Budapesten és vidéken egyaránt igen szisztematikus káderfelfedező munkát folytatott. S ennek keretében nemcsak protestáns papfiakkal – és főleg nem velük – tűzdelődött meg alaposan a könyvtár személyi állománya, hanem annak az új könyvtárosnemzedéknek a képviselőivel (közülük többről Tardy is elismeréssel szól), amely meg volt győződve róla: a meglehetősen ásatag és a régi típusú filozok egy némelyike által is fékezett, színekurának tartott nemzeti könyvtárat korszerű könyvtárrá lehet tenni. Ez volt akkoriban a fő felvételi

kritérium, függetlenül attól, hogy a kiszemelt munkatárs protestáns, katolikus, vagy – igenen – zsidó származású volt-e.

Ám a „papfiúsitási” vád nemcsak Sebestyén Gézárt illeti, nemkevésbé Czéklaival alias Hámori Bélára is vonatkoztatható, aki – írja Tardy – „nagy ember volt a könyvtárban, nemcsak főosztályvezető, de egyben az egész intézmény párttitkára [teszem én hozzá: személyzeti vezetője] is. Egyike azoknak, akik – igaz, eléggé lassan, de mégis – sikeresen hozzájárultak, fel-emelkedtek az eléjük tűzött feladatokhoz mind jellemileg, mind szellemileg. Bizony még sokáig mind a két tekintetben a régi vonalvezetésben rekedt meg, s kiütközött belőle ama fél évtized ökonzervativizmusa, amelyet később egynéhány esztendőre a túlzott óvatosság, afféle attentizmus váltott fel, hogy végül is szolgálatának utolsó esztendeire valóban mindenkin segíteni akaró, humanus emberré nemesejék”. Örömmel nyugtázom Tardy elismerését Hámori Béla késői éveire vonatkozóan. Csak éppen az az igazság, hogy Sebestyén Géza Hámori Béla nélkül vagy ellenére nem csinálhatott volna azokban az években Tardy szerint „klerikális” – szerintem érdemi – és már az „aki nincs ellenünk, mellettünk van” jegyében álló személyzetfejlesztési politikát. Tardy Lajost jócskán meglepettették Hámori Béla – valóban meglévő – ökonzervatív gesztusai. (Néha még mozgása is olyan volt, mint az I. V. Sztálint játszó Gelovanié a *Berlin elesté- ben*.)

Szerzőnk különösen Dezsényi Bélára húzza rá többször ellenszenvei vizeslepedőjét. Ennek fő oka, hogy Dezsényi nem kívánta őt a Hírlaptár munkatársául, és áthelyeztette – a szerző névhasználatával élve – Czéklaival főosztályára, bár később éppen ott jöttek be a „számításai”. Tardy szerint mindez – többek között – azért történt, mert a valóban erősen pusztuló hírlaptári állomány használatának ésszerű korlátozására szabályzatot merészelt kidolgozni, amelyet azután Dezsényi, őt előzetesen elűzve és az „idegen tollat” a magáénak feltüntetve, életbe léptetett. Szabályzataért a szerző meg is dicséri magát: „Kerülő úton bár, de mégis célhoz jutottam. Igaz, anonim módon (ez sem rajtam múlt), de megvalósultak javaslataim.” Tardy nem vette magának a fáradságot, hogy felderítse a hátteret: nem utolsósorban Dezsényi Béla volt az, aki a könyvtár döntés-előkészítő fórumain szinte „ceterum censeo”-szerűen szorgalmazta mind az állományhasználati korlátozások bevezetését, mind az állagmegó-

váshoz szükséges technikai eszközök beszerzését. Egyébként az állományhasználati reform bevezetése és a mikrofilmlezési program elindítása már *Németh Mária* osztályvezetősködésének idejére esett, mivel Dezsényit a könyvtár időközben tekintettel a szerző által is hosszas ecsetelésekkel elismert tudományos tevékenységére – mondhatjuk – „függetlenítette”. (Vö. Somkuti Gabriella hivatkozott visszaemlékezésével.)

Ha mindennek Tardy utánanézett volna, nem írta volna le a felettébb méltánytalan és – megint csak – beárulóra sikeredett passzust: „Zsebi tökéletesen összetévesztette a szocializmust és a demokráciát az álszocializmussal és áldemokráciával. Iszonyú gátlások okozták azt, hogy pillanatnyi albiztonsága kedvéért feláldozzon – tökéletesen feleslegesen – helyrehozhatatlan és pótolhatatlan nemzeti értéket. Még a Rákosi-korban talán nem is egészen ok nélkül beidegzett, őt páncélként védő beijedtsége – aminek egyik fő oka az lehetett, hogy fivére igen jónevű paptanár volt Pannonthalmán – teljesen oktalan demagóg gesztusra ragadtatta, és amelyik olvasóban osztályszempontból jó kádert sejtett, az még esztendőnkön át fittyet hányhatott... a nemzeti értékek legelsődlegesebb megőrzési és használati szabályzatainak...”. Nem akarom Dezsényit szentté avatni, annál is kevésbé, mivel tudományos és gyakorlati – menedzselési, munkaszervezési, munkahelyi légkörteremtési – teljesítményei tényleg ég-föld távolságban álltak egymástól, ám – szlengül szólva – nem tisztességes csak vele „elvitetni a balhét”.

A visszaemlékezés itt példaképpen kipécéztet, többségükben azonban említetlenül hagyott „geocentrizmusait” (ezzel igazságértékükre akarok utalni) a szerző máig tartó sértődöttsége és nagyfokú egocentrizmusa diktálta. E meghatározó tulajdonságai folytán még az sem idegen tőle, hogy a megemelegtetettek iránt megnyilvánuló gesztusaival és nyitottságával is el ne dicsekedjék. „A vezetőség a kandidátusi fokozatom által kiváltott ellenérzésén fokozatosan úrrá lett, és főleg Sebestyén Gézával [ez az egyetlen hely, ahol kiírja a nevét] kerültem csaknem baráti kapcsolatba, és főigazgatónőnk is több ízben tüntetett ki egy-egy kedves mondattal” – írja egy helyütt. Másutt Hámori-ra utalva: „Egy-két évvel később már kölcsönös családi vizitek és egyéb, szinte baráti megnyilvánulások mutatták az idő és az ő változását”. Dezsényi ugyancsak barátkozni kezdett vele: feleségével együtt meghívta a lakására,

amit feleségestül viszonzott, s ennek eredményeként nyitotta meg előtte folyóiratának, a *Magyar Könyvszemlének* hasábjait. Hát már csak ezért is objektívebbnek kellett volna lennie irántuk.

*

Megjegyzéseim – szögeztem le újól – a „nehogy minden készpénznek vétessék” érdekében keltek. S bár ezek – némely volt vezető kezelésének kirívó méltánytalansága miatt – főként személyvédelemre koncentráltak, de kiindulhattak volna Tardy néhány vitatható „könyvtárideológiai” megállapításából is, miközben valószínűleg ez esetben is a személyi elmarasztalások korrigálásához kanyarodtak volna vissza.

A megjegyzések nem összefüggő műfaj. Szelektivitásuk teszi, hogy csak a vitathatóval, a helytelen beállításokkal foglalkoznak. S tulajdonképpen ezzel tesznek szolgálatot a megfricskázott műnek: új és új olvasókat szereznek neki. És ezek az új és új olvasók arra is ráfognak jönni, hogy Tardy művében – mindazon helyein, ahol a szerzőt nem tette visszamenőlegesen is elfogulttá a sértődöttség és nem kötötte le erőit a maszkirozási taktika – mennyi a tényleges érték, a jó és igaz, jellemző, hiteles, más minősítéssel: szomorú, groteszk, aranyos mozzanat. Ezek megismerésének örömet rájuk bízom. (*Tardy Lajos: Szaggatott krónika. Nagy idők kis tanúja. 1986, Szépirodalmi K. 595. l. 80 Ft.*)

Futala Tibor

Kérdezz – felelek

Egy könyvtáros kérdezi a marxizmus-leninizmus esti egyetemen tanulók tanulmányi szabadságáról:

„A marxizmus-leninizmus esti egyetem hároméves általános tagozatán tanulok. Tudomás szerint tanévenként tizenöt munkanap tanulmányi szabadságra vagyok jogosult, munkahelyemen azonban csak tíz munkanapot akarnak kiadni. Arra hivatkoznak, hogy tanárképző főiskolán szerzett oklevelemre tekintettel csak ennyi illet meg. Valóban így van ez?”

Válasz:

A marxizmus-leninizmus esti egyetemek általános tagozatán továbbtanulók tanulmányi szabadsága – a 6001/1982. (Mü. K. 3.) ÁBMH számú elvi állásfoglalás értelmében (lásd a *Művelődési Közlöny* 1982. évi 6. számát) – tanévenként tizenöt munkanap.

Az állásfoglalás azonban azt is kimondja, hogy a marxizmus-leninizmus esti egyetemek általános, illetve szakosított tagozatán és egy- vagy kétéves továbbképző tanfolyamán tanulók közül azok, akiknek felsőfokú iskolai végzettségük van (ideértve azt a továbbtanulót is, aki elvégezte az általános tagozatot és a szakosítottan tanul tovább), tanévenként *tíz munkanap* tanulmányi szabadságban részesülnek. A szóban forgó könyvtáros tehát valóban ez utóbbi mértékű tanulmányi szabadság illeti meg.

Egy könyvtár igazgatója kérdezi a sza-

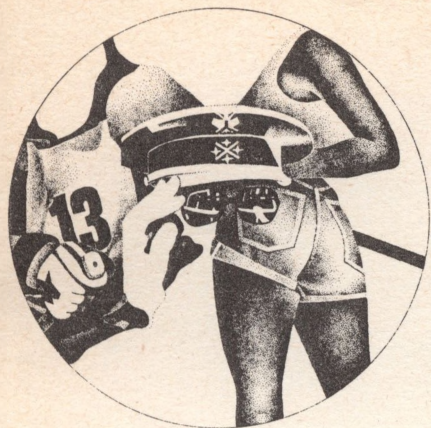
badtság haláleset miatt történő kiadásáról:

„Az egyik könyvtárosunk a nyáron megkapta az alap- és a munkaviszonyban töltött idő alapján járó pótszabadságát (összesen 18 munkanap szabadságot). Most meghalt az anyósa. Jár-e neki ezen a címen fizetett szabadság? Ha nem, kiveheti-e 14 éven aluli gyermeke után járó, eddig igénybe nem vett, két munkanap pótszabadságából az egyiket? Ha nem, adhatok-e neki egy nap rendkívüli (fizetett) szabadságot?”

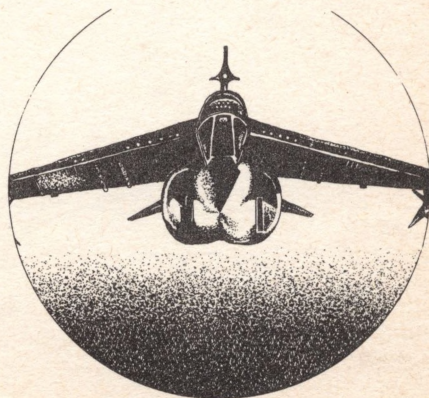
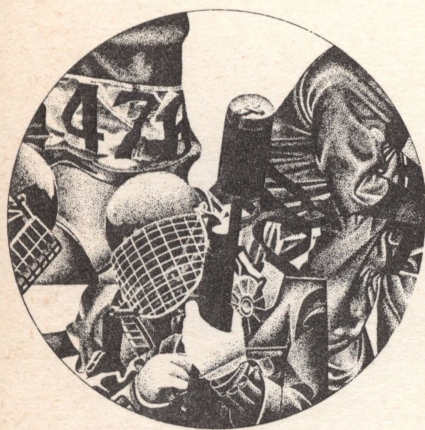
Válasz:

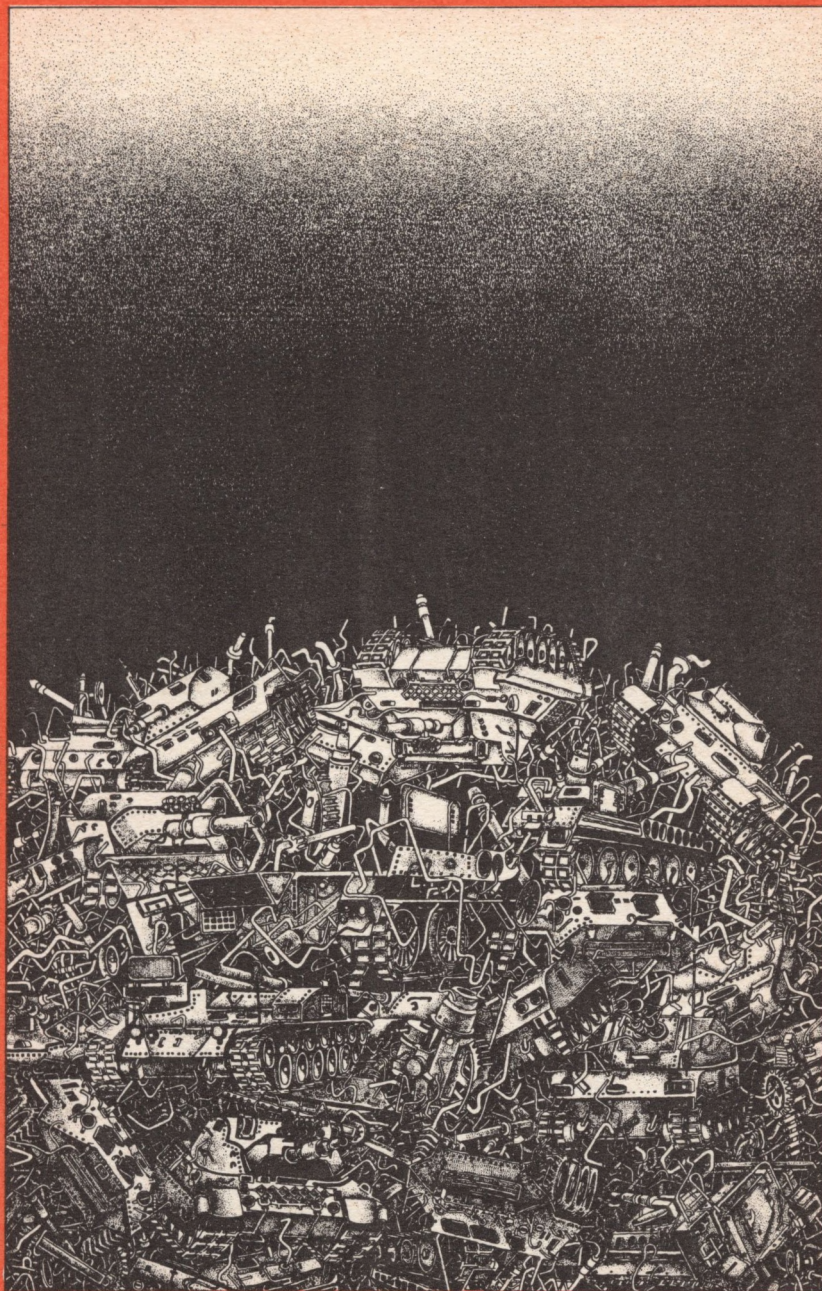
Az egy munkanap tartamú, átlagkeresettel fizetett távollét a dolgozónak – a 17/1979. (XII. 1.) MüM számú rendelet 60. paragrafusának (1) bekezdése b) pontja alapján – csak házastársa (élettársa), gyermeke vagy saját szülője halála esetén jár, egyéb hozzátartozó halála miatt nem illeti meg.

Annak azonban nincs akadálya, hogy a könyvtár igazgatója a 14 éven aluli gyermek után járó pótszabadságot közeli hozzátartozó halála esetén kiadja. Ha a dolgozó ezt nem kéri – mert például a pótszabadság napjait a gyermek esetleges, előre nem látható betegségére tartalékolja –, hanem rendkívüli (átlagkeresettel fizetett) vagy fizetés nélküli szabadságot kér, az igazgató (szabad mérlegeléssel, de rendkívüli szabadságot csak a szakszervezettel egyetértésben) ezt a kérést is teljesítheti, de nem köteles engedélyezni.



SÁRKÁNY GYŐZŐ grafikáiból
(Cikkünket lásd az 562. oldalon)





Ara: 13,— Ft
HU ISSN 0450-7886